

Høgskulen på Vestlandet

Norsk 3, emne 4 - Masteroppgave

MGBNO550-O-2023-VÅR2-FLOWassign

Predefinert informasjon

Startdato:	02-05-2023 09:00 CEST	Termin:	2023 VÅR2
Sluttdato:	15-05-2023 14:00 CEST	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Masteroppgave - Bergen		
Flowkode:	203 MGBNO550 1 O 2023 VÅR2		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kandidatnr.:	202
---------------------	-----

Informasjon fra deltaker

Antall ord *:	35338
----------------------	-------

Egenerklæring *: Ja

Jeg bekrefter at jeg har Ja registrert oppgavetittelen på norsk og engelsk i StudentWeb og vet at denne vil stå på vitnemålet mitt *:

Jeg godkjenner avtalen om publisering av masteroppgaven min *

Ja

Er masteroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Nei

Er masteroppgaven skrevet ved bedrift/uirksomhet i næringsliv eller offentlig sektor? *

Nei

MASTEROPPGAVE

Et skritt mot økoborgerskap? En økokritisk lesning av
Frida Nilssons *Linnormenes land* (2021)

A step towards eco-citizenship? An ecocritical reading
of Frida Nilssons *Linnormenes land* (2021)

Maren Thomas og Malin Myrhaug Ørmen

Kandidatnummer: 202 og 220

Master i barne- og ungdomslitteratur

Institutt for språk, litteratur, matematikk og tolking

Veileder: Elin Stengrundet

Innleveringsdato: 15.05.23

Vi bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. *Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet*, § 12-1.

Sammendrag

Denne masterstudien undersøker hvordan forholdet mellom mennesker og dyr blir fremstilt i Frida Nilssons skjønnlitterære barnebok *Linnormenes land* (2021), og hvordan fremstillingen kan bidra til dannelse til økoborgerskap. Kort sagt handler boken om to guttebarn som ankommer en fantastisk verden, der de møter en dronning og hennes forheksede tjenere. Dronningen er selv en linnorm, og tjenerne er dyr med menneskelige egenskaper. I starten liker guttene seg godt, men etter hvert begynner det å skje mystiske ting i dette landet.

For å kunne undersøke hvordan forholdet mellom mennesker og dyr blir fremstilt, har vi tatt i bruk relevant teori fra flere forskningsfelt innenfor økokritikk, animal studies, posthumanisme, økoborgerskap, dannelse gjennom litteratur og fantasy. Innenfor forskningsfeltet fantasy fokuserer vi på sjangerens danningspotensial, med et hovedfokus på fantastiske dyr. Metoden vi har brukt for å analysere fremstillingen av forholdet mellom mennesker og dyr i boken, er litterær analyse. Fokuset har spesielt vært på nærlesing med en økokritisk og tekstintern tilnærming.

I analysen fant ut at det etablerte hierarkiet bygger på antroposentriske holdninger, der de karakterene som evnet de menneskelige egenskapene og det kognitive og psykologiske spillet best, ble plassert høyest i rang. Når det etablerte hierarkiet derimot blir utfordret og oppbygning endrer seg, bygger det på økosentriske holdninger. Her var det de karakterene som er fysisk sterkeste som ble plassert høyest i rang. Et hovedfunn er derfor at maktsystemet og karakterenes verdi baserer seg på hvilket verdenssyn som ligger til grunn. Flere av karakterene endrer også holdninger, pendler mellom ulike holdninger, eller påstår at de innehar én type holdning, men avslører seg ved å handle etter en annen type holdning. Vi konkluderer i tillegg med at alle dyrene, med unntak av én bjørn, ønsker å få være dyr og leve i ett med naturen igjen.

I drøftingskapitlet fant vi ut at analysen tilgjengeliggjør økokritiske problemstillinger i en barnelitterær form. Vi konkluderer også med at fremstillingen av forholdet mellom mennesker og dyr bidrar til dannelse til økoborgerskap, ved at dyrekarakterene og fantasy-universet oppleves som noe ukjent for leseren. Dette er siden fantasy-universet tilgjengeliggjør økokritiske problemstillinger som kan overføres til vår verden og byr på nye økokritiske innsikter, og ved at dyrene skal forstås som faktiske dyr.

Abstract

This master thesis examines how the relationship between humans and animals is portrayed in Frida Nilsson's fictional children's book *Linnormenes land* (2021) and how this portrayal can contribute to the formation of ecological citizenship. In short, the book is about two boys who arrive in a fantastic world where they meet a queen and her enchanted servants. The queen herself is a lindworm, and the servants are animals with human characteristics. At first, the boys enjoy themselves, but mysterious things start to occur in this land.

To investigate how the relationship between humans and animals is portrayed, we have employed relevant theories from several research fields within ecocriticism, animal studies, posthumanism, ecological citizenship, formation through literature, and fantasy. Within the field of fantasy research, we focus on the genre's potential for formation, with a primary focus on fantastic animals. The method we have used to analyze the portrayal of the relationship between humans and animals in the book is literary analysis, specifically employing close reading with an ecocritical and text-internal approach.

In the analysis, we found that the established hierarchy is based on anthropocentric mindsets, where the characters who exhibited human qualities and excelled in cognitive and psychological play were placed highest in the ranks. However, when the established hierarchy is challenged and the structure changes, it is based on ecocentric mindsets. In this case, the characters who are physically strongest are placed highest in the ranks. A key finding is therefore that the power system and the characters' value are based on the underlying worldview. Several of the characters also change their mindsets, commuting between different mindsets or claiming to possess one type of mindset but revealing themselves by acting according to another type. Additionally, we conclude that all the animals, except for one bear, desire to be animals again and live in harmony with nature.

In the discussion chapter, we found that the analysis makes ecocritical issues accessible in a children's literary form. We also conclude that the portrayal of the relationship between humans and animals contributes to the formation of ecological citizenship by making the animal characters and the fantasy universe feel unfamiliar to the reader. This is because the fantasy universe presents ecocritical issues that can be transferred to our world and offer new ecocritical insights, and because the animals are meant to be understood as actual animals.

Forord

Etter fem spennende år på Høgskulen på Vestlandet er vår tid som lærerstudenter nå over. Det har vært en innholdsrik, gøy og lærerik reise. Det er en uvirkelig tanke at masterprosjektet vårt nå er ferdig. Med dette er det flere vi ønsker å takke.

Først av alt ønsker vi å takke gode venner på studiet, som vi har fått delt denne reisen med, og familie som har støttet oss i alle år. Vi ønsker også takke alle de flinke lærerne på GLU 1-7 for deres kompetanse, gode råd og gode forelesninger. Seminargruppen vår fortjener også en stor takk da vi har delt både gode refleksjoner, innspill og latter. Det er også på sin plass å gi en stor takk til våre kjærester, som har klart å vende om frustrasjon og stress til glede og latter.

Ikke minst vil vi gi en stor takk til veilederen vår Elin Stengrundet. Tusen takk for gode tilbakemeldinger, råd, inspirasjon, og all hjelp vi har fått under hele prosessen. Prosjektet vårt hadde ikke vært det samme uten deg. Vi er evig takknemlige.

Med dette venter nå et nytt kapittel i livet i verdens viktigste yrke. Vi gleder oss til å begynne denne nye reisen i Oslo, med den standhaftige kunnskapssekken vi har fått gjennom disse årene i Bergen.

Maren Thomas og Malin Myrhaug Ørmen

Bergen, våren 2023

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Abstract	3
Forord	4
Figurliste	7
1. Innledning	8
1.1 <i>Bakgrunn for valg av tema</i>	8
1.2 <i>Avgrensning</i>	9
1.3 <i>Oppgavens materiale</i>	10
1.4 <i>Problemstilling</i>	11
1.5 <i>Oppgavens disposisjon</i>	12
1.6 <i>Tidligere forskning</i>	14
2. Teoretiske perspektiver	16
2.1 <i>Begrepsavklaring</i>	16
2.2 <i>Økokritikk</i>	17
2.2.1 <i>Posthumanisme og animal studies</i>	19
2.2.1.1 <i>Hierarkiske skiller mellom det menneskelige og ikke-menneskelige</i>	19
2.2.1.2 <i>Dyrerepresentasjoner i litteraturen</i>	21
2.3 <i>Økoborgerskap</i>	25
2.3.1 <i>Danning gjennom litteratur</i>	26
2.3.1.1 <i>Danning gjennom dyr</i>	28
2.3.1.2 <i>Danning gjennom fantasy</i>	29
2.4 <i>Metode</i>	33
2.4.1 <i>Litterær analyse</i>	33
2.4.2 <i>Relevante etiske perspektiv</i>	35
3. Analyse av <i>Linnormenes land</i>	36

3.1 Presentasjon av karakterene.....	36
3.1.1 Sem og Immer.....	36
3.1.2 Dronning Indra.....	38
3.1.3 Sotpels.....	39
3.1.4 Tjodolf.....	40
3.1.5 Rødrumpa.....	41
3.2 Hierarkiske fremstillinger.....	42
3.2.1 Det etablerte hierarkiet.....	42
3.2.2 Hierarkiet utfordres.....	55
3.3 Antroposentriske og økosentriske holdninger.....	61
3.3.1 Antroposentriske og økosentriske holdninger hos karakterene.....	62
4. Drøfting.....	82
4.1 Økokritiske problemstillinger i barnelitterær form.....	82
4.2 Danning gjennom det ukjente.....	85
5. Avslutning.....	87
5.1 Linnormens land – et skritt mot økoborgerskap?.....	88
5.2 Veien videre.....	89
Litteraturliste.....	91
Vedlegg.....	94

Figurliste

Figur 1 – Typology of representation of animals.....	22
--	----

1. Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

I dagens samfunn omkranses vi av bærekraftig utvikling hvor enn vi befinner oss. Vi ser det i debatter om klimakriser på nyhetene, bærekraftige materialer i klær, fokus på resirkulering, apper for gjenbruk, et økt fokus på dyrevelferd og mye mer. Alt fra bedrifter, organisasjoner og politikere setter klare mål for hvordan de kan arbeide mot en mer bærekraftig hverdag. Bakgrunn for valg av tema tar utgangspunkt i FNs bærekraftsmål, Kunnskapsløftet 2020 og temaets aktualisering i verden.

FN er et eksempel på en organisasjon som har satt klare mål for hva de ønsker å nå innenfor bærekraftig utvikling. Blant deres 17 bærekraftsmål, som skisserer tiltak som må gjøres for at verden skal ta en mer bærekraftig vending, er det mål 15, «Livet på land», som er særlig aktuelt for vårt prosjekt (FN-sambandet, 2022). Målet innebærer blant annet å «beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer [...] samt stanse tap av arts mangfold» (FN-sambandet, 2022).

Bærekraftig utvikling har også fått en større plass innenfor LK20, der vi finner temaet som ett av tre tverrfaglige temaer innenfor overordnet del (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 14). Under punktet står det blant annet:

Bærekraftig utvikling handler om å verne om livet på jorda og å ta vare på behovene til mennesker som lever i dag, uten å ødelegge framtidige generasjoners muligheter til å dekke sine behov [...] Gjennom arbeid med temaet skal elevene utvikle kompetanse som gjør dem i stand til å ta ansvarlige valg og handle etisk og miljøbevisst. Elevene skal få forståelse for at handlingene og valgene til den enkelte har betydning. (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 14)

Nina Goga (2019) hevder at norskfaget, med bakgrunn i LK20, i større grad enn tidligere har fått ansvar for at elevene tilegner seg nødvendig kompetanse for å fremme bærekraftig utvikling, noe vi ser ved innsettingen av de tre tverrfaglige temaene (s. 3). Under det tverrfaglige temaet som tar for seg bærekraftig utvikling lyder det:

I norsk handler det tverrfaglige temaet bærekraftig utvikling om at elevene skal utvikle kunnskap om hvordan tekster framstiller natur, miljø og livsbetingelser, lokalt og globalt. Gjennom å møte fagets tekstmangfold, lese kritisk og delta i dialog kan elevene utvikle evnen til å forstå og håndtere

meningsmotsetninger og interessekonflikter som kan oppstå når samfunnet endres i en mer bærekraftig retning. Faget norsk bidrar til å bevisstgjøre elevene og ruste dem til å handle og påvirke samfunnet gjennom språket. (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 4)

Vi mener vektleggingen av det tverrfaglige temaet bærekraftig utvikling innenfor LK20 kan ses i sammenheng med at barn er de neste generasjonsforvalterne og skapere av fremtiden, og derfor vil deres rolle ha en spesiell betydning for målet om en bærekraftig fremtid og verden.

Betraktningene hentet fra FNs bærekraftsmål, LK20 og aktualiseringen i verden, viser at bærekraftig utvikling står helt sentralt i samfunnet. Med bakgrunn i dette har vi derfor valgt økokritikk som tema og forskningsfelt for vårt prosjekt. Kort sagt handler økokritikk om å studere hvordan naturen og andre arter fremstilles i for eksempel litteratur. Dette kommer vi nærmere inn på i teorikapittelet. I det videre skal vi kort forklare hvordan vi har valgt å avgrense oss innenfor det økokritiske feltet.

1.2 Avgrensning

Innenfor økokritikk-feltet har vi valgt å avgrense oss til å studere forholdet mellom dyr og mennesker. Bakgrunnen for dette er at vi mener dyrevelferd er viktig. Vi påstår at mennesker behandler dyr dårligere enn mennesker, selv om dette kanskje ikke alltid er bevisst. Mote og skjønnhet, eksempelvis pelskragen på Canada Goose-parkaser, har i flere tiår blitt ansett som viktigere enn prioriteringen av dyrs liv. I tillegg ser vi i debatter på TV at dyr blir utsatt for testing av sminke- og velværeprодукter. Mote og skjønnhet, som bare to av de mange eksemplene, har med andre ord trumfet overs dyrs liv og velvære. Selv om vi mennesker har blitt flinkere til å stille oss kritiske til dyremishandling i dag, mener vi likevel at vi har en lang vei å gå. Dyrebeskyttelsen (u.å.) hevder blant annet at «både tamme dyr og ville dyrs biologiske, mentale og sosiale behov må respekteres», og at dette er menneskers ansvar og plikt å sørge for. Det at det er menneskene som står ansvarlig for dette, er en påstand vi stiller oss bak.

Om et langsiktig mål skal være å ha respekt for alle mennesker og andre arter, og verden generelt, er det ifølge Per Thomas Andersen (2019) viktig at litteraturen er i takt med nåtiden og er fremtidstenkende (s. 34). I tillegg til dette hevder Goga (2017), med støtte i Klaus Mortensen, at litteratur enten kan opprettholde eller utfordre måter å tenke om og å se blant annet dyr og mennesker på (s. 19). Med bakgrunn i dette ønsket vi å forske på en skjønnlitterær

barnebok, da dette nettopp kan kaste lys over økokritiske problemstillinger rundt forholdet mellom mennesker og dyr, og dermed få lesere til å kunne reflektere over slike problemstillinger. Dette fører oss videre til neste underkapittel, hvor vi skal presentere prosjektets materiale.

1.3 Oppgavens materiale

I vår oppgave har vi valgt å forholde oss til ett litterært verk, nemlig Frida Nilssons illustrerte barneroman *Linnormenes land* (2021). Bakgrunnen for at vi forholder oss til kun én bok, er materialets sidespenn og dens rikholdige innhold. *Linnormenes land* har kort sagt nok potensial til å kunne drøfte og gi svar på problemstillingen vår.

Linnormenes land (2021) handler om brødrene Sem og Immer som har mistet begge foreldrene sine, og derfor bor i et fosterhjem hos den slemme Tyra. Brødrene har det ikke som de fleste andre barn, og hverdagen deres består av å jobbe og tjene penger for fostermoren. Tidlig i boken møter guttene på en rotte som kan snakke. Rotta prøver å forføre barna inn i en annen verden, der han blant annet lokker Sem og Immer med at de som bor i slottet i denne verden vasser i fasansteik, leker og silkepyssjamaser (Nilsson, 2021, s. 34). Rotta forteller også til guttene at dronning Indra er den øverste herskeren i dette landet, og at hun så veldig ønsker ett barn hun kan skjemme bort. Guttene blir ganske fort overbevist om at de ønsker å bli med til Linnormenes land, da det er rake motsetningen til hvordan de lever nå. Når guttene ankommer landet, oppdager de at det ikke er mennesker, men snakkende dyr, som jobber på slottet. Likevel oppfører dyrene seg som mennesker og går på to ben. Til å begynne med trives guttene svært godt med de forheksede dyrene. De lever i luksus og lek fra morgen til kveld. Etter hvert som tiden går begynner dyrene å oppføre seg merkelig og det skjer flere mystiske ting som gjør at guttene, spesielt storebror Sem, begynner å bli kritisk til denne fantastiske verden. Senere i boken viser det seg at Sems kritiske refleksjoner stemmer. Dronning Indra er slett ikke den omsorgsfulle skikkelsen hun tidligere har latt som, men en blodtørstig skapning. Indra trenger nemlig barneblod for å kunne befrukte seg selv. Til syvende og sist klarer guttene å slippe unna etter en lang og tøff kamp mot dronningen og hennes tjenere. Boken ender med at dyrene slippes ut til det fri og får leve som vanlige dyr igjen, og guttene flytter til en mann som Sem tidligere har møtt ute i skogen, nemlig den gode og harmoniske Ale.

Grunnen til at valget falt på *Linnormenes land* (2021), er siden vi mener den tematiserer, og ikke minst problematiserer, forholdet mellom mennesker og dyr. Samtidig syns vi også boken var litt underlig, original og annerledes, noe som gjorde at vi ønsket å forske på nettopp denne barneromanen. En siste begrunnelse for hvorfor vi valgte akkurat *Linnormens land*, er at forfatteren har valgt å skrive boken innenfor fantasy-sjangeren. Dette begrunnes med at vi både er glad i fantasy-sjangeren, men også at vi mener det fantastiske gjør det mulig å få nye og andre innsikter enn det realistiske fortellinger kan, da det ikke finnes noen begrensninger i en fantastisk verden. Siden temaet vårt er økokritikk og vi skal undersøke forholdet mellom mennesker og dyr, skal vi analysere boken med en økokritisk tilnærming. Vi mener derfor det er viktig å poengtere at boken i seg selv ikke er økokritisk, men at den kan leses økokritisk. I det videre presenterer vi problemstillingen vår og tilhørende forklaring av den.

1.4 Problemstilling

Med utgangspunkt i bakgrunnen for valg av tema og materiale, er problemstillingen vår som følger: «Hvordan blir forholdet mellom dyr og mennesker fremstilt i *Linnormenes land*, og hvordan kan fremstillingen bidra til danning til økoborgerskap?»

For å kunne svare på problemstillingen vil vi først presentere karakterene gjennom en karakteranalyse, da det vil være hensiktsmessig å få et innblikk i dem som karakterer, men også være mer forståelig i videre analyse og drøfting som inneholder de forskjellige karakternavnene. Første del av problemstillingen vår vil basere seg på å analysere hvordan forholdet mellom dyr og mennesker er fremstilt i *Linnormenes land*. For å analysere fremstillingen av dette forholdet skal vi ta utgangspunkt i hierarkiets oppbygning i boken, og antroposentriske og økosentriske holdninger hos karakterene. For å kunne svare på den andre delen av problemstillingen vår, tar vi utgangspunkt i analysen som er gjort og teorigrunnlaget vårt. Her drøfter vi rundt noen økokritiske problemstillinger som kom frem i analysen, for å kunne se om fremstillingen synliggjør økokritiske problemstillinger i en barnelitterær form. Til slutt drøfter vi om fantasy-universet og de fantastiske dyrene i *Linnormens land* har de forutsetningene som skal til for å fungere dannende for økoborgerskap.

1.5 Oppgavens disposisjon

Denne studien er satt sammen av et innledningskapittel, et teorikapittel, et analysekapittel, et drøftingskapittel og et avslutningskapittel med konklusjon.

Hittil i innledningskapitlet er det blitt gjort greie for bakgrunnen for valg av tematikken til studien, avgrensning, oppgavens materiale og problemstilling. I bakgrunnen for valg av tema, har vi valgt å ta utgangspunkt i FNs bærekraftsmål, LK20 og relevansen knyttet til bærekraftig utvikling og tilhørende tematikk. Dette dannet grunnlaget og var utgangspunktet vårt for å forske innenfor det økokritiske feltet. I underkapitlet «avgrensning» har vi forklart hvorfor vi valgte å fokusere på *Linnormens land* som vårt materiale, og hvorfor vi har valgt å fokusere på forholdet mellom akkurat mennesker og dyr. Ut ifra bakgrunn for valg av tema og materiale, har vi utarbeidet en problemstilling med tilhørende forklaring av den. Videre i innledningskapitlet viser vi til tidligere relevant forskning som er gjort innenfor flere av de teoretiske feltene vi tar utgangspunkt i.

I teorikapitlet skal vi greie ut om begrepene «antroposentrisme» og «økosentrisme» i en begrepsavklaring. Her bruker vi hovedsakelig Mads Breckan Claudi sin definisjon og forklaring av begrepene. Videre i teorien skal vi ta for oss økokritikk og økoborgerskap, da dette er de overordnede teoretiske perspektivene som danner grunnlaget for analysen og senere drøfting. I delen som tar for seg økokritikk, har vi valgt å fokusere på noe av bakgrunnen for det økokritiske feltet, men også hva økokritikken faktisk innebærer og hvorfor den er relevant for vårt prosjekt. Her vil vi hovedsakelig diskutere rundt Greg Garrard og Cheryll Glotfelty's definisjoner og forståelser av økokritikk-begrepet. Innenfor økokritikken har vi også valgt å ta med teori fra posthumanisme og animal studies. Fokuset i disse to feltene, har vært på hierarkiske skiller, binære motsetninger og typologien til Garrard som tar for seg representasjoner av dyrekarakterer i blant annet litteraturen. Her vil teoretikere som Victoria Flanagan, Pramod Nayar, Greg Garrard og Zoe Jaques gjøre seg gjeldende.

I det andre overordnede teoretiske perspektivet, økoborgerskap, greier vi først kort ut om økoborgerskap, dens plass og dens bakgrunn. Her har vi hovedsakelig brukt refleksjoner fra Marianne Presthus Heggen et al. Det Geraldine Massey og Clare Bradford påpeker om litteratur for barn som tar for seg økokritikk, gjør seg også gjeldene her. Videre, som underkapitler på økoborgerskap, tar vi for oss danning gjennom litteratur. Teoretikere som Martha Nussbaum

og Judith Langer vil være utgangspunktet vårt her. Siden vår problemstilling tar for seg danning til økoborgerskap med fokus på forholdet mellom mennesker og dyr, har vi valgt å kategorisere to underkapitler under «danning gjennom litteratur»: «danning gjennom dyr» og «danning gjennom fantasy». I «danning gjennom dyr» ser vi blant annet på hvordan vi kan forstå dyr som «den andre» og om dette i det hele tatt er mulig. Nussbaum er også en relevant teoretiker her. I «danning gjennom fantasy» har vi tatt utgangspunkt i teoretikere som Michael Levy og Farah Mendelsohn, Anne-Stefi Teigland og Anna Karlskov Skyggebjerg for å diskutere fantasyens særtrekk, og knytter dette til vårt materiale. For å diskutere rundt dyr med fantastiske egenskaper i litteraturen tilknyttet dannelsingsaspektet har vi hovedsakelig tatt utgangspunkt i Anne Skaret og Zoe Jaques.

Som et siste underkapittel i teorien vår, vil det komme et metodekapittel. Her gjør vi greie for metodevalget vårt, som er en litterær analyse med utgangspunkt i nærlesing og tekstintern tilnærming. Dette danner grunnlag for hvordan vi analyserer *Linnormenes land*. Til slutt innenfor metodedelen vår, vil vi kort greie ut om relevante etiske perspektiv som vi må ta hensyn til i prosjektet vårt.

I analysekapittelet skal vi analysere, og underveis drøfte, materialet i studien vår. Vi har utarbeidet analysekategorier i lys av sentral teori. Dette gjør vi for å på best mulig måte kunne drøfte og svare på første del av problemstillingen vi har utarbeidet. Det første vi skal gjøre i analysedelen vår er å presentere sentrale karakterer fra *Linnormens land* som vi mener er relevante i den videre analysen. Videre skal vi analysere hvordan forholdet mellom dyr og mennesker er fremstilt i Linnormenes land. Her undersøker vi først det etablerte i hierarkiet, og deretter hvordan dette hierarkiet utfordres. Grunnen for at vi analyserer den hierarkiske fremstillingen er på bakgrunn av at vi vil se hvilke faktorer og verdenssyn som er med på å avgjøre rangeringen innenfor dette makssystemet. Til slutt i analysen vår, skal vi undersøke hvilke økosentriske og antroposentriske holdninger som fremstilles hos karakterene. Dette er for å både se på hvilke holdninger de forskjellige karakterene har, men også hvordan holdningene utvikles eller endres underveis i boken.

I drøftingskapittelet svarer vi på den andre delen av problemstillingen vår, nemlig hvordan fremstillingen av forholdet mellom mennesker og dyr i *Linnormenes land* kan bidra til danning til økoborgerskap. For å undersøke dette løfter vi først frem noen økokritiske problemstillinger som kom frem i analysen, og drøfter disse i lys av teorigrunnet vårt. Dette er for å undersøke

om fremstillingen av forholdet mellom mennesker og dyr i boken tilgjengeliggjør økokritiske problemstillinger i en barnelitterær form. Til slutt drøfter vi om fantasy-universet og de fantastiske dyrene i boken har de forutsetningene som skal til for å fungere dannende for økoborgerskap.

Avslutningskapittelet tar for seg hovedfunnene og poengene fra drøftingen, hvor vi konkluderer og svarer på problemstillingen vår. Helt til slutt reflekterer vi rundt veien videre, og hva som blant annet kunne vært interessant å ha undersøkt videre eller hvilke andre tilnæringsmåter vi kunne ha valgt i prosjektet vårt.

1.6 Tidligere forskning

Basert på problemstillingen vår, vil denne studien plassere seg innenfor flere forskningsfelt. Siden vi skal analysere hvordan forholdet mellom dyr og mennesker er fremstilt i *Linnormenes land*, og undersøke hvordan fremstillingen bidrar til danning til økoborgerskap, vil vi kort greie ut om tidligere relevant forskning innen økokritikk, animal studies og posthumanisme.

Økokritikk og økokritiske perspektiver har fått en stadig større plass i en nordisk kontekst. For eksempel har tidsskriftet *Barnelitterært forskningstidsskrift* viet en egen utgave til økokritiske lesninger av nordisk barne- og ungdomslitteratur (red. Goga & Guanio-Uluru, 2019). Et annet større bidrag til dette forskningsfeltet er boken *Ecocritical Perspectives on Children's Texts and Cultures: Nordic Dialogues* (Goga, Guanio-Uluru, Hallås & Nyrnes, 2018). Boken undersøker i hvilken grad tekster for barn og unge voksne reflekterer rundt aktuelle miljøhensyn. Vi vil spesifikt trekke frem kapittel fire «Animal» i denne boken, som inneholder flere artikler, som blant annet diskuterer hvordan posthumanisme gir mulighet til å endre tankegangen rundt forholdet mellom arter. Siden feltet har vokst seg stort, er det ikke rom for en utfyllende presentasjon av all norsk forskning på feltet, men i det videre vil vi trekke frem to bidrag som er relevante å nevne fordi de omhandler samme forfatterskap som vi har i vårt materiale.

Det første forskningsbidraget er Nina Gogas (2018) artikkel «Økofantasy. Frida Nilssons Ishavspirater». Her gjør hun blant annet rede for noen av trekkene til boken som gjør at den kan betegnes som sjangeren økonfantasy, der hun videre utfører en detaljert lesning av noen av disse trekkene. Goga diskuterer også hvordan boken tar opp etiske, økologiske og filosofiske

problemstillinger, som gjerne tar for seg ulike livsformers verdi, balansen mellom dem og hvordan vi sammen kan leve bærekraftig og med respekt (s. 77).

Det andre forskningsbidraget er Ingeborg Strandos' masteroppgave *Å verte ein økoborgar: Ein studie av Ishavspirater og medvit om bærekraftig utvikling* (2020). Strandos' oppgave tar blant annet for seg Frida Nilssons *Ishavspirater* (2017), hvor hun undersøker forholdet mellom mennesker og ulike livsformer, og hvordan litterære samtaler om boken kan skape bevissthet om bærekraftig utvikling rundt dette forholdet hos elever. Strandos (2020) undersøker også fremstillingen av forholdet mellom natur (landskap, omgivelser og steder) og naturelementer (andre elementer som inngår i naturen, som mennesker og andre livsformer) (s. 54), og de litterære samtalene omhandler også spørsmål om karakterene tar vare på naturen og hvordan man kan ta vare på naturen på en god måte. Vi vil påpeke at oppgaven vår har likhetstrekk med Strandos' prosjekt ved at vi anlegger et økokritisk perspektiv på samme forfatterskap, der vi altså diskuterer sammenhenger mellom *Linnormenes land* (2021) og økoborgerskap. Vi skiller oss imidlertid fra Strandos på flere måter. Vi har en annen bok, og boken vi har valgt, setter andre økokritiske problemstillinger i spill enn *Ishavspirater* (2017) gjør. Kort sagt legger vi vekt på fremstillingen av dyr, altså at dyr skal forstås som dyr, og forholdet mellom dyr og mennesker. Oppsummerende gjør dette at teorigrunnet vårt blir annerledes enn Strandos prosjekt, da vi blant annet fokuserer på dannelsespotensialet gjennom *det ukjente*, fantasy og fantastiske dyr, for å nevne noe. Analysen og drøftingen vår vil derfor også bli helt ulik.

Tidligere forskning om animal studies og posthumanisme vil også være relevant for oss, da prosjektet vårt tar for seg forholdet mellom dyr og mennesker. To bøker som er verdt å nevne her, er *Talking Animals In British Children's Fiction, 1786-1914* av Tess Cosslett (2016) og *Children's Literature and the Posthuman* av Zoe Jaques (2014). Cosslett (2016) vurderer kanoniske verk ved å bruke kritiske tilnærminger, som blant annet postkolonialisme og økokritisk teori, og i undersøkelsene sine legger hun vekt på hvordan spørsmålene om dyrs tale og dyrs subjektivitet blir håndtert for å kunne se på forskjellen mellom eksempelvis mennesker og dyr. Jaques (2014) undersøker blant annet identitetsdannelse i barnelitteratur, der hun ser på hvordan barnefiksjon, både bestselgende og kanonisk litteratur, tilbyr diskusjoner og kritisk tenkning rundt hva det vil si å være menneske. Forfatteren peker spesielt på menneskenes forhold til dyr og en naturlig verden. Til slutt ønsker vi å nevne Nadita Batra og Mario Wenning (2019) sin samling *The Human – Animal Boundary: Exploring the Line in Philosophy and Fiction*. I denne boken forsøker de å flytte det tradisjonelle antroposentriske fokuset, altså

menneskers privilegerte posisjon i forhold til dyr, til en mer porøs overgang med økokritisk tenkning rundt relasjonen mellom dyr og mennesker.

Vi mener vårt prosjekt bidrar til ny forskning innenfor økokritikk-feltet. Det vi mener bidrar til noe nytt, er at vi forsker på en skjønnlitterær bok som aldri er forsket på tidligere, nemlig Frida Nilssons *Linnormenes land* (2021). Dessuten er det få masterprosjekter som tar for seg forholdet mellom mennesker og dyr med utgangspunkt i moderne skjønnlitterære barneromaner i et økokritisk perspektiv. Noe vi derimot mener har fått en større plass innenfor økokritikken i flere masterprosjekter, omhandler ofte natur og naturens plass, eller forhold mellom natur og andre skapninger.

2. Teoretiske perspektiver

I dette kapittelet skal vi skissere teorien som danner rammeverket for prosjektet vårt. Teorigrunnlaget er delt opp i to underkapitler, nemlig økokritikk og økoborgerskap. Innenfor økokritikk tar vi for oss animal studies og posthumanisme, mens vi i delen om økoborgerskap fokuserer på danning gjennom litteratur, med utgangspunkt i dyr og fantasy. Helt til slutt i dette kapittelet presenterer vi metodedelen vår.

2.1 Begrepsavklaring

Vi mener det er relevant å kort gjøre greie for to grunnleggende begreper vi bruker gjennomgående i oppgaven vår. Vi skal derfor avklare begrepene «antroposentrisme» og «økosentrisme».

Antroposentrisme betegner, ifølge Mads Breckan Claudi (2013), «en holdning som setter mennesket i sentrum, som prioriterer menneskets ønsker og behov fremfor andre hensyn» (s. 248). Videre poengterer han at dette synet tillater mennesket å utnytte naturen, uten å vise noe hensyn til hva som er det beste for planter, dyr, insekter og landskap (Claudi, 2013, s. 248). Mennesket er med andre ord mer verdifullt enn andre skapninger på jorden, og kan derfor gjøre som enn vil på bekostning av andre arter. Antroposentrisme viser altså til en menneskesentrert måte å tenke på (Goga, 2017, s. 19).

Økosentrisme, ifølge Claudi (2013), innebærer derimot at «verdi vurderes ut fra et økologisk helhetsperspektiv, slik at menneskets interesser ikke har forrang framfor andre interesser» og der menneskets interesser må «balanseres mot interessene til våre omgivelser» (s. 248). Dette perspektivet viser med andre ord til en tankegang der alle skapninger og naturen er like mye verdt. Økosentrisme viser altså til en helhetlig måte å tenke om liv på (Goga, 2017, s. 19).

2.2 Økokritikk

I boken *The Ecocriticism Reader: Landmarks in literary ecology* (1996) påpeker Cheryll Glotfelty at miljøkrise og lignede tematikker ble snakket mye om tidligere, men at temaene likevel fikk liten plass i litteraturen generelt, det vil si både i sakprosa og skjønnlitteratur. Først på midten av 1980- og starten av 1990-tallet begynte økokritikk-feltet å vokse. Da ble det dannet foreninger (eksempelvis ASLE – Association for the Study of Literature and Environment) som blant annet ønsket å diskutere forholdet mellom mennesker og dyr i litteraturen (Glotfelty, 1996, s. xvii-xviii). Miljødebatten og -krisen har altså vært og er et verdensproblem, men den har nå fått en større plass i litteraturen, og økokritikk som teoretisk felt har utviklet seg.

Når det gjelder selve begrepet «økokritikk», ble det riktignok diskutert om dette var det beste begrepet. Flere begreper ble testet ut, og ifølge Glotfelty (1996) falt valget på «økokritikk» fordi det vekket de assosiasjonene som var ønsket. Andre begreper som ble testet ut, ble assosiert med antroposentriske og dualistiske tanker, der menneskene er i sentrum, og der naturen og det ikke-menneskelige plasseres hierarkisk under mennesket. Med økokritikk-begrepet fikk man derimot rettet søkelyset dit man ønsket det skulle være: mot blant annet gjensidige felleskap og sterke forbindelser mellom det menneskelige og ikke-menneskelige, altså en økosentrisk tenkemåte (s. xx). I det videre vil vi forklare og diskutere nærmere hva økokritikk innebærer.

Glotfelty (1996) er en av økokritikkens mest sentrale skikkelser, og hun hevder at alle økokritiske studier deler det grunnleggende premisset om at menneskelig kultur er knyttet til den fysiske verdenen. Den fysiske verdenen påvirker oss, og vi påvirker den. I studiene undersøker man «interconnections between nature and literature», og man er opptatt av forhandlingene mellom det menneskelige og ikke-menneskelige (Glotfelty, 1996, s. xix).

Glotfelty er en av de første til å definere begrepet, og hun definerer økokritikk som «the study of the relationship between literature and the physical environment» (s. xviii).

Glotfelty forklarer videre at økokritikk har en «earth-centered» tilnærming når man studerer teksten. Hun påpeker at på samme måte som feministisk kritikk undersøker språk og litteratur fra et kjønnsperspektiv, og marxistisk kritikk fra et økonomisk perspektiv, undersøker økokritikk litteratur fra et miljøorientert perspektiv (s. xviii). Når man undersøker en tekst fra et økokritisk perspektiv, stiller man ifølge Glotfelty (1996) spørsmål som dette:

«How is nature represented in this sonnet? [...] How do our metaphors of the land influence the way we treat it? [...] In what ways has literacy itself affected humankind's relationship to the nature world? In what ways and to what effect is the environmental crisis seeping into contemporary literature? [...] How is science itself open to literary analysis?» (s. xviii-xix).

Greg Garrard (2012) definerer økokritikk som «the study of the relationship of the human and the non-human» (s. 5). Han mener at man kan studere denne relasjonen gjennom kulturhistorien, og han påpeker at en slik studie vil innebære en kritisk diskusjon av «the term 'human itself'» (s. 5). Dette kommer av at en kulturhistorisk undersøkelse vil avsløre et tankesett der mennesket har plassert seg selv øverst i hierarkiet, og menneskets premisser har vært i fokus på bekostning av det ikke-menneskelige premisser. Det er dette tankesettet som kalles antroposentrisme. Garrard forklarer videre at ettersom økokritikere forsøker å tilby en ny diskurs og å endre det ensformige tankesettet som mennesket til tider viser, gir den oss mulighet til å analysere og kritisere verdenen vi lever i (s. 5).

Om vi skal sammenligne Glotfeltys og Garrards' syn på økokritikk, er det gunstig å ta utgangspunkt i definisjonene deres. Glotfelty fokuserer spesielt på forholdet mellom litteratur og natur når hun uttaler seg innen det økokritiske feltet. Garrard sier seg delvis enig i hennes uttalelse, men velger å utvide definisjonen. Utvidelsen består i at Garrard ikke bare fokuserer på litteratur, men man studerer forholdet mellom det menneskelige og ikke-menneskelige gjennom flere ulike kulturelle prosesser og produkter. Eksempler på dette kan være film, tv, kunst, dyreparker og kjøpesentre (Garrard, 2012, s. 5). I tillegg til dette utvider han også Glotfeltys definisjon ved å benytte seg av begrepene «det menneskelige» og «ikke-menneskelige», istedenfor det fysiske miljøet som Glotfelty gjør. Det ikke-menneskelige kan for eksempel være maskiner.

Det Glotfelty og Garrard imidlertid er enige om, er at økokritikk kan ses i sammenheng med politikk. I boken *Ecocriticism*, kommenterer nemlig Garrard Glotfeltys sammenlikning mellom økokritikk, kjønnteori og marxisme, og påpeker at dette gjør at økokritikken har «an avowedly political mode» (Garrard, 2012, s. 3, jf. Glotfelty, 1996, s. xviii). I dette ligger det at økokritiske studier har en miljøorientert baktanke. Ut fra vår forståelse stiller Garrard seg bak denne påstanden om at økokritiske studier er politisk motiverte.

Det er hensiktsmessig å ha en felles forståelse av hva begrepet «økokritikk» innebærer og betyr i vår oppgave. Vi vil ta utgangspunkt i Garrards utvidede definisjon. Med tanke på at vi fokuserer på forholdet mellom mennesker og dyr, kunne Glotfelty vært utgangspunktet. Garrard (2012) påpeker imidlertid viktigheten av å være kritisk til menneskets selvutnevnte og øverste hierarkiske plass (s. 5), og denne tilføyelsen er relevant for vårt prosjekt, siden analysen vår er særlig rettet inn mot nettopp hierarkiske nivåer og antroposentrisme.

2.2.1 Posthumanisme og animal studies

Felles for posthumanisme og animal studies er ifølge Pramod Nayar (2014) et ønske om å sette søkelys på «anthropocentrism that positions the animal as an oppositional and inferior other to the human» (s. 80). En grunnleggende tanke er altså å komme forbi en verdensoppfatning der mennesket står i sentrum. Vi vil ikke gjøre rede for alle aspekter innenfor disse to teoriene, men vi vil legge vekt på sider som er relevante for vår undersøkelse. Innenfor posthumanisme fokuserer vi derfor på hierarkiske skiller og binære motsetninger, mens innenfor animal studies tar vi hovedsakelig utgangspunkt i Garrards typologi om dyrerepresentasjoner i litteraturen.

2.2.1.1 Hierarkiske skiller mellom det menneskelige og ikke-menneskelige

I kapittelet «Posthumanism: Rethinking 'The Human' in Modern Children's Literature» påpeker Victoria Flanagan (2017) at man trenger en «de-centering» og «de-privileging» av mennesket (s. 29). Man ønsker altså et annet fokus der man går fra å kun fokusere på mennesket til å fokusere på alt og alle i naturen. Posthumanismen forsøker med andre ord å være kritisk, selvreflekterende og spørrende til ideologiske binære motsetninger «that have traditionally been used to structure and make sense of human experience» (Flanagan, 2017, s. 29). En slik binær motsetning kan for eksempel være «menneske» og «dyr». Hvis man går ut ifra et antroposentrisk verdenssyn, fremstår ikke dette som et nøytralt par, men heller at mennesket

blir mer verdsatt enn dyret. Flanagan påpeker videre at posthumanistiske studier forsøker å omforme disse binære motsetningene, ved å fokusere på «the notion of 'otherness' and examining how certain subjects and species have been strategically excluded from humanist definitions of humanity» (s. 29). Med andre ord setter disse studiene søkelys på det etablerte hierarkiet mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige, og posthumanismen forsøker dermed å endre dette humanistiske og antroposentriske tankesettet.

Mange teoretikere støtter tanken om at det hierarkiske skillet som ligger i det antroposentriske verdenssynet bør utfordres. For eksempel mener Nayar (2014) at man må stille seg kritisk til mennesker som den privilegerte arten, og at man må forsøke å se på alle arter som en del av en helhet (s. 10). Han mener posthumanisme blant annet innebærer at mennesket bør «co-evolving with other forms of life, enmeshed with the environment and technology» (s. 4). Også Flanagan (2017) er inne på dette. Hun påpeker at posthumanisme ikke bare krever en revurdering av hva det vil si å være et menneske, men også av natur og dyr (s. 39). Dette mener vi har sammenheng med at menneskene er den arten som har definert hvordan en selv og andre arter er, og at det derfor er viktig med en revurdering av alle arter, der man ser alle arter sammen som en helhet. På denne måten vil man altså få nye vurderinger av hva det vil si å være menneske og dyr. Posthumanismen forsøker med andre ord å endre de hierarkiske skillene mellom mennesker og andre arter, og har derfor en nær sammenheng med animal studies, som vi kommer inn på senere i dette underkapittelet.

Med tanke på vårt prosjekt vil det overnevnte være relevant for oss fordi *Linnormenes land* utfordrer et menneskesentrert syn på verden. Det er ikke ukjent at skjønnlitteratur for barn kan ha denne funksjonen. Flanagan (2017) mener at barnelitteraturen spiller en betydelig rolle innenfor posthumanismen fordi den kan være en inngang til å utfordre dominerende ideologiske oppfatninger og verdier (s. 29-30). Hun forklarer at dette er nødvendig om mennesker ønsker å bli værende på en planet som for tiden står overfor mange trusler, nettopp på grunn av eller som et resultat av vår tidligere manglende evne til å respektere andre livsformer (s. 39).

2.2.1.2 Dyrerepresentasjoner i litteraturen

Animal studies dreier seg kort sagt om dyrestudier, og er derfor relevant for oss da vi i vårt prosjekt nemlig undersøker dyr i litteraturen. I likhet med økokritikken er animal studies et mangfoldig og voksende felt, som kan gi innganger til kritiske undersøkelser og refleksjoner knyttet til representasjoner av dyr i litteraturen (Garrard, 2012, s. 153; Jaques, 2017, s. 42).

Dyrerepresentasjoner i litteraturen har sine klare fordeler når det gjelder å endre antroposentriske verdenssyn. Zoe Jaques (2017) mener dyr er den mest overbevisende formen for «den andre», da dyr er det mest påvirkelige av det som defineres som ikke-menneskelig for leseren (s. 42). Slik vi forstår det, kommer dette av at det er lettere å identifisere seg med dyr enn for eksempel trær. Sagt med andre ord: Det er enklere å føle med dyr, og dyr har derfor ofte en større påvirkningskraft. Det kan med andre ord være bra å skrive om dyr dersom man vil få mennesket til å tenke over sitt antroposentriske ståsted, men det krever at dyret blir fremstilt som «den andre», altså som noe annerledes enn mennesket. Jaques fremhever på denne måten at dyr kan spille en viktig rolle for unge lesere. For eksempel kan dyr i litteraturen oppmuntre leserne til empatisk respons, og hun mener fremstillingen av dyret kan være en innflytelsesrik og «powerful method» for å fremme kritisk engasjement i dyr og deres liv (s. 50). Litteraturen kan dermed gi unge lesere mulighet til å tenke gjennom spørsmål om dyr, der man kan få en forståelse av at det finnes andre måter å være og tenke på (Jaques, 2017, s. 52).

Det er likevel ikke uproblematisk å fremstille dyr i litteraturen. På den andre siden mener nemlig Jaques at fremstillingen av dyr ofte tjener menneskets dominerende og antroposentriske orden. Dyrefremstillingen kan nemlig være preget av at mennesker opplever dyr som mindre verdt, siden de mener dyr mangler evnen til rasjonalitet og menneskespråk (s. 43-44). Nettopp spørsmålet om hvordan man kan fremstille dyr på gode og mindre gode måter, er et sentralt spørsmål i Garrards diskusjon av dyrerepresentasjoner.

Når man vil diskutere hvordan dyr blir fremstilt i litteraturen kan man ta i bruk Garrards (2012) typologi (figur 1). Den inneholder noen nøkkelbegreper som ser på både likheter og ulikheter mellom dyr og mennesker. Hvis dyrene oppfattes som lik mennesket faller fremstillingen innenfor *likeness (metonymy)*, mens hvis dyrene oppfattes som ulikt mennesket plasseres fremstillingen innenfor *otherness (metaphor)*. Innenfor *likeness (metonymy)* finner vi *anthropomorphism* og *zoomorphism*. Begge disse begrepene kan deles inn i to typer, nemlig ureflektert (*crude*) og kritisk (*critical*). Innenfor *otherness* finner vi *mechanomorphism* og

allomorphism (s. 153-154). For å gjøre greie for hva disse ulike nøkkelbegrepene innebærer vil vi hovedsakelig og naturligvis ta i bruk Garrards forklaring, da det er han som har utformet selve typologien. I tillegg vil vi utfylle med innsikter fra Kamil Michta (2017) og Fredrik Karlsson (2012) enkelte steder, siden vi mener de har mye relevant å tilføye.

<i>Likeness (metonymy)</i>	<i>Otherness (metaphor)</i>
Animals-to-humans <i>Crude anthropomorphism</i> (aka disnification) <i>Critical anthropomorphism</i> <i>Critical zoomorphism</i> <i>Crude zoomorphism</i> (aka theriomorphism)	Denigrating/reductive otherness <i>Mechanomorphism</i> (aka Cartesianism, anthropodenial) <i>Allomorphism</i> (aka therioprimativism)
Humans-to-animals	Numinous otherness

Figur 1 – Typology of representations of animals
(Garrard, 2012, s. 154)

Av disse fire begrepene innenfor Garrards (2012) typologi, er det antropomorfisme som er det mest kjente. Ifølge Garrard har denne kategorien blitt brukt som et nedlatende begrep, ved at vi mennesker knytter menneskelige egenskaper til dyr, som for eksempel menneskelige følelser og karaktertrekk (s. 154). Som nevnt poengterer imidlertid Garrard at det finnes to ulike typer for antropomorfisme, nemlig ureflektert og kritisk, der han hevder at den ureflekterte er den verste typen for antropomorfisme. Et eksempel på ureflektert antropomorfisme, som Garrard viser til, er delfinens smil. Dette «søte og uskyldige» smilet har bidratt til at delfinen i det virkelige liv har fått en form for heltestatus, selv om forskningen viser at delfinene gruppevoldtar og driver med massedrap (s. 155). Ureflektert antropomorfisme innebærer med andre ord at man gjør dyrene veldig like mennesket, der det omtrent ikke er noe igjen av dyrenes særtrekk.

Ureflektert antropomorfisme er ikke ukjent i barnelitteraturen. I tillegg løfter Garrard (2012) også frem en annen praksis som man ofte finner i litteraturen. Det dreier seg om det Garrard karakteriserer som *disnification*, som innebærer at dyrene i fortellingene ofte blir nedverdige

og barnsliggjort (s. 155). Et tegn på at man har med disnification å gjøre, er at dyrene blir fremstilt med store øyne, korte lemmer og et stort hode i forhold til resten av kroppen.

I likhet med ureflektert antropomorfisme, innebærer kritisk antropomorfisme ifølge Garrard (2012) at vi gir dyrene menneskelige egenskaper. Forskjellen er at man ved kritisk antropomorfisme gjør det på en mer bevisst, nøye og empatisk måte (s. 157). Det å gi dyr menneskelige egenskaper, som for eksempel å kunne tale, vil derfor ha en verdi ved at fremstillingen blir gjort på en varsom måte, samtidig som dyrenes stemme kommer frem. Dermed vil man kunne få frem viktige budskap fra dyrenes side, eller man vil i alle fall kunne forsøke å forstå dyrene bedre. Uten denne talen, eller noen form for menneskelig atferd, mener Garrard det så og si ville være umulig å få frem dyrenes side og perspektiv (s. 154-155). Ifølge Jaques (2017) er det imidlertid viktig å huske at det er mennesker som gir dyr tale og plasserer dem i gitte roller, og at mennesker på ikke noen som helst måte kan vite hva dyrene faktisk tenker (s. 46-47). Vi forstår derfor kritisk antropomorfisme som en inngang til å kunne se og prøve å forstå dyrenes perspektiv bedre, men merker oss samtidig at vi må være bevisst på at vi aldri helt kan forstå dem.

Zoomorfisme handler i likhet med antropomorfisme om representasjoner av dyr forstått i relasjon til og i likhet med menneske – altså hører også dette innunder *likeness (metonymy)*. I motsetning til antropomorfismen viser imidlertid zoomorfismen til tanken om å overføre egenskaper og særtrekk fra enkelte dyr og andre arter over på mennesket. Michta (2017) forklarer det slik:

The anthropomorphic imagery of animals can also be projected onto people. The process is called zoomorphism, and it is usually intended to bring out a particular feature of a person's character or behavior. Accordingly, zoomorphism depends on a prior ascription of the feature to a given species. (s. 196)

For det første kan vi se at zoomorfisme har som hensikt å beskrive mennesker ved hjelp av dyr. For det andre ser vi at zoomorfisme også sier noe om dyret som brukes, siden det avslører hvordan menneskene tenker om dyret. Å fremstille mennesket ved å sammenligne dem med dyr, kan både være positivt og negativt ladet. Garrard (2012) skiller derfor mellom to ulike typer for zoomorfisme i sin typologi (figur 1), nemlig ureflektert og kritisk (s. 154).

Ureflektert zoomorfisme mener Garrard (2012) er en av de verste typene for zoomorfisme, da de ofte kan innebære rasistiske utsagn: «The most vicious kind of crude zoomorphism is racist representation of, for instance, Jews as rats or Africans as apes» (s. 160). Michta (2017) påpeker dessuten at menneskets makt blir forsterket ved å «rendering the other as morally insignificant or condemnable» (s. 199). Vi forstår dette som at man fremstiller dyr og andre arter negativt ved å bruke deres egenskaper og særtrekk til å beskrive menneskelig atferd (eller menneskegrupper). Denne prosessen er ofte en «stygg praksis», og dette avslører noe om hvordan mennesker tenker om dyrs egenskaper og særtrekk.

I motsetning til ureflektert zoomorfisme handler kritisk zoomorfisme om verdien av å bruke zoomorfistiske beskrivelser. Forutsetningen for at kritisk zoomorfisme skal ha en verdi, vil ifølge Michta (2017) innebære å nøye og empatisk velge ut termer som beskriver og fremstiller mennesker (s. 197). Likevel kan zoomorfistiske skildringer som blir brukt på en positiv måte, eksempelvis «snill som et lam», være negativt for den som blir beskrevet. Grunnen til dette forklarer Michta er at det kan dehumanisere personer ved å «presenting them in crude, generic and de-individualizing categories otherwise employed to deny the moral of animals» (s. 199). Vi forstår dette som om at mennesker burde bli sett på som egne individer med egne egenskaper. Det er dessuten viktig å se kompleksiteten i hvert enkelt individ, og ikke minst se dyrs verdi.

Innenfor *otherness (metaphor)* i figur 1, viser Garrard (2012) til to representasjoner som tar for seg ulikheter mellom mennesker og dyr; mekanomorfisme og allomorfisme. Vi kommer ikke til å ta i bruk disse to representasjonene, men vi ønsker likevel å forklare hva de innebærer for å vise helheten i typologien. Karlsson (2012) forklarer i artikkelen «Anthropomorphism and Mechanomorphism» at mekanomorfisme har «the habit of attributing mechanical properties to non-mechanical entities» (s. 107). Vi forstår dette som at dyrene kun blir representert som objekter, siden vi overfører mekaniske egenskaper, som man bare finner hos mekaniske gjenstander, til dyrene. Dyrene blir da ikke oppfattet som levende vesener, men som noe uten sjel underordnet mennesket. Det andre begrepet, allomorfisme, handler om representasjoner av dyr som «radically different from humans, but with no derogatory implications. Often involves sanctification of the animal Other» (Garrard, 2012, s. 206). Vi tolker dette som at allomorfisme fremstiller dyrene forskjellige fra mennesket, men ikke i en nedverdiggende forstand. Fremstillingen helliggjør dyret på en måte som kan forstås som at dyret blir overordnet menneske.

Vi har til nå skissert hva økokritikk er, hvordan posthumanismen prøver å endre det ensformige antroposentriske tankesettet som opprettholder hierarkiet mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige, og hvordan mennesker fremstiller dyr i litteraturen. Vi har derfor tatt i bruk begrepene *hierarki*, *antroposentrisme* og *økosentrisme* da vi utarbeidet kategoriene vi skal analysere etter. Med utgangspunkt i analysen vil vi senere drøfte om *Linnormens land* løfter frem økokritiske problemstillinger i en barnelitterær form, rundt forholdet mellom mennesker og dyr. Det vil da være sentralt for oss å drøfte om fremstillingen og dens økokritiske problemstillinger, har de forutsetningene som skal til for å kunne bidra til dannelse til økoborgerskap. «Økoborgerskap» er begrep vi skal gjøre rede for i følgende underkapittel.

2.3 Økoborgerskap

Marianne Presthus Heggen et al. (2019) forklarer i forskningsartikkelen «Children as eco-citizens?» at de ønsker å oppnå en endring mot et mer bærekraftig og likestilt fellesskap, der menneskets syn på natur bør ha en mer økosentrisk tilnærming (s. 388). Med andre ord støtter de seg til et posthumanistisk tankesett der man ønsker å vende vekk fra antroposentriske tanker og holdninger om at mennesker er i sentrum. Med dette presenterer de begrepet «økoborgerskap», noe som nemlig inkluderer de ikke-menneskelige delene av verdens økosystem (s. 390). I denne sammenhengen vil vi også ta for oss begrepet «økoborger». Ifølge Heggen et al. har økoborger-begrepet ikke en endelig definisjon. Likevel forklarer de hva det innebærer å være en økoborger ved å støtte seg til flere teoretikere: «Eco-citizens practice their citizenship on planet earth, participating in the ecological system of the planet, together with the more-than-human world» (s. 391). En økoborger bidrar altså i det økologiske systemet på jorden, der alle jordens arter og skapninger lever sammen i harmoni. Med andre ord har økoborgere både et felles og et individuelt ansvar for planeten vår, og for alle dens innbyggere og fremtidige generasjoner (s. 391). Vi forstår det dermed som at man som økoborger skal forstå mennesker som en del av det mangfoldige livet på jorden og ikke bare der mennesket er og plasseres i sentrum. I det videre skal vi kort greie ut om hvordan litteraturen kan være en inngang til dette økoborgerskapet.

Gjennom litteratur som tematiserer samtid og økologiske problemstillinger, vil barn kunne utforske og reflektere rundt verdier og mål i verdenen vår. Barna vil dermed sosialiseres inn i

det å være samfunnsborgere ved at de posisjoneres som økoborgere (Heggen et al., 2019, s. 396; Massey & Bradford, 2011, s. 109). Med andre ord kan barn få mulighet til å sette seg inn i eller tenke som økoborgere ved hjelp av litteratur. Flere påpeker litteraturens potensial til å skape økoborgere. For eksempel påpeker Geraldine Massey og Clare Bradford (2011) at litteratur for barn som tematiserer økokritiske problemstillinger kan bidra til å «enlist readers in taking action, encouraging them to reflect on the world as it is, and to imagine future scenarios if environmental degradation proceeds unabated» (s. 110). Kort sagt kan økokritisk litteratur bidra til barns refleksjoner rundt miljø og bærekraftig utvikling, og de kan på denne måten se for seg hvordan den fremtidige verden vil kunne se ut om vi fortsetter slik vi gjør i dag.

I vår oppgave er dette relevant siden vi skal analysere og drøfte om *Linnormenes land* tilbyr en økosentrisk tilnærming eller en diskusjon rundt holdninger knyttet til forholdet mellom mennesker og dyr, noe som nettopp kan være dannende for økoborgerskap. Det er viktig å påpeke at vi ikke skal undersøke om boken faktisk danner økoborgere, for da måtte vi tatt med boken ut i feltet. Det vi diskuterer er om boken kan, altså om den har potensial, til å bidra til danning til økoborgerskap. For å kunne diskutere det, må vi imidlertid se nærmere på hvordan litteratur kan bidra til danning.

2.3.1 Danning gjennom litteratur

I Martha Nussbaums kapittel «Den narrative forestillingsevne» i boken *Litteraturens etikk: Følelser og forestillingsevne* (2016) påpeker hun at litteratur kan virke dannende for leseren. Den kan blant annet bidra til å danne evnen til innlevelse i den som er forskjellige fra oss. Denne evnen til innlevelse er det hun kaller for «den narrative forestillingsevnen».

Nussbaum (2016) diskuterer rundt menneskers manglende evne til å se og anerkjenne annerledeshet, og hun mener at litteraturen kan være en inngang til å oppøve denne evnen (s. 26, 27). Hun mener litteraturen nemlig kan:

[...] føre oss inn i et annet menneskes liv mens vi samtidig fortsetter å være oss selv: Slik avdekker den likheter, men også dyptgripende forskjeller mellom meg selv og den andres liv og tanker, og gjør dem forståelige, eller i det minste litt lettere å begripe. (Nussbaum, 2016, s. 31)

Det er selvsagt lettere å forstå mennesker og andre karakterer som man kan identifisere seg med, men samtidig konkluderer Nussbaum (2016) med at «målet om å skape verdensborgere står i dyp motsetning» til identifikasjons-utsagnet, da man som verdensborger må prøve å forstå forskjellene i et samfunn og forstå de som er annerledes enn oss selv (s. 55). Selv om vi aldri kan forstå «den andre» fullstendig, da vi ikke har tilgang til deres sinn og tanker, poengterer Nussbaum likevel viktigheten av å sette seg inn i, undre seg over og prøve å forstå skikkelser som blir beskrevet i litteraturen, for å på best mulig måte kunne forestille seg de som er forskjellig fra oss selv (s. 30-31). Hvis leseren opplever å få nye innsikter og forståelser for den som er annerledes, vil man med andre ord kunne leve seg inn i «den andre» gjennom litteratur, og dermed ta med seg denne evnen i det virkelige liv. Forestillingsevnen kan derfor virke dannende for leseren og fungere som en grunnleggende forberedelse til moralsk samhandling og samfunnsdeltakelse (s. 31).

En annen som diskuterer litteraturens danningspotensial er Judith Langer (2011). Hun mener indre tekstverdener utvikler seg siden mennesker aktivt leter etter mening i tekster (s. 10). I denne sammenhengen presenterer hun begrepet *envisionment*, som refererer til den forståelsen av verden en person har på et gitt tidspunkt. Vi velger å kalle dette begrepet for «forestillinger». Forestillingene utformes etter våre tidligere eller nåværende personlige og kulturelle erfaringer og opplevelser. På denne måten kan forestillingene derfor ses på som tekstverdener i sinnet vårt, der forestillingene er forskjellige fra individ til individ, og alltid er i forandring eller åpen for forandring (s. 10). Disse forandringene velger Langer å kalle for *envisionment building* (bygging av forestillingsverdener), noe som nettopp kaster lys over tanken om at vi bygger forestillinger hele tiden mens vi prøver å forstå verden, andre og oss selv (s. 10). Med dette nevner Langer «tekstens progresjon», som hun hevder er en av grunnene til at man opplever forandringer i forestillingene mens man leser. Hun påpeker at det er her nye problemer, følelser og hendelser vil bringe nye tanker og antakelser til sinnet vårt, som igjen endrer forståelsen vår (s. 14-15). Nettopp lesing av en ny bok, kan bygge en ny forestillingsverden. Det er viktig å poengtere at man ikke får en endelig forestilling eller en avsluttet forestilling når man har lest en bok ferdig, men at det er en modifisert forestilling du som leser har med deg videre i livet (s. 15-16). Det vil for eksempel være urealistisk å definere seg som en fullt og helt økoborger etter å ha lest *Linnormenes land*, men man vil kunne få en modifisert forestilling som kan være en start på veien til et økoborgersk tankesett.

Både Nussbaum (2016) og Langer (2011) mener, som nevnt, at litteratur kan virke dannende, og begge løfter frem et element som er viktig for at litteraturen skal ha dette potensialet, nemlig at det er noe ukjent i litteraturen. Vi mener det Langer påstår om «tekstens progresjon», kan kobles til Nussbaums uttalelse om å se på teksten som et forstyrrende element: «For at litteraturen skal kunne spille sin samfunnsrolle, må vi la den forstyrre oss – ja, vi må til og med oppfordre den til å gjøre det» (Nussbaum, 2016, s. 41). Vi forstår det som om Nussbaum og Langer sett under ett, mener at når en tekst forstyrrer oss og har «progresjon» vil det røre noe i oss, og dermed ha en verdi for leseren. Er det lett å følge teksten og karakterene, altså at man kan identifisere seg fullstendig med karakterene og teksten ikke byr på nye innsikter, vil også den dannende verdien til boken trolig minke. Hva som oppleves som annerledes for hver enkelt, vil selvfølgelig variere fra person til person. Hvis *Linnormenes land* for eksempel viser til stereotypiske dyrefremstillinger, vil ikke dette oppleves som nye nytt for leseren, og dermed heller ikke bidra til danning. Hvis boken derimot unngår dette, vil vi påstå at den har et større danningspotensial. Imidlertid er det viktig å påpeke at boken heller ikke må oppleves som for ukjent, da dette kan skape for stor avstand til leseren.

Det er altså avgjørende at noe må oppleves som ukjent for at litteraturen skal ha mulighet til å bidra til at leseren får nye innsikter og forståelser. I det videre vil vi derfor se nærmere på danning gjennom dyr og danning gjennom fantasy i litteraturen. Dette er siden både dyr og fantasy kan oppleves som noe ukjent for leseren.

2.3.1.1 Danning gjennom dyr

Nussbaum (2016) legger som nevnt vekt på innlevelse i «den andre», men bruker alltid innlevelse i mennesket som utgangspunkt i sine refleksjoner. Relevante spørsmål vi derfor må stille oss, er om man kan bytte ut dyr med mennesket i disse refleksjonene, og om innlevelse i dyr vil ha den samme dannende effekten som innlevelse i mennesker har. Nussbaum poengterer at litteratur som byr på muligheten til å betrakte andre menneskers liv med mer enn en tilfeldig turists interesse er med på å skape bevisste samfunnsdeltakere (s. 29). Å betrakte noe slik en tilfeldig turist gjør, mener vi innebærer å se mennesker med en overfladisk eller begrenset interesse, uten å faktisk forsøke å sette seg inn i «den andre». Vi mener dermed å diskutere dyrs plass i Nussbaums teori er særlig viktig fordi vi tror man oftere betrakter dyr enn mennesker med «en tilfeldig turists interesse». Dette er siden vi antar at mennesker ofte bryr

seg mindre om dyr enn om mennesker. Å betrakte noe slik en turist gjør, mener vi er nettopp det Nussbaum ønsker at vi kommer forbi, da det ikke fører til danning.

I det videre stiller Nussbaum (2016) seg et kritisk spørsmål som vi mener er relevant å diskutere, da prosjektet vårt tar utgangspunkt i dyr: «Hvilke skapninger skal jeg regne som mine medskapninger, skapninger som deler mine muligheter?» (s. 33). I vår sammenheng blir det da et spørsmål om dyr og mennesker er medskapninger, og om de deler de samme mulighetene og eventuelt rettighetene. Som Nussbaum poengterer, er det små sjanser i det virkelige liv for at for eksempel mann blir til kvinne (s. 34). På samme måte kan vi se at det i vårt tilfelle er umulig for at dyr blir til menneske og vica versa. Nussbaum spesifiserer at i slike tilfeller vil da være enda viktigere å oppøve forestillingsevnen gjennom skjønnlitteratur, slik at det dannes et godt grunnlag for medlidenhet (s. 34). Vi kan ikke bli dyr, og vi kan heller ikke eksakt vite hva de tenker eller føler, men vi kan forestille oss det og sette oss inn i deres verden så godt det lar seg gjøre. Om man mestrer dette, vil leseren bli mer bevisst, og dermed trolig behandle dyr bedre i det virkelige liv.

2.3.1.2 Danning gjennom fantasy

I gjennomgangen av danning gjennom litteratur, har vi hittil pekt på at litteraturen må «forstyrre» leseren og at det må være «progresjon» i teksten for at den skal kunne virke dannende. Litteraturen må med andre ord inneholde noe som er ukjent for leseren. I det videre vil vi diskutere dette opp mot fantasy, siden *Linnormenes land* kan karakteriseres som nettopp det.

Anne-Stefi Teigland (2020) forklarer at fantasy er en litterær tradisjon som er underordnet samlebegrepet *fantastisk litteratur* som viser til «ulike litterære tradisjoner som har det til felles at de bryter med våre forestillinger om hva som er riktig, eller virkelig» (s. 114). Michael Levy og Farah Mendelsohn (2016) poengterer i deres introduksjon til *Rhetorics of Fantasy* at det ikke finnes noen eksakt definisjon på hva fantasy er, og at det heller ikke finnes en spesifikk grense på hva som defineres som fantasy (s. 3). Imidlertid inneholder fantasy flere kjennetegn og typiske trekk som er spesifikk for sjangeren, som også gjør at vi kan kategorisere *Linnormenes land* som fantasy. Et typisk fantasy-element som Teigland (2020) nevner, er når det er nye og flere verdener i litteraturen (s. 116). *Linnormenes land* fremstilles som en ny verden. Dette kommer også tydelig frem gjennom paratekstene. På innsiden av bokens

sidepermer illustreres også en tunnel fra den vanlige «grå» verdenen til den magiske verdenen i Linnormenes land. Denne illustrasjonen kan, hvis man legger godviljen til, bli tenkt på som et slags kart. Noe annet som er typisk for fantasy-sjangeren, er at hovedpersonen utsettes for flere prøver og fristelser, der det handler om å ta riktige valg og bekjempe det onde (Teigland, 2020, s. 117). Flere steder i boken står hovedpersonen Sem overfor flere slike fristelser og særlig prøvelser. Et eksempel på dette er når han velger å gå i kamp med den mektige dronning Indra for å redde sin bror.

Fantasy-sjangeren har kanskje et særlig potensial fordi hele denne verdenen er ukjent, ny og annerledes. Nettopp det Nussbaum (2016) og Langer (2011) krever for at litteratur skal virke dannende. Vi mener imidlertid at annerledesheten muligens kan bli for stor. For at fantasy-universet skal virke dannende, krever den derfor en overføringsverdi til vår verden. Selv om fantasy-universet ikke ligner den verdenen vi lever i, er temaene imidlertid ofte relevante for den. Iallfall påpeker Anna Karlskov Skyggebjerg (2005) i boken *Den fantastiske fortælling i dansk børnelitteratur* at religiøse, filosofiske og etiske spørsmål kan sies å være dominerende innenfor fantasy-sjangeren (s. 64). Hun poengterer videre at fantasy-litteratur for barn ofte har:

[...] en tendens til at behandle temaer, som har en stor livsfilosofisk tyngde, og som ellers regnes for at være svære, fordi de enten er tabubelagte eller kræver et abstrakt refleksjonsniveau, som man sjældent forventer af barnet som læser, hvis man skal dømme efter flertallet af de børnebøger, som udkommer. (Skyggebjerg, 2005, s. 64)

Dette er en beskrivelse som passer *Linnormenes land*. Boken inneholder temaer som har stor livsfilosofisk tyngde. Noen eksempler på livsfilosofiske temaer i boken er døden og hva som er godt og ondt. Et viktig spørsmål for oss vil imidlertid være om de økokritiske problemstillinger boken tar opp, kan tolkes som relevante for vår verden. Hvis de ikke gjør det, kan man stille spørsmål ved bokens potensial til å danne økoborgere. Vi vil derfor undersøke om boken tematiserer økokritiske problemstillinger som inviterer leseren til å se og forstå dyrene. På denne måten får vi undersøkt om fremstillingen av forholdet mellom mennesker og dyr kan bidra til danning til økoborgerskap. Siden vi har valgt å fokusere på forholdet mellom mennesker og dyr, vil vi i det videre gå nærmere inn på dyr med fantastiske egenskaper i fantasy-sjangeren, og deres eventuelle danningspotensial for å kunne forstå dyrene.

Danning gjennom fantastiske dyr i litteraturen

Siden vi legger vekt på dyr er det hensiktsmessig å diskutere hvilke potensial de fantastiske dyrene har, og hvilke forutsetninger som må til for at fantastiske dyr skal kunne bidra til danning til økoborgerskap. Fantastiske dyr i litteraturen kan gi rom for vanskelige temaer, innsikter og forståelser som man ellers kanskje ikke ville fått. Anne Skaret (2018) påpeker at «krevjande psykologiske tema projiserast over på dyrefigurar, noko som inviterer barnelesaren til å lese om temaet med eit mer distansert blikk enn det den realistiske fremstillinga gir høve til» (s. 28). Vi forstår det Skaret skisserer om dyrefigurene i fantasy-sjangeren, dermed kan invitere barneleseren til å sette seg inn i vanskelige temaer på en annen måte en realistiske fremstillinger av dyr i litteraturen kan. Med andre ord mener Skaret at fantastiske dyr kan virke mer dannende enn realistiske dyr i litteraturen. Hennes utsagn innebærer også at dyrene blir fremstilt som like mennesket, for å kunne tematisere menneskelige psykologiske temaer for barn på en enklere måte.

For at fremstillinger av fantastiske dyr skal kunne bidra til danning til økoborgerskap, er det noen forutsetninger som må ligge til grunn. Ifølge Skaret (2018) med henvisning til Tone Birkeland og Frøydis Storaas (1993) kan dyr i barnelitteraturen fremstilles på to måter:

Når det gjeld dyr i barnelitteraturen, så har vi på den eine sida å gjere med realistiske framstillingar, der dyr skal forståast som dyr, og der dei zoologiske eigenskapane til dyra står sentralt. På den andre sida finn vi fantastiske framstillingar av dyrefigurar som er utstyrte med menneskelege eigenskapar, og som skal forståast som metaforar for menneske. (s. 27-28)

Grunnen til at vi trekker Skaret frem her, er hennes påstander om funksjonen til fantastiske dyr. Ifølge henne skal fantastiske dyr forstås som «metaforar for mennesket», som nevnt tidligere. Skaret (2018) forklarer at fantastiske dyr innebærer at «dyrefigurane i boka kan tale, dei beveger seg og uttrykkjer seg på ein måte som liknar på kroppsspråket og mimikken til menneske, og dei er opptekne av spørsmål knytte til problemstillingar som vi først og fremst reknar som ´menneskelege´» (s. 28). Selv om man er innforstått med at fantastiske dyr kan ha menneskelige egenskaper, stiller vi oss kritiske til om dyr som ikke fremstilles realistisk i litteraturen, må ha menneskelige egenskaper for å være fantastiske. Et eksempel på at dyr kan være fantastiske uten å ha menneskelige egenskaper kan for eksempel være griser som flyr. En slik påstand, om at dyr er «metaforar for mennesket», vil dermed være misoppfattende da fantastiske dyr ikke trenger å ha menneskelige egenskaper. Påstanden fører dessuten til at

fantastiske dyrekarakterer i barnelitteraturen ikke vil kunne bidra til danning til økoborgerskap med fokus på dyret. Da vil man nemlig bare lære noe om mennesket, og ikke dyret.

Derimot forstår vi Jacques (2017) som at det fysiske alltid vil finne plass i antropomorfe dyr: «The symbolic function of animals always operates in tandem with their animal nature and can never be fully divorced from it» (s. 46). Med andre ord relateres dyr på en eller annen måte alltid til naturen, og de kan aldri fullt ut skilles fra den. Eksempelvis vil dyrene i *Linnormenes land* alltid ha noe dyrisk ved seg, selv om de har fått tildelt menneskelige egenskaper, både psykisk og/eller fysisk. Dette kan være i ulik grad. Med utgangspunkt i dette, vil vi senere undersøke om dyrekarakterene forteller leseren noe om seg selv som dyr, og eventuelt i hvilken grad de fungerer som metaforer for mennesker. Hvis boken skal fungere som et bidrag til å danne økoborgere, bør dyrefremstillingen fungere som det førstnevnte, altså at dyrefremstillingen forteller noe om seg selv som dyr.

Dette fører oss videre til *faste figurer* innenfor dyreverden, som Per Thomas Andersen, Gitte Mose og Thorstein Norheim (2012) påpeker blir hyppig anvendt i barnelitteraturen. Typiske referanser som de nevner blir brukt om faste figurer kan blant annet være «den slue og sleipe reven» og «den dumme, men svært godmodige bjørnen» (s. 42). I vår karakteranalyse vil vi undersøke om dyrene blir fremstilt som faste figurer, eller om de fremstilles på en annen måte. Dette er relevant å undersøke, da vi mener at bokens danningspotensial knyttet til økoborgerskap svekkes om dyrene blir fremstilt som faste figurer. Med dette mener vi at de faste figurene allerede er kjent for leseren og at de dermed ikke bidrar til å påvirke forestillingsevnen vår (jf. Nussbaum og Langer). Selv om det Andersen et al. påpeker om faste figurer ikke er spesifikt for fantasy-sjangeren, velger vi likevel å plassere det her, da vi mener at det også vil være gjeldene for denne sjangeren.

Vi har til nå skissert hvilke forutsetninger som må til for at litteraturen skal kunne virke dannende. For at noe skal bidra til danning må det oppleves som noe ukjent. Dette vil være relevant, da vi i drøftingskapittelet skal undersøke om dyrekarakterene i *Linnormenes land* oppleves som kjente eller ukjente for leseren, altså om de har et danningspotensial. Vi kommer dessuten til å trekke frem andre momenter fra fremstillingen av forholdet mellom mennesker og dyr, som kan oppfattes som noe ukjent for leseren, og dermed bidra til danning til økoborgerskap. I det videre skal vi presentere metodedelen vår.

2.4 Metode

I de forrige kapitlene presenterte vi teorigrunnlaget vårt, som overordnet består av økokritikk og økoborgerskap. Innenfor økokritikken har vi studert relevant teori fra posthumanisme og animal studies, mens fra økoborgerskap-kapittelet har vi fokusert på danning gjennom litteratur generelt, gjennom fantasy og litterære fremstillinger av dyr. De teoretiske tilnærmingene vi har valgt, danner grunnlaget for analysen vår. I vår oppgave har vi tatt i bruk *litterær analyse* som metode, der vi har brukt nærlesing med en økokritisk og tekstintern tilnærming. I det følgende forklarer vi hva vi legger i disse begrepene.

2.4.1 Litterær analyse

Ifølge Åse Høyvoll Kallestad og Marianne Røskeland (2020) innebærer å analysere en tekst å plukke en helhet fra hverandre for å studere enkeltdelene (s. 47). I likhet med Kallestad og Røskeland påpeker Per Thomas Andersen, Gitte Mose og Thorstein Norheim (2012) at hvert enkeltlement i en tekst bare kan forstås i forhold til den helheten den inngår i. På samme måte som helheten bare kan forstås i sammenheng med enkeltdelene (s. 15). I vår oppgave har vi ikke bare vært opptatt av enkeltlementer, men vi har ønsket å forstå nettopp hvordan enkeltlementene henger sammen med helheten og omvendt. Derfor analyserer vi helheten i boken ved å undersøke utvalgte utdrag.

Ifølge Kallestad og Røskeland (2020) innebærer ikke bare litterær analyse beskrivelse, men også tolkning. Dette mener vi er avgjørende for å kunne forstå *Linnormenes land* bedre. Paul Riceour (2001, referert i Kallestad & Røskeland, 2020) poengterer at det analytiske arbeidet pendler mellom å forklare og forstå (s. 47). Dette er noe vi har gjort i vår analyse, siden vi skiller mellom det som kan konstateres og det som må tolkes frem. Kallestad og Røskeland kaller dette for en begrunnet tolkning, og vi har etterstrebet å finne tekstlige belegg for tolkningene våre.

For å best kunne analysere fremstillingen av karakterene og forholdet mellom dyr og mennesker i *Linnormens land*, var det nødvendig for oss å følge prinsippet om nærlesning av tekster. Dette vil si en «oppmerksom lesing av tekster», eller en metode med hovedvekt på selve teksten som skal leses (Andersen et al., 2012, s. 20; Kallestad & Røskeland, 2020, s. 48). Nærlesingen er dermed tekstorientert, der målet er å komme frem til en helhetstolkning av teksten basert på delementene i teksten (Kallestad & Røskeland, 2020, s. 48). Barbra Herstein

Smith (2016, s. 58, referert i Kallestad & Røskeland, 2020) definerer nærlesing som «a technically informed, fine-grained analysis of some piece of writing, usually in connection with some broader question of interest» (s. 48-49). Nærlesing er altså ikke en isolert del av den litterære analysen, men må drøftes gjennom en valgt tilnærming og i lys av relevant teori (Kallestad & Røskeland, 2020, s. 48-49). I vårt tilfelle ble en økokritisk og tekstintern tilnærming utgangspunktet for analysen.

Det er vanlig å skille mellom *tekstinterne* og *teksteksterne* tilnærminger. Det vil si hvilken tilnærmings- eller betraktningmåte vi ønsker å studere objektet vårt fra. Ved tekstekstern tilnærming ønsker man å finne fram til en helhetstolkning av teksten som inkluderer flest mulig av tekstens delementer, mens teksteksterne tilnærminger fokuserer på forfatterens intensjoner, kontekstuelle bindinger eller leserens reaksjoner (Andersen et al., 2012, s. 19; Kallestad & Røskeland, 2020, s. 48). Siden vi har sett nærmere på og undersøkt fremstillingen av relasjonene mellom karakterene i boken, altså mennesker og dyr, er innfallsvinkelen i analysen vår tekstinternt.

Den første delen av den litterære analysen vår består av en karakterpresentasjon. Vi har valgt å kort analysere noen av de karakterene fra boken som vi mener får frem ulike perspektiver, væremåter og holdninger. Dette mener vi var relevant å gjøre for videre analyse og drøfting. I den andre og største delen av analysen, har vi analysert fremstillingen av forholdet mellom mennesker og dyr. For å analysere disse forholdene på en oversiktlig måte, har vi valgt å sortere det inn i to hovedkategorier, som vi bruker som vårt analyseverktøy: «Hierarkiske fremstillinger» og «Antroposentriske og økosentriske holdninger». Ved å ta i bruk disse hovedkategoriene får vi også frem de økokritiske problemstillingene som vi mener finnes i boken. Innenfor «hierarkiske fremstillinger», analyserte vi først hvordan det hierarkiske forholdet blir fremstilt i det etablerte hierarkiet, deretter hvordan dette hierarkiske forholdet etter hvert utfordres og endres. Innenfor «antroposentriske og økosentriske holdninger», analyserte vi karakterenes holdninger og handlinger for å kunne avsløre hvilke antroposentriske og økosentriske verdier og synspunkter de innehar gjennom hele boken.

Ikke alle tolkninger anses som gyldige eller holdbare, og vi står ikke helt fritt til å gi en tekst betydning av eget ønske (Andersen et al., 2012, s. 14). Vi har valgt en økokritisk tilnærming til *Linnormenes land*, da vi mener boken inneholder flere aspekter eller problemstillinger som kan ses fra et økokritisk perspektiv. Dermed er analysen preget av denne tilnærmingen.

Analysen av boken danner grunnlag for våre videre drøftinger og avslutningskapittelet, der vi tar for oss siste del av problemstillingen, nemlig hvordan fremstillingen av forholdet mellom dyr og mennesker kan bidra til dannelse til økoborgerskap. Dette drøfter vi med utgangspunkt i teorigrunnlaget vårt og analysedelen vår, og metoden her trekker mot det teksteksterne siden vi diskuterer hvordan teksten kan påvirke tenkte lesere.

2.4.2 Relevante etiske perspektiv

Retningslinjene vi har fulgt og som gjelder for vår forskning, er blant annet retningslinjene innenfor samfunnsvitenskap og humaniora hentet fra *Den nasjonale forskningsetiske komité* (NESH). Under arbeidet med prosjektet vårt har det vært viktig at vi har fulgt lover, regler og retningslinjer, samtidig som vi har vært etterrettelige og ærlige (Neteland & Aa, 2020, s. 19). Ifølge NESH (2018) er normer for god vitenskapelig praksis knyttet til sannhetssøken i forskningen, der målet er å sikre pålitelig kunnskapsutvikling.

En viktig ting å merke seg er at andre forskningsbidrag, innenfor samme felt, kan gi andre resultater enn vårt forskningsprosjekt vil gi, selv om alle forskerne har forsøkt å holde seg nøytrale og objektive. Årsaken til dette kan komme av at vedkommende har stilt andre spørsmål eller tatt i bruk andre metoder og/eller tilnærminger i sine undersøkelser (Nyeng, 2017, s. 12). I vårt forskningsprosjekt har blant annet vår tilnærming til analysen og teorigrunnlaget vårt gjort at vi analyserer og tolker ulikt andre som senere skal forske på *Linnormenes land*. Og selv med likt teorigrunnlag og perspektivering, vil man tolke og analysere ulikt. Samtidig inviterer vi til eventuell kritikk eller innvendinger, og prosjektet gir et grunnlag for dialog som andre forskere kan gå inn i senere.

Flere steder i boken støter vi på «informasjon mellom linjene», utsagn og dialoger som ikke alltid er like lett å tyde. Som nevnt tidligere inneholder en fullverdig analyse tolkning, der man er nødt til å pendle mellom beskrivelser og det vi leser, til tolkning (Kallestad & Røskeland, 2020, s. 48). Vår kunnskap blir dermed følsom for premissene for tolkningen i vårt prosjekt (Nyeng, 2017, s. 13). Med dette mener vi at våre forkunnskaper om dette temaet kan ha gitt ubevisste føringer på våre tolkninger, og ikke minst kan de ha påvirket valgene vi har tatt når det gjelder hvilke utdrag vi tar i bruk.

3. Analyse av *Linnormenes land*

I dette hovedkapittelet skal vi analysere *Linnormens Land* for å undersøke hvordan forholdet mellom dyr og mennesker fremstilles i boken. Som nevnt i metodedelene har vi valgt å dele inn analysen i to hoveddeler. I den første hoveddelen presenterer vi en karakteranalyse. I den andre hoveddelen ser vi på den hierarkiske fremstillingen som fremstår tidlig i boken, og hvordan dette hierarkiet endrer seg etter noen spesifikke hendelser. Videre i den andre hoveddelen undersøker vi også hvilke økosentriske og antroposentriske holdninger som fremstilles hos karakterene. Det er viktig å påpeke at vi videre i analysen kommer til å bruke den «fantastiske verden» og «Linnormenes land» om hverandre, «den ekte» verden som vår ekte og faktiske verden utenfor boken, og «den realistiske verden» om den verden i boken som ikke befinner seg i Linnormenes land.

3.1 Presentasjon av karakterene

I denne delen vil vi kort presentere og analysere noen av karakterene vi møter på i *Linnormens land*. Grunnen til at vi har valgt karakteranalyse, kommer av at teksten løfter frem noen økokritiske problemstillinger gjennom karakterens forhold til hverandre og gjennom karakterens ulike holdninger og tenkemåter. Vi har valgt ut de menneskene, dyrene og skapningene vi mener er mest ulike når det kommer til hierarkiske plasseringer og antroposentriske og økosentriske holdninger, og dermed de vi anser å være mest relevante for videre analyse og drøfting. Det er også viktig å påpeke at Sem er førsteperson og fortellerstemmen i boken, og derfor vil fremstillingen av de andre karakterene baseres på hans tanker og uttalelser.

3.1.1 Sem og Immer

Første gang vi møter brødrene Sem og Immer, befinner de seg i den realistiske verdenen hos den onde fostermoren Tyra. I boken blir det nevnt at Sem, som er jeg-fortelleren, er mellom elleve og tolv år, mens Immer er åtte år. Sem har fått en slags ansvarsrolle for lillebroren etter at de biologiske foreldrene deres døde. Sem forteller flere ganger at han lengter etter å bo i det lille huset som han en gang bodde i, som var morens hjerte: «Og det lille huset vi hadde bodd i, det lengtet jeg så veldig til» (Nilsson, 2021, s. 15). Flere steder ser vi guttenes trang til kjærlighet. Tidlig i boken forteller Sem at de i begynnelsen følte glede når de ble adoptert av Tyra: «[...] jeg var glad for at vi fikk lov til å bo hos henne» (Nilsson, 2021, s. 10). Denne gleden er imidlertid kortvarig, siden Tyra slett ikke bryr seg om guttene, men bruker dem som

barnearbeidere. Guttene gir likevel ikke opp søken etter kjærlighet. Når guttene ankommer Linnormenes land tar det ikke lang tid før de aksepterer kjærligheten til dronning Indra, som hun påstår hun vil gi dem, selv om hun er en linnorm. Dette viser seg ikke å stemme, iallfall ikke for begge. Sem opplever at han aldri fullt ut får denne kjærligheten av dronningen, i motsetning til lillebroren hans:

[...] jeg skjønte selvsagt at Indra likte Immer bedre enn meg. Det hadde vært tydelig helt fra starten av. [...] Hun så alltid så veldig lykkelig ut, dronningen, når hun hvilte blikket på lillebroren min. Det var noe som gnagde i meg. Jeg skulle ønske hun en dag kunne spørre om *jeg* ville sitte på fanget hennes, at hun kunne si at *jeg* var bedårende og sånt. Jeg skulle ønske hun kunne se meg. (Nilsson, 2021, s. 122)

Sem fremstår som sjalu på Immer og all kjærligheten han får av dronningen. Selv om Sem blir fremstilt som at han ønsker å ta ansvar for Immer, ser vi at han også ønsker at noen skal ta ansvar for han. Sem har altså en ansvarsrolle for broren sin, men klarer likevel ikke å ta vare på og beskytte broren på den måten han ønsker. Et eksempel på dette er når Tyra slår Immer, uten at Sem gjør noe som helst. Senere i boken ser vi at Sem går fra å være en konfliktsky og redd gutt til å bli en modig og beskyttende ung mann, som tar ansvaret i egne hender. Et eksempel på dette er når Sem prøver å stoppe dronningen fra å drikke Immers blod i grotten:

Jeg la pilen som jeg hadde tatt ut av futteralet, mot buestrengen. Jeg skalv på fingrene, jeg skalv overalt, men jeg tvang meg selv til å høres bestemt ut da jeg sa: Dronning Indra, jeg vil at du skal komme ut. Får jeg lov til å spørre om hvorfor? sa Indra. F-fordi jeg ... Jeg tidde. Det var så vanskelig å ikke skjelve i stemmen. Så vanskelig å ikke røpe anstrøket av tvil. Fordi jeg skal drepe deg. (Nilsson, 2021, s. 359)

Selv om Sem oppleves som redd og usikker i utdraget over, er han likevel modig og ansvarsfull siden han velger å gå i kamp mot den overlegne dronningen for å redde broren sin. Immer, i motsetning til Sem, fremstilles som modig helt fra starten i boken. Han står eksempelvis imot Tyra ved å nekte å identifisere seg med navnet «Mortimer» som hun har gitt han. Dette gjør han på tross av at det vil resultere i ris og kjeft:

Tyra løftet stokken og ga ham det første slaget. Han dro opp skuldrene av smerten, men knep sammen den lille munnen, og skrek ikke [...] Si hva du heter, sa hun [...] Jeg heter Immer, sa han – og Tyra løftet stokken og fortsatte å slå ham. (Nilsson, 2021, s. 46-47)

Selv om den unge gutten fremstilles som modig, er heller ikke han en entydig helteskikkelse. Immer er for eksempel naiv rundt dyrene i Linnormenes land. Når dronningen nekter å la han prate med sin bror, grunnet Sems avsløring av hennes onde planer, stiller han ikke spørsmål ved dette, men tror på dronningen når hun sier at det er for det beste. Immer fremstår med andre ord som litt egosentrisk siden han ikke ofrer broren særlig mange tanker. En annen tolkning kan være at Immer ikke er kognitivt utviklet enda. Barn er vanligvis egosentriske, nettopp fordi de ikke tenker så langt eller nøye gjennom ting. På en annen side fremstilles Immer også til tider som en reflekterende karakter når han blant annet stiller spørsmål som: «Hvorfor vil Indra ha oss hvis hun ikke liker mennesker?» (Nilsson, 2021, s. 103). Det at Sem er omsorgsfull og at Immer er mer naiv og selvsentret, er trolig knyttet til deres ulike livsfaser. Sem er eldst og på vei mot å bli ungdom, mens Immer fremdeles er et lite barn.

3.1.2 Dronning Indra

Dronning Indra er som en linnorm. En linnorm karakteriseres som «et fabeldyr i nordisk folketro, i form av en ondsinnet kjempeslange som holdt til i fjellhuler eller under jorden» (Store Norske Leksikon, 2022). Dronning Indra fremstilles som en ensom, tankefull og reflektert karakter. Hun er ikke ensom bare fordi hun er den siste linnormen som finnes i Linnormens land, men også fordi hun iherdig ønsker å få et linnormbarn. Hun er villig til å gjøre alt for å nå dette målet. Den eneste måten hun kan få linnormbarn på, er å bruke blodet fra menneskebarn. Hun har også mange tanker om mennesker som art, og hun reflekterer i den sammenheng rundt store temaer som blant annet urettferdighet. Dette kommer vi nærmere inn på i den delen av analysen som tar for seg antroposentriske og økosentriske holdninger.

Selv om dronningen er en linnorm, synes vi det er problematisk å anse hun som mer dyr enn menneske. En av årsakene til dette er at hun er undrende og innehar mange refleksjoner og tanker, noe vi mener viser til en menneskelig tankegang, da andre arter, i dette tilfelle dyr, handler etter instinkter – ikke hva som er rett og galt. Indra blir også beskrevet utseendemessig. Leserens første møte med dronning Indra, er den dagen Sem og Immer ankommer slottet og møter henne på soveværelset hennes. Sem beskriver møtet med Indra på denne måten:

Hun lignet mest på en kjempestor, blek stålorm med to bein. Kroppen var dekket av skjell, og hun så blank ut, som om hun nettopp hadde skiftet ham. Ansiktet var som et øgleansikt med runde, brune øyne – men så var det noe med blikket som ikke var dyrisk i det hele tatt, snarere menneskelig. (Nilsson, 2021, s. 68)

Sem undres med andre ord over hva slags skapning Indra faktisk er. Hans beskrivelse tyder på at dronningen kan være et dyr, grunnet hennes dyriske utseende. Imidlertid påpeker også Sem noe ved blikket hennes. Han beskriver at hun har et slags menneskelig blikk. Dette gjør det dermed noe vanskelig å plassere Indra innenfor en «dyre»- eller «menneske»-kategori. Sotpels nevner også noe om Indra, som vi mener både kan referere til utseende hennes og personligheten. Han forklarer at Indra er en «enestående skapning» (Nilsson, 2021, s. 85). I likhet med Sotpels fremstiller også dronning Indra selv linnormer som «en helt spesiell skapning», og hun forklarer at linnormer «lever i villmarken akkurat som dyr, men som har både taleevne og magiske krefter» (Nilsson, 2021, s. 98). Det at Sotpels og Indra velger å kalle linnormen for «en skapning» og ikke «et dyr», kan vise til at linnormen er en unik art. Det er altså noe dyrisk ved kroppen, men noe menneskelig ved blikket og personligheten hennes. Dronning Indra har dessuten magiske krefter som gjør at hun kan forhekse andre dyr. Dette er noe hun bruker for alt det er verdt, og også noe som gjør henne unik innenfor dette litterære universet.

3.1.3 Sotpels

Rotta Sotpels er, som de andre dyrekarakterene i boken, tildelt menneskelige egenskaper på grunn av forhekselsen til dronning Indra. Likevel er han fremstilt helt realistisk utseendemessig. Han kan snakke og har en menneskelig væremåte og særtrekk. Han fungerer som en slags nestleder og en høyrehånd for Indra – noe han selv er veldig stolt over. Han fremstilles dessuten som en av de smarteste og mest veltalende dyrene. Noen eksempler på ord og uttrykk han bruker er: «sedvanlige morgentur», «jeg skal ikke nøde», «gremmes», «minsanten», «høyst ukloke beslutningen», «det skal være meg en fornøyelse å se dem falle av» (Nilsson, 2021, s. 32, 37, 240, 328, 331). I analysedelen som tar for seg den hierarkiske fremstillingen av karakterene, vil vi vise hvordan Sotpels bruker sine veltalende ord som en slags hersketeknikk for å heve seg over de andre dyrene.

Når rottas personlighet kommer mer til syne, fremstilles Sotpels som en brutalt ærlig fyr, med noe militært, ordentlig og strukturert over seg, der han setter høye krav til seg selv og de andre dyrene. Det er flere eksempler i *Linnormenes land* der Sotpels delegerer oppgaver videre eller kjefter og sladrer på de andre dyrene for hvor dårlig de utfører jobbene og pliktene sine. Et eksempel på dette er når han kjefter på Rødrumpa for å leke dyreleker med Immer i stedet for å gjøre oppgavene sine: «For en skam! fnøs han. For en stor skam! Ikke nok med at revehunnen

selv er fortaapt! Nå vil hun dra det lille barnet med seg også!» (Nilsson, 2021, s. 174). Et annet eksempel på dette er når han roper på Tjodolf i skogen, når han og guttene ikke finner han: «Hvordan våger du å gå fra oss hjemmefra? [...] Han må ha gått tilbake til hytta og funnet fram en ny flaske [...] Å, dette må Hennes Nåde få vite om» (Nilsson, 2021, s. 113-114). Han liker med andre ord å ha kontroll på sakene sine, er pliktoppfyllende og tar jobben han har fått tildelt av Indra, svært alvorlig.

3.1.4 Tjodolf

Tjodolf fremstilles utseendemessig med realistiske trekk, som en diger, muskuløs og kjøttetende bjørn. Andersen et al. påpeker som nevnt at vi ofte støter på *faste figurer* innenfor barnelitteraturen i fortellinger om dyr (jf. 2.3.1.2). Personlighetsmessig har nemlig ikke Tjodolf fått disse typiske særtrekkene, der bjørner ofte blir fremstilt som dumme og godmodige. Tjodolfs særtrekk og personlighet kommer ikke like godt frem i starten av boken, men bildet av han utdypes etter hvert som han får en bedre relasjon med Sem og Immer. Dette kommer frem i guttenes første møte med Tjodolf, der han fremstilles som en ganske lukket, ensom og livstrett karakter:

Lønnetreet hadde nesten lagt hele hytta i skygge, og rommet var mørkt. Jeg kunne skimte et bord og en seng, men ikke noe særlig mer [...] Lukten av gammel, sur ovsnrøyk blandet seg med en besk og kvalmende rovdyrstank [...] Noen brummet i mørket. Både Immer og jeg ble redde og rygget [...] Så veltet en stor skikkelse seg ut av senga og reiste seg [...] Han trengte ikke å kle på seg, for han hadde sovet med skinnbuksa på [...] Han tok en flaske som sto på nattbordet, og helte i seg det som var igjen. (Nilsson, 2021, s. 107-108)

Tjodolf har i likhet med de andre dyrekarakterene fått menneskelige egenskaper, som snakking og væremåte. I tillegg til menneskelige egenskapene har Tjodolf også fått et menneskelig problem, nemlig alkoholisme. Skaret forklarer at antropomorfe dyr i eksempelvis litteratur ofte får problemer som først og fremst regnes som menneskelige (jf. 2.3.1.2). Flere steder i boka blir bjørnen fremstilt som en døddrukken enslig mann. Han sier selv at det eneste han vil, er «å sitte alene foran peisen og nippe til fru Grevlings brennevin i mange flere år» (Nilsson, 2021, s. 267). Tjodolf blir også forstått som ensom og alkoholisert av de andre karakterene. Dette vises blant annet når Tjodolf får i oppgave å passe på guttene og Sotpels på skogstur, men forsvinner for en liten stund: «For en bjørn [...] som løper hjem til brennevinet så snart han får

sjansen», sier Sotpels (Nilsson, 2021, s. 114). Det er innlysende at Tjodolf føler seg mistilpass og finner trøst i drikkingen.

Senere i boken blir han fremstilt som en samvittighetsfull og hjelpende karakter, i motsetning til den egoistiske og alkoholiserende bjørnen han fremstår som i utgangspunktet. Dette analyseres og drøftes videre i analysen om hierarkiske fremstillinger og antroposentriske og økosentriske holdninger. En av grunnene til at vi mener Tjodolf har fått en mer empatisk karakterrolle i boken enn de andre dyrene, kan ha sammenheng med at han bor isolert i en egen hytte utenfor slottet som skogvokter. Han har mulighet til å distansere seg fra situasjonen på slottet i Linnormenes land. På denne måten klarer han å se hva som faktisk foregår, og å sette seg inn i andre perspektiver. Han får tid til å tenke selv, se ting utenfra og blir derfor generelt mindre påvirket, ikke bare av Indra, men også av de andre dyrekarakterene i boka.

3.1.5 Rødrumpa

Reven Rødrumpa er kammerjomfruen i Indra sitt slott. På samme måte som Tjodolf, kan vi se at heller ikke hun befinner seg innenfor disse *faste figurene*. Hun fremstilles ikke som slusleip som de faste revefigurene ofte assosieres med i barnelitteraturen, men heller som en litt enkel og dum karakter. I motsetning til de andre dyrene som er underkastet dronning Indras trolldom, er Rødrumpa det dyret som har størst vanskeligheter med å tilpasse seg. Vi får ikke vite hvor lenge dyrene har gått forhekset, men vi kan anta at det er en stund. Dyrene har flere ganger nevnt at de lengter tilbake til hvordan de levde før, eller nevner hvordan de har tilpasset og lært seg å leve med det, i motsetning til Rødrumpa: «Ja da, vi har alle måttet streve, sa Grimbart. Men Rødrumpa, hun klarer bare ikke oppføre seg. Det sitter dypt i henne på en eller annen måte. Det dyriske, mener jeg» (Nilsson, 2021, s. 91-92). I sammenheng med dette, vil det kanskje vært logisk å tenke at Rødrumpa også allerede burde ha tilpasset seg bedre, da de andre dyrene har fått det til. Vi tolker det derimot som at underbevisstheten hennes tviholder på den dyriske siden, og at hun lengter etter naturen og det som er naturlig for henne.

Rødrumpa kan forstås som en form for dum eller fjern, da hun stadig glemmer hva hun skal og hvilke oppgaver hun har på slottet. Det kan også se ut som om hun virkelig ønsker tilpasse seg de menneskelige egenskapene, men at det dyriske sitter for dypt i henne. På en annen side er det ikke naturlig for et dyr å ha menneskelig atferd, på samme måte som det ikke er naturlig for mennesker å ha dyrisk atferd. Med utgangspunkt i dette mener vi at det ikke er boken i seg

selv som fremstiller Reverompa som dum, men at det er de andre dyrene og menneskene som fremstiller og oppfatter henne slik.

Med utgangspunkt i disse karakterene, skal vi i det videre analysere bokens hierarkiske fremstillinger av forholdet mellom dyr og mennesker, og hvilke antroposentriske og økosentriske holdninger som fremstilles hos disse karakterene.

3.2 Hierarkiske fremstillinger

Årsaken til at vi har valgt hierarkiske fremstillinger som en av hovedkategoriene for analysen, har med at en undersøkelse av de hierarkiene som rår i boken avslører ulike syn på hvordan makten mellom dyr og mennesker kan eller bør være fordelt. Hierarkiene står altså sentralt i boken. Vi kommer derfor først til å analysere nettopp disse maktforholdene mellom menneske- og dyrekarakterene, da dette vil vise hvordan hierarkiet er bygget opp. Etter dette skal vi analysere hva som er bakgrunnen for at det skjer en endring i den hierarkiske fremstillingen. Med dette vil vi finne ut om boken utfordrer eller opprettholder tanken om de binære motsetningene, altså der mennesket og dyr er to motparter hvor mennesket blir mere verdsatt enn dyret, som Flanagan så sterkt kritiserer (jf. 2.2.1.1), og dermed om boken kan, eller ikke kan, forstås som en bok som fremstilles med posthumanistisk tankegang.

3.2.1 Det etablerte hierarkiet

I denne delen vil vi ta utgangspunkt i den hierarkiske fremstillingen av forholdet mellom dyr og mennesker som skjer tidlig i boken. Bakgrunn for valg av rekkefølgen til de ulike fremstillingen av karakterene under, er basert på at alt ses gjennom Sems øyne, ører og refleksjoner, siden han er jeg-fortelleren i boken. I tillegg utspiller handlingen seg også først i den realistiske verden. Derfor vil det være mest naturlig og hensiktsmessig å starte med fremstillingen av forholdet mellom mennesker og dyr, og deretter fremstillingen av forholdet mellom dyr og dyr.

Indra og guttene

I boken blir Indra fremstilt som dronningen av Linnormenes land. Før Sem og Immer ankommer denne fantastiske verdenen, får guttene beskjed om at det er Indra som er dronningen av dette landet, og dermed besitter makten. Sem og Immer refererer selv til Indra

som «dronningen» allerede før de har sett hele Indra: «Hvis hånden var så ekkel, hvordan så ikke resten av dronningen ut?» (Nilsson, 2021, s. 67).

Når guttene skal hilse på dronningen for første gang, fremstilles guttene som redde og skeptiske, da de aldri har sett en slik skapning før. Likevel adlyder de hennes ordre om å komme bort å hilse på henne: «På en eller annen måte greide jeg å flytte føttene fremover. Jeg følte at jeg var nødt. Kanskje dronningen ville bli sint hvis jeg sa nei? Mortimer gikk bak meg, og dro i skjorta mi mens han ynket seg» (Nilsson, 2021, s. 67). Sem og Immer gjør med andre ord som dronningen sier, da de er redde for at dronningen skal bli sint. Det at de sier at de føler de er nødt, kan også tolkes som at guttene plasserer dronningen over seg selv hierarkisk, da de anser henne som en dronning og den som bestemmer i slottet. Når Sem først ser dronningen, forsvinner denne redselen:

Da jeg så henne ligge der på puta, sammenrullet og hvit, stanset hjertet mitt et øyeblikk eller to. Men jeg visste ikke om hun var stygg eller vakker. Jeg sluttet i hvert fall å være redd - og i stedet for redsel, kjente jeg en stor forundring. (Nilsson, 2021, s. 68)

Vi forstår det som at Sem fortsatt ser på hun som øverste leder, men at han ikke lenger er for redd henne. Det kan se ut som at han har en respekt for henne, men at denne respekten ikke kommer av frykt for Indra som skapning.

Som tidligere nevnt har Indra lenge har ønsket seg et lite barn. Når hun ser Sem, og spesielt Immer, for første gang, blir hun i ekstase og påstår at hun ikke har «vært så glad på mange, lange år» (Nilsson, 2021, s. 69). Flere ganger tidlig i boken ber hun også Immer om å sette seg på fanget hennes:

[...] Kom, sa hun til Immer og strakte ut hånden. Sitt her hos meg. Hun krøllet seg sammen så han kunne krype opp på den store, hvite kroppen hennes. Jeg tenkte at hun kanskje ville be meg om å komme og sitte der også, men Indra syntes sikkert det ble trangt med to. Hun strøk Immer over hodet. (Nilsson, 2021, s. 97-98)

Det fremstilles som om dronning Indra har en slags morsrolle for guttene. Det at guttene aksepterer dette, kan tolkes som at guttene ikke bare ser på henne som hierarkisk over dem som dronning, men også som en slags mor. Det er enkelt for guttene å inngå i en slik relasjon, siden

de som tidligere nevnt lengter etter foreldrekjærlighet. Når Sem og Immer leker på sitt nye barneværelse, tenker Sem: «Ja, plutselig visste jeg at jeg gjerne ville bo her på slottet og la dronning Indra skjemme meg bort så mye hun ville!» (Nilsson, 2021, s. 75). Vi tør dermed å påstå at dronningen fremstilles over guttene hierarkisk, da guttene aksepterer henne som deres dronning og deres nye mor.

Likevel anser vi det som interessant at dronningen fremstilles som over guttene i rang, da det flere ganger i boken blir nevnt at dronningen frykter den menneskeskapte pil og buen. Et eksempel på dette er når Brynhild forteller til guttene at «Hennes Nåde tåler ikke å se pil og buer. De skremmer henne, forstår dere. Skremmer henne mest av alt» (Nilsson, 2021, s. 96). Dronningen nevner også selv at hennes magiske krefter heller ikke biter på mennesker. På den andre siden kan plasseringen ha noe med at guttene bare er barn og at de derfor ikke er ferdig utviklet kognitivt, og dermed heller ikke en trussel for dronningen. Etter hvert skal imidlertid Sem vise seg å bli det, nettopp fordi han modnes kognitivt.

Sotpels og guttene

Tidlig i boken blir guttene og Sotpels plassert på samme nivå i hierarkiet. Det vi mener skiller hvem som er over den andre, har sammenheng med om de befinner seg i den realistiske verdenen eller i den fantastiske verdenen, Linnormenes land. Første gang guttene møter Sotpels er i den realistiske verdenen. Guttene plasserer seg da over rotta, siden de ser på den med avsky. I og med at guttene anser Sotpels som ekkel, sparker Immer også rotta. Når Sotpels først kontakter guttene ved å faktisk snakke menneskespråk, blir begge overrasket. Først blir de litt redde, men det tar ikke lang tid før Immer setter seg ned på huk og de beskriver rotta på en positiv måte (Nilsson, 2021, s. 28). Det kan virke som guttene foretrekker det menneskelige fremfor det dyriske, og på denne måten viser en annen interesse for rotta når han begynner å snakke.

Videre i den første samtalen med Sotpels prøver han å overbevise guttene om å bli med han til Linnormenes land. Sem og Immer blir interessert i det de hører og spør han om han kan fortelle mer om hvor dette fantastiske stedet ligger. Sotpels forklarer:

Det ligger ... hmm, sa rotta og så ut som om den tenkte seg om, det var et godt spørsmål min venn ... vanskelig å svare på ... jeg tror man kan si som så at det ligger *på undersiden*. Rotta tidde litt, og så sa

den: Skjønt, når jeg tenker meg om, må jeg innrømme at man like gjerne kan si at den ligger på *oversiden*.
Alt avhenger av hvilket perspektiv man ser det fra, ikke sant? (Nilsson, 2021, s. 31).

Sotpels` forklaring avslører hvordan han tenker om seg selv, eller hvordan han ser på seg selv i forhold til guttene siden han er et dyr. Hierarkisk sett mener han muligens at siden Sem og Immer er mennesker, vil de se på Linnormenes land som en *underside*. Han retter imidlertid på seg selv, og forklarer at man også kan se på Linnormens land som *oversiden* av den realistiske verdenen. Sotpels forklarer at det har med hvilket perspektiv man ser det fra å gjøre. Dette perspektivet kan knyttes til spørsmålet om man har en antroposentrisk eller økosentrisk holdning. Hvis man har det første, vil man kanskje omtale Sotpels` verden som en underside, mens hvis man har det andre, vil man kanskje tenke på den som oversiden. Sotpels kjenner ennå ikke guttene nok til å vite hvilket perspektiv de ser verden fra, og dermed prøver han innrette seg etter deres premisser.

Vi mener Sotpels viser en form for pedagogisk måte å snakke til guttene på. Noe av det første han sier til guttene er blant annet: «Nå, mine venner, får dere ikke sparke meg mer. Det eneste jeg ber om, er en samtale i ro og mak. Si meg, når har en samtale ført til noen stor ulykke» og «Hva sier dere til at vi går et roligere sted og snakker?» (Nilsson, 2021, s. 27-28). Han spiller altså på ord som «rolig samtale» og «roligere sted». Guttene ser ikke, og har heller ingen forutsetninger for å se, at dette er en lokkemetode for å få dem med seg. Når guttene ankommer Linnormenes land, fortsetter Sotpels å være hyggelig mot dem. Han forteller guttene blant annet hvor glad han er for at de valgte å komme, at han tar på seg all skyld for komplikasjoner de må ha hatt på veien, og han unnskylder og hjelper guttene når de er usikre under det første møte med Indra (Nilsson, 2021, s. 61-62, 67).

Samtidig som Sotpels passer på guttene og er snill mot dem, må de også adlyde hans ordre, da han kan ses på som en barnevakt for Sem og Immer. Med andre ord er guttene og Sotpels ganske likestilt hierarkisk i starten av boken, der guttene må høre på hans ordre, og han må høre på guttenes ønsker. Det kan altså tolkes som at guttene plasseres over Sotpels i den realistiske verdenen, mens i den fantastiske verdenen plasseres de nokså likt, om man tar utgangspunkt i fremstillingen av forholdet mellom rotta og guttene.

Tjodolf og guttene

Tidlig i boken fremstilles guttene som hierarkisk over skogvokteren Tjodolf. Årsaken til at vi mener dette, kommer blant annet av at Sem, og spesielt Immer, fremstilles som dronningens gullgutter. En dag ønsker guttene å leke ute i skogen, og Sotpels sier at guttene får lov til dette. Betingelsen er at guttene må ha med seg en som er godt egnet til å beskytte dem mot skogens farer. Sotpels, Immer og Sem går så sammen til skogvokterens hytte for å hente den sterke bjørnen Tjodolf:

Er du her, Tjodolf? sa Sotpels. Stillhet. Jeg har med barn, sa Sotpels. Indras barn. Noen brummet i mørket. Både Immer og jeg ble redde og rygget, mens Sotpels kremtet og hørtes bestemt ut: Har Tjodolf hørt at Indra har blitt velsignet med to små guttebarn? [...] han har hørt det, svarte den brummende stemmen [...] Så bra, sa Sotpels. Da er det sånn at guttene og jeg har til hensikt å ta en liten skogstur. Tjodolf er nødt til å være med oss og passe på at vi ikke støter på fare. Som han sikkert skjønner, er Indra svært redd for de små. Ja, svarte stemmen i mørket. Det skjønner han. Så veltet en stor skikkelse seg ut av senga og reiste seg. (Nilsson, 2021, s. 107-108)

I utdraget fremstiller Sotpels guttene som Indras barn. Han påpeker også hvor viktig det er for dronningen at guttene ikke møter på noen farer, siden hun er redd for at det skal skje dem noe. Det at Sotpels sier til Tjodolf at han er nødt til å være med dem for å passe på guttene, og at Tjodolf blir med uten å stille spørsmål til dette, kan forstås som at skogvokteren er under dronningen hierarkisk. Dette ser vi blant annet ved at Tjodolf ikke stiller spørsmål ved dronningens ordre om å passe på guttene. Det at det ligger en forventning til Tjodolf om at han må ofre sitt eget liv på bekostning av guttene, mener vi styrker en tolkning om at Tjodolf plasseres under Sem og Immer hierarkisk. Tjodolf ser også ut til å selv være innforstått med at guttene er over han hierarkisk siden han velger å bli med på skogsturen.

Selv om det fremstilles som om Tjodolf plasserer guttene over seg selv i rang, kommer bjørnen stadig med nedverdiggende kommentarer til guttene. Et eksempel på dette er blant annet når Tjodolf forsvarer hvorfor han forsvant under skogsturen, uten å si ifra: «[...] to flirende snørrvalper er vel det siste jeg vil ha i hælene når jeg skal spore opp et dyr!» (Nilsson, 2021, s. 117). Et annet eksempel på at Tjodolf er nedverdiggende mot guttene, er når Sem spør Tjodolf om de kan gå skogstur en annen gang også. Tjodolf svarer:

Hør grundig etter nå. Du må ikke innbille deg at du har noe å hente her hos meg. Jeg har ikke bedt rottekreket om å få være barnepike, og jo mer jeg slipper å se trynene på dere snørrvalper, jo bedre. (Nilsson, 2021, s. 120)

Selv om Tjodolf ser på guttene som hierarkisk over seg selv, har han ingen respekt for dem som enkeltmennesker. Det kan vitne om at Tjodolf ikke er tilfreds med rangeringen innenfor hierarkiet, men at han likevel velger å akseptere dette maktsystemet. Guttene, på den andre siden, ser ikke ut til å anse seg som over Tjodolf tidlig i boken. Derimot fremstilles det heller som om Sem og Immer er litt redd bjørnen. Det kommer blant annet frem når guttene møter Tjodolf for første gang:

Han kastet et blikk på Immer og meg. Det var noe mørkt og skummelt i det blikket at det gikk kaldt nedover ryggen min. [...] han tok en flaske som sto på nattbordet, og helte i seg det som var igjen. Så slapp han ut av seg et rap som kunne få fluer til å svime av. (Nilsson, 2021, s. 108)

Sem blir skremt av bjørnens mørke og skumle blikk og hans dyriske rap. Etter dette sier også Immer: «Jeg vil ikke at skogvokteren skal være med oss på tur» (Nilsson, 2021, s. 108). Det at Immer heller vil gå ubeskyttet i skogen enn å ha med Tjodolf, forstår vi som at han også frykter den store bjørnen. Selv om Sem og Immer har en frykt for Tjodolf, og antageligvis ikke anser han som hierarkisk under seg, mener vi likevel at guttene fremstilles som over bjørnen i rang tidlig i boken, da de er Indras barn.

Rødrumpa og guttene

Første gang Sem og Immer får høre om Rødrumpa, presenterer Sotpels henne som «den begredelige lille kammerjomfruen» (Nilsson, 2021, s. 74). Når Rødrumpa skal vaske guttene for første gang, gjør hun det på en måte som både Sem og Immer reagerer sterkt på:

Vi hadde selvfølgelig trodd at vi skulle få hoppe ned i det deilige, dampende badevannet, men Rødrumpa begynte å tørke støv av oss med støvkosten. Vi lo så vi skrek, og Rødrumpa lo selvfølgelig også [...] Så la hun støvkosten fra seg, og jeg tenkte at Nå skulle vi sikkert hoppe opp i baljen – men i stedet duppet Rødrumpa skurebørsten i vannet og begynte å skure oss fra topp til tå. Og da lo jeg igjen og sa at hun var morsom, og hun sa: Hvorfor er jeg morsom? Og jeg sa: Du er bare det – og så lo vi alle tre mens Rødrumpa fortsatte å skure. (Nilsson, 2021, s. 76-77).

Både Sem og Immer synes Rødrumpa er hysterisk morsom, da hun vasker barn helt feil, ifølge Sem. Vi forstår det som at guttene assosierer revehunnens morsomheter og hennes dyriske side med det å være litt dum. Selv om det ikke er noen tegn på at guttene ser på seg selv som over revehunnen da hun bare er en kammerjomfru, kan det forstås som at Rødrumpa er under guttene hierarkisk. Hun jobber blant annet med å holde huset og guttene rene, og får tildelt oppgaver og gjøremål basert på guttenes behov.

Et annet eksempel der det fremstilles som at Sem oppfatter Rødrumpa som dum, er når Rødrumpa prøver å fange dragen som Sem og Immer leker med:

Kan jeg prøve nå? spurte hun. Snart. Først skal Immer og jeg fly ferdig, sa jeg [...] Jeg skal fange den, sa hun og begynte å hoppe i en masse dumme forsøk på å nå opp. Dragen fløy selvsagt altfor høyt. Det er ikke meningen at man skal fange den, det skjønner du vel, sa jeg. (Nilsson, 2021, s. 141)

Sem oppfatter Rødrumpas forsøk på å fange dragen, som hjernedødt da dragen slett ikke er til å fanges. Det kan se ut til at Sem ser på seg selv som over revehunnen på grunnlag av hennes dyriske sider. Immer derimot oppfatter situasjonen med dragen som hysterisk morsom. Når Rødrumpa har klart å fange dragen med munnen, prøver Immer å ta dragen fra henne:

[...] snart løp han etter Rødrumpa for å prøve å ta dragen fra henne. Da ble Rødrumpa overlykkelig. Hun spratt hit og dit, og snøret snodde seg etter henne i en vilter dans [...] i stedet for å spytte dragen ut, begynte hun å riste i den som om hun prøvde å ta livet av den. Da nådde Immer bort til henne. Han fikk tak i dragen, og så ble det drakamp. De dro i hver sin retning, og rotta skrek, og jeg skrek, men Immer bare lo – og så knakk dragen i to. (Nilsson, 2021, s. 142-143)

Vi mener Immer kanskje oppfatter Rødrumpa som en slags lekekamerat eller kjæledyr. Rødrumpa på den andre siden, ser ikke ut til å ha noe imot dette, eller hun er kanskje ikke er klar over dette. Det at Rødrumpa til tider fremstilles som Immers kjæledyr, styrker tolkningen om at revehunnen er under guttene hierarkisk. Vi forstår det som om Rødrumpa selv også plasserer Sem og Immer over seg, da hun jobber som deres kammerfrue og siden hun blant annet ber om unnskyldning etter å ha gjort dyriske ting. Et eksempel er når hun skjønner at hun har ødelagt dragen: «Rødrumpa så urolig ut. Det var som om det var først nå hun skjønnte hvor dumt hun hadde oppført seg. Unnskyld, hvisket hun» (Nilsson, 2021, s. 143). Selv om det er Sem som tolker at revehunnen selv oppfatter at hun har oppført seg dumt, beklager hun for sin

dyriske oppførsel, noe som styrker tolkningen vår om at hun har forstått at det dyriske ikke oppfattes som akseptabelt.

Indra og de andre dyrene

Dronning Indra mener vi tidlig i boken, som nevnt ovenfor, er fremstilt som en skapning som plasseres øverst i Linnormenes land. Hun er over alle de andre dyrene, og hersker og bestemmer over dem. Referansene de andre dyrene bruker om henne, er blant annet «Hennes Nåde», «dronningen» og «dronning Indra». Selv om hun plasseres over de andre dyrene, er ikke dette fordi hun på noen som helst måte er en helt i fortellingen. Hennes fysiske størrelse og magiske evner gir henne automatisk en form for makt. Det kan være dyrene gjør det de får beskjed om ut av respekt, men vi forstår det heller som at det trolig er frykten dyrene har for henne. Det er altså Indras fysiske egenskaper, magiske evner, kognitive evne og sterke personlighet vi mener har satt henne i den overlegne posisjonen.

Allerede tidlig i boken får guttene vite om Indras forhekselse og magiske evner. I en samtale rundt middagsbordet mellom Sem og de andre kommer blant annet dette frem:

Det virker som om alle dyrene her kan snakke, sa jeg. Hvorfor kan *dere* det? Å, det vet jeg! sa Rødrumpa med munnen full av mat. Det er Indra som har forhekset oss! Både Immer og jeg så på Indra med store øyne. Forhekset dere? sa jeg. Hvordan har hun greid det? Indra slo blikket i bordet. Hun så forlegen ut. Kanskje hun mente det var skrytete å sitte og snakke om seg selv, men Sotpels spyttet ut litt brus og sa: Dere skal vite at linnormen er en enestående skapning. Den har krefter som kan få pissemaur til å reise seg på bakbeina og prate som en foss! (Nilsson, 2021, s. 85)

Grimbart forklarer videre hvordan trolldommen kanskje har med naturens gang og har sammenheng med hvordan linnormen er som art å gjøre. Noe som kan styrke denne tolkningen, kan knyttes til det Grimbart forklarer litt senere i boken når han snakker med Sem og Immer om hva han mener Indra forventer av dyretjenerne sine:

Hennes Nåde har ikke forhekset oss for at vi skal løpe rundt på alle fire og jage etter halen vår, pleier han å si. Hun har forhekset oss fordi hun trenger tjenere. *Flinke* tjenere til å hjelpe henne med å få det hun vil ha. Et lite barn, sa Immer og hoppet bortover gangen med samlede bein. Nettopp, smilte Grimbart og rufset ham i håret. Et lite barn. Tenk å gå rundt og lengte etter et barn i så mange år, og så plutselig få to! sa jeg idet vi stanset utenfor døra til barneværelset. Da blir man sikkert ekstra

lykkelig. Hvordan det? sa Grimbart. Å ja, klart man bli det. Lykkelige er vi aaaaalle sammen!
(Nilsson, 2021, s. 93)

Grimbart legger vekt på *flinke* i «flinke tjenerer», noe som kan knyttes til at han mener de gjør en god jobb for henne, eller at hun pleier å gi dem komplimenter, som han egentlig ikke tar til seg eller ikke tror på. Videre når Immer forklarer at hun sikkert blir ekstra lykkelig med å få *to* barn, og Grimbart sier at de alle sammen er lykkelige, mener vi han referer til at alle som befinner seg i Linnormenes land er lykkelige. Vi mener Grimbart muligens prøver å legge skjul på hvordan han og de andre dyrene egentlig har det, da han legger trykk på «aaaaalle sammen». Grimbart ønsker, som nevnt ovenfor, kun å bli dyr og seg selv igjen, og han må derfor tilfredsstille dronning Indras behov. Dette innebærer blant annet å ljuger for guttene. Indra har med andre ord stor makt over de andre dyrene, hva de sier og handlingene deres. Hun vet at hun har denne makten, og bruker den for alt det er verdt. Dermed gjør de forheksede dyrene ting de kanskje ikke egentlig kan stå inne for. Til syvende og sist ønsker alle dyrene å komme ut av forhekselsen og derfor gjør de som de gjør, på grunn av Indras makt.

Det kan dessuten virke som at forhekselsen automatisk gjør at dyrene blir underlegne dronning Indra. På denne måten vil en del av trolldommen som får dyrene til å snakke, også gjøre så de ser opp til Indra og følger henne som en leder. Dette vises eksempelvis når Indra forhekser en helt tilfeldig spurv:

Spurven kviknet til og kom seg på beina. Immer så storøyd på den – og jeg også. Jeg greide nesten ikke å puste fordi jeg var så spent på å se om besvergelsen hadde virket. Indra la fuglen i hånden sin. Hun spurte om den ville ha sylte. Hvis Deres Nåde tilbyr meg det? svarte den. (Nilsson, 2021, s. 89).

Ingen av de andre dyrene, eller Sem og Immer, har forklart spurven at Indra er dronning og leder over Linnormenes land. At spurven selv legger merke til at Indra er øverst hierarkisk, ser med andre ord ut til å komme av trolldommen i seg selv.

Sotpels og de andre dyrene

Når Sem og Immer ankommer Linnormenes land, endrer ordforrådet og språket til Sotpels seg noe. Han har fremdeles en hyggelig tone og viser en form for omsorg og glede over guttene, men hvordan han snakker til de andre dyrene er derimot i en helt annet tone. Når Sotpels blir

forklart at Sem og Immer har ankommet Linnormenes land, jubler han av glede, løper bort til dem og sier: «Minsanten, du hadde rett! [...] Velkommen, kjære barn!» (Nilsson, 2021, s. 61). Det er grevlingen Grimbart som forsøker å åpne porten for guttene, da Sotpels hyler til han: «Ikke stå der og gjør deg til! [...] Løp straks av gårde og fortell Hennes Nåde at hun må stå opp! Fort, Grimbart!» (Nilsson, 2021, s. 62). Utdraget viser en vesentlig forskjell på hvordan han snakker til dyrene sammenlignet med hvordan han snakker med Sem og Immer. Allerede her legger man merke til at Sotpels fremstilles som høyere opp i hierarkiet eller systemet som befinner seg i Linnormenes land kontra den realistiske verdenen som en vanlig rotte. Det kommer som nevnt frem i både måten han ordlegger og formulerer seg på, men også i væremåten hans mot dyrene. Et annet eksempel som viser til Sotpels` sjefete, nedlatende og bedrevitende væremåte, er når dyrene skal flytte en barrikade for å slippe den uforheksede kua ut i naturen igjen:

Grimbart, Grimbart, Grimbart, nå sårer du meg faktisk. Du vet jo at jeg alltid hjelper dere. Kanskje ikke med kroppsarbeid, men med noe som er mye viktigere: overvåking. Kontroll. Ledelse. Hvem i denne sørgelige flokken er det som er kløktig nok til å klare et slikt arbeid – bortsett fra meg? (Nilsson, 2021, s. 309)

Dette er dog et eksempel fra senere i boken, men hvordan han snakker til dyrene er lik gjennom hele boken. Det er først helt mot slutten at den hierarkiske fremstillingen mellom Sotpels og de andre dyrene endres. Dette er noe vi kommer tilbake til senere i analysen når vi skal se på utviklingen og endringen av det etablerte hierarkiet. Grunnen til at Sotpels herser med og sjefer over de andre dyrene, mener vi kan komme av at Sotpels har et ansvar for guttene og hele tiden må passe på at de har det bra. Han er Indras høyre hånd og gjør alt for å vise henne at han er en god rådgiver og hjelper.

Måten Sotpels oppfører seg på rundt Indra, viser igjen til en annen fremstilling av han som karakter. Når han er rundt og snakker med Indra, er han ofte skrytete og ønsker komplimenter av henne, samtidig som han viser stor respekt for henne. En scene som godt viser hvordan han er mot de andre dyrene sammenlignet med hvordan han snakker om og til dronning Indra og til guttene, er når dronningen kaster porselen veggimellom. Grimbart forklarer at Hennes Nåde kaster porselen og ikke vil høre etter, noe Sotpels responderer på slik: «La meg få snakke med henne [...] Ta deg et bad, din sursteik.» (Nilsson, 2021, s. 64). Videre forsøker Sotpels å snakke til og å få respons av dronningen:

Deres Nåde? sa Sotpels med sirupstemme. Han stakk hodet inn gjennom døra. Noen snufset. Så, så, ikke vær lei deg, Deres Nåde, sa rotta. Sotpels kommer med noe som vil muntre deg opp. Han snudde seg og hvisket: Kom, gutter, la oss gå inn og hilse på dronningen. (Nilsson, 2021, s. 64).

Det virker som Sotpels er tilfreds med hierarkiet som rår i Linnormens land, med Indra på topp, men samtidig ønsker Sotpels en form for oppmerksomhet og anerkjennelse for arbeidet han gjør for dronningen. Selv om Sotpels altså er fullt klar over hans posisjon i Indras system, ønsker han likevel å ha en trygghet i at han er hennes høyre hånd. Dette kan kobles til at han muligens ikke vil være på bunn igjen, slik han blir fremstilt da han befinner seg i den realistiske verdenen. Måten han forsøker å få oppmerksomheten hennes på, er ofte gjennom å skryte av det han gjør og får til. Et eksempel på dette er når dronning Indra spør Sotpels om hvor han har funnet de små menneskebarnene, og han forklarer at han har funnet dem i et hull han selv har laget:

Nemlig, et hull, sa Sotpels. Jeg vil ikke briske meg for mye over dette, men det var faktisk lille meg som gravde det. Arbeidet har tatt temmelig lang tid, Deres Nåde, men mens du har vært opptatt med å kaste porselen rundt omkring, har du kanskje ikke merket at jeg har vært borte, hmf ... Uansett, så vil guttene gjerne hilse på Deres Nåde. (Nilsson, 2021, s. 65)

Samtidig som Sotepels iherdig prøver å få dronningens oppmerksomhet ved å gjøre ting han mener gjør henne glad, gir hun han ikke alltid den oppmerksomheten og anerkjennelsen han søker. Han blir ikke satt pris på den måten han ønsker, utenom når han faktisk gjør noe som gjør at Indra fortære kan nå målet sitt, nemlig å få et barn. Som utdraget over viser, skryter han av hva han har fått til mens hun har sittet i slottet sitt og vært lei seg. Likevel kommer Sotpels med en kommentar om at dronningen kanskje ikke engang har lagt merke til at han er borte.

Samlet sett plasseres Sotpels lavere enn dronning Indra i rangstigen, da han adlyder hennes ordre og gjør alt for å gjøre hennes glad. De andre dyrene er under Sotpels igjen. Selv om dyrene aldri sier med ord at Sotpels er over dem hierarkisk, tolker vi det likevel som at dyrene har akseptert dette, da de alltid adlyder hans ordre, uansett hvor nedlatende han er mot dem. Vi forstår dette som at de andre dyrene anser han som smartere enn dem og derfor under han, noe som kan trekkes til en antroposentrisk tankegang, da det psykologiske blir ansett som bedre og viktigere enn fysisk overlegenhet.

Rødrumpa og de andre dyrene

Det første vi leser om Rødrumpa, som nevnt over, er Sotpels' forklaring av hvem hun er: «Rødrumpa er den begredelige lille kammerjomfruen, sukket Sotpels. Man må virkelig bære over med den skrulla» (Nilsson, 2021, s. 74). Allerede ved første introduksjon av revehunnen blir hun snakket nedlatende om og sett ned på av Sotpels. Han beskriver henne som begredelig og fremstiller henne som udugelig, blant annet ved å presisere at hun burde klare noe så enkelt som å vaske. Når Rødrumpa vasker guttenes rom og Sotpels oppdager at hun vasker med tungen, roper han:

Rødrumpa! [...] Nå klundrer du det til igjen! Rødrumpa så opp med den støvete tunga hengende ut av munnen. Ynnskyll, sa hun. Ååå, stønnet Sotpels og svinset inn i rommet. Han hogg tak i skurebørsten. Jeg ulykkelige rotte som må dra rundt på dompapper dag ut og dag inn! Alt må jeg gjøre selv! (Nilsson, 2021, s. 79-80)

Et annet eksempel på at Sotpels er nedlatende mot Rødrumpa, er når Indra skal vise guttene at hun kan forhekse et dyr. Rødrumpa henter dermed en pute som hun mener dronningen kan forhekse:

Puter er dyr! Hun stakk bort og hentet en tjukk pute som lå på benken ved vinduet, og rakte den til Indra. Deres Nåde! Forheks puta, da vel! Hvorfor i alle dager tror du at en pute er et dyr, din dumrian? sa Sotpels. Rødrumpa ble straks usikker. Fordi man får fjær i munnen når man biter på den? sa hun. Rotta gadd ikke å svare, han sukket bare høyt irritert [...] Rødrumpa skyndte seg å legge puta på plass igjen. (Nilsson, 2021, s. 86-87)

Det at Rødrumpa skynder seg med å legge puten tilbake når hun hører Sotpels nedlatende sukk, tyder på at hun ser på Sotpels som en slags sjef. Selv om Sotpels er den som er mest nedlatende og slem mot Rødrumpa, er han imidlertid ikke alene om dette. Når Grimbart følger Sem og Immer til soveværelset sitt etter deres første middag på slottet, presiserer han: «Jeg tror Rødrumpa har lagt fram silkepysjamaser til dere. Hvis hun ikke har gravd dem ned i potetåkeren i stedet selvfølgelig, for det gjør hun av og til med fine ting» (Nilsson, 2021, s. 93). Selv om Grimbart ikke direkte sier at Rødrumpa er dum kan dette forstås som at han ikke regner med at hun klarer å gjøre pliktene sine, siden hennes dyriske sider sitter for godt i henne. Med andre ord kan vi se at Rødrumpa blir sett ned på grunnet hennes manglende kognitive evner, da hun ikke klarer å huske oppgavene sine.

Vi har tidligere nevnt at Rødrumpa river i stykker guttenes drage og sikler på Sotpels sitt snøre. Det som skjer etterpå, er at hun prøver å smyge seg inn på soveværelset sitt uten å bli oppdaget av de andre dyrene, da hun skjønner hva som venter på henne:

Skjørtet slang rundt beina hennes da hun prøvde å smyge seg inn på rommet uten at noen så henne – men Sotpels hadde ikke tenkt til å la henne slippe unna. Han tok sats før hun hadde kommet seg inn, og sa med høy stemme: Revehunnen kan sitte i potetkjelleren! Rødrumpa frøs til is. Hun snudde seg mot rotta. Nei, sa hun, la meg slippe, vær så snill. Det er så ensomt i potetkjelleren. Det burde du tenkt på før du fordervet dragen og *snøret mitt!* freste rotta. Han tok tak i skjørtekanten til Rødrumpa og dro henne med seg mot det mørke, fuktige rommet i bakken, der potetkjelleren var. Tilgi meg, sa hun igjen og igjen mens tårene trillet nedover kinnet. Vær så snill, Sotpels, unnskyld. Men Sotpels beordret Grimbart til å holde kjellerluka åpen før han sa: Ned med deg! Så du kanskje lærer en gang! Sakte og snufsende klatret Rødrumpa ned i hullet. Grimbart lukket luka. (Nilsson, 2021, s. 147-148)

Selv om det er Sotpels som tar beslutningen om at Rødrumpa skal ned i potetkjelleren, kan vi se at ingen av de andre dyrene protesterer på dette, selv om hun gråter og trygler om nåde. Tvert imot ser vi at Grimbart hjelper Sotpels med å åpne luka, noe som kan forstås som at han også syntes revehunnen fortjener sin straff, da hun gang på gang tukler det til og lar dyret i henne komme frem. Rødrumpa prøver også å gjemme seg for alle, ikke bare Sotpels, når hun forsøker å smyge seg inn på rommet. Med utgangspunkt i dette kan det se ut til at Rødrumpa selv anser seg som nederst på rangstigen siden hun viser frykt for alle dyrene, og da hun vet, som nevnt tidligere, at hennes dyriske oppførsel ikke er akseptert av de andre dyrene. Alle dyrene plasserer også Rødrumpa nederst, grunnet hennes manglende kognitive evner. Det er viktig å påpeke at det ikke er boken i seg selv som gir henne denne plasseringen, men at det er dyrene som plasserer hun nederst i hierarkiet.

Oppsummering: Det etablerte hierarkiet

Hittil i analysen kan vi dermed se at hierarkiet som fremstilles tidlig i boken, tydelig bygger på en antroposentrisk tankegang. De som mestrer de menneskelige egenskapene best, blir plassert høyere på rangstigen enn dem som oppfører seg dyrisk. Med andre ord er det menneskene og de mest antropomorfe dyrene, som plasseres øverst. Vi forstår det som at det dyriske blir assosiert med noe udannet, og det menneskelige med noe dannet. Det fysiske derimot, mister dermed sin verdi innenfor dette maktsystemet. Det er dermed ikke det fysiske, men det psykiske som rangerer hvor høyt oppe en befinner seg i hierarkiet. Med andre ord kan vi si at

de dyrene som mestrer dette psykologiske spillet og systemet til Indra, er dem som er mest menneskelige, og dermed høyere oppe i hierarkiet. Som nevnt over, er Sotpels en karakter som utmerker seg ved å ha inneha en sterk kognitiv evne, som er årsaken til at han fremstilles som over de andre dyrene på rangstigen. Rødrumpa derimot som ikke innehar denne kognitive evnen og tankegangen, siden det dyriske sitter for dypt, blir plassert nederst i rang. Noe vi anser som interessant, er at Sem og Immer ikke blir ansett som en sterkere trussel for Indra, da de er mennesker og mestrer den psykologiske tankegangen. På den andre siden vet Indra at guttene ennå ikke har noen grunn til å ønske å utfordre hun, da de ennå tror at alt er under den skjønneste orden. Immer og Sem er også barn, og deres kognitive evne er ennå ikke ferdig utviklet. Likevel er det verdt å poengtere at Sem befinner seg i starten av ungdomsfasen, da han er tolv år, og det vil nettopp vise seg at han etter hvert blir en tydelig utfordrer av det etablerte systemet i Linnormenes land.

3.2.2 Hierarkiet utfordres

I denne delen skal vi se på tre spesifikke hendelser, som vi mener endrer karakterens hierarkiske plassering, nemlig når Indras hemmelighet blir avslørt, den blodige kampen og når forhekselsen blir opphevet.

Indras hemmelighet avsløres

Det første merkbare vendepunktet som endrer hierarkiet mellom de ulike karakterene i boken, er når Sem og Immer klarer å avsløre Indras hemmelighet. De forstår at Indras baktanke hele tiden har vært å bruke Immer som næring for å få egne barn, og at de egentlig ikke betyr noe som helst for henne, og dette får konsekvenser. Indra er fremdeles overlegen både de andre dyrene og Sem og Immer, men respekten guttene hadde for Indra og de andre dyrene er helt borte. Guttene må tenke gjennom hvem de faktisk kan stole på og ikke, og det er ikke lenger slik de hadde sett for seg at Linnormens land skulle være – et sted for kjærighet og glede.

Tjodolf er den karakteren som avslører hemmeligheten til Indra. Han tar Sem med til en gammel runestein, og Sem får endelig vite hva som faktisk foregår:

Det var dette jeg ville vise broren din og deg, sa han. Det er ingen andre i slottet som vet at den er her. Jeg har aldri brydd meg om å fortelle om den [...] Jeg førte pekefingeren langs skårene. Sakte trådte motivet fram for øynene mine. Dette er mennesker med pil og buer [...] De løper [...] De jakter på noe [...] Linnormer [...] De holder i noe, sa jeg. Hver eneste linnorm bærer på ... et menneskebarn?

Hvorfor gjør de det? De har stjålet dem, sa Tjodolf. Stjålet? Hva mener du? sa jeg og så på ham [...] Lillebroren din er ikke barnet Indra har ønsker seg, sa han. Hun trenger ham bare for å skaffe seg et. Et eget barn, Sem. Et linnormbarn. E-et linnormbarn, jammen ... hvordan da? Hva mener du med at hun trenger Immer? Linnormen, skjønner du, er et vesen som aldri har formert seg på vanlig måte [...] hun trenger en spesiell type næring [...] Hun trenger barneblod, sa Tjodolf. (Nilsson, 2021, s. 264-265)

Sem og Immer har tidligere følt seg som en prioritet, men skjønner nå at de kun har blitt brukt. Alle dyrene har til syvende og sist bare vært egoistiske og gjort valg basert på Indras mål og deres ønske om å bryte ut av forhekselsen. Når de andre forheksede dyrene skjønner at hemmeligheten er avslørt, opptrer de som om de ikke har noe å miste lenger. Dyrene trenger ikke lenger å late som om alt er i skjønneste orden, og trenger dermed heller ikke spille skuespill overfor guttene. Siden Indras plan ikke lenger er skjult for guttene, endrer derfor dyrene også sin atferd. Eksempelvis lar de ikke Sotpels herse med dem på samme måte lenger. Sotpels begynner dermed sakte, men sikkert å miste overlegenheten han har over de andre dyrene. Dette vises for eksempel i boken da dyrene skal sette opp en barrikade på Sotpels´ kommando, for å holde Tjodolf utenfor. Grimbart snakker med de andre dyrene og sier blant annet:

Til helvete med barrikaden hans. Hva sa du? spurte Brynhild sjokkert. Til helvete med barrikaden hans! sa Grimbart høyere. Er du gal? hveste Brynhild. Besinn deg, lille mannen min [...] Oppblåste, hjerteløse, ostespisende tyrann, mumlet Grimbart. Hvis han vil ha en barrikade, kan han sette den opp selv. (Nilsson, 2021, s. 312-313)

Dyrene tenker at nå som hele planen til Indra er ute, trenger de ikke å late som lenger, og derfor heller ikke være underdanige Sotpels. Når dyrene ikke trenger å opprettholde den «menneskelige fasaden», kommer flere ting fram i lyset. Dyrene har aldri brydd seg om Sem og Immer, men først nå vises det utad. Brynhild sier blant annet at «det eneste hun brydde seg om i livet [...] var friheten som de snart skulle få, alle sammen» (Nilsson, 2021, s. 314). Med andre ord er fremdeles den hierarkiske fremstillingen ganske lik, med unntak av Sotpels, Sem og Immers hierarkiske plasseringer. De andre dyrene hører ikke lenger på Sotpels, og utfordrer makten og hans hierarkiske plass, noe som kommer av at hans kognitive evner ikke blir ansett som viktig da dyrene ikke trenger å late som for guttene lenger. Sem og Immer derimot, anser vi nå som nederst i hierarkiet. Hierarkiet og Indras system begynner med andre ord å slå sprekker.

Den blodige kampen

Det er tre kamper vi mener også er med på å endre hierarkiet i Linnormenes land på endelig vis: kampen mellom Tjodolf og dronningen, mellom Tjodolf og de forheksede dyrene, og mellom Sem og Sotpels.

Når Tjodolf bestemmer seg for å hjelpe Sem med å befri Immer, sier han til Sem: «Jeg tar meg av grevlingene og av revehunnen [...] Men rotta er din oppgave. Forstått?» (Nilsson, 2021, s. 328). Med dette kan vi se at den hierarkiske fremstillingen av noen av karakterene allerede er endret før kampen har begynt. Den respekterte nestlederen Sotpels har havnet lenger ned på rangstigen, ved at bjørnen anser rotta som det enkleste byttet. Dette er noe vi kan se ved at Tjodolf overlater oppgaven om å fange Sotpels til menneskeguttens Sem på bare tolv år. Selv om Sem er redd for rotta, prøver han likevel å fange Sotpels slik han har fått beskjed om:

Han rygget litt, prøvde å smette til den ene siden, men jeg sperret fort veien for ham. Han prøvde den andre siden, men jeg var like rask. Da tenkte han seg litt om – og så smatt han rett mellom beina mine og løp leende over borggården. Jeg bråsnudde og pilte etter – og så var jakten i full gang [...] Enten smatt han under en kommode, eller så løp han over en kiste eller rundt et vaskevannsfat. Noen ganger gjemte han seg i møkkahaugen, så jeg måtte ta greipen og kjøre den gjennom halmen for å jage ham ut, andre ganger søkte han ly under en vaskekjele eller et plogskjær. Til slutt klarte jeg å jage ham inn i et hjørne. Bare kom du! hveste han. Kom så skal jeg bite fingrene av deg! (Nilsson, 2021, s. 330-331).

Under kampen mellom Sem og Sotpels er det tydelig at det er Sotpels som må løpe fra Sem, og ikke omvendt. Vi ser også at Sotpels ikke bare løper, men gjemmer seg under denne jakten, i frykt for at Sem skal fange han. Vi forstår Sotpels trussel om å bite av Sems fingre, som at rotta selv er klar over at han fysisk underlegen Sem, og dermed prøver å skremme han bort da dette er hans siste håp om å slippe unna. På tross av Sotpels sin trussel, klarer Sem å fange rotta. Sotpels har tidligere både blitt fremstilt som hierarkisk likeverdige og hierarkisk over Sem, men han fremstilles nå som under Sem.

Samtidig som Sem prøver å fange Sotpels, er Tjodolf i en brutal kamp mot de resterende forheksede dyrene:

Raseriet glødet i øynene deres, tennene gnistret i munnene deres. Tjodolf nølte ikke, men gikk rett mot dem. Han utstøtte et fryktelig brøl. Grevlingene la ørene bakover og hveste. I et øyeblikk trodde

jeg de skulle rygge, men i stedet vek de av i motsatt retning for å gå til angrep på Tjodolf fra sidene. De kastet seg mot beina hans og bet ham, byttet på å gjøre et nytt utfall når bjørnen var opptatt med å riste av seg en av dem [...] Da Brynhild senket tennene i baklåret på Tjodolf, stakk han snuten i været og skrek. Da klarte ikke Rødrumpa å styre seg lenger. Hun løftet overleppa og var i fyr og flamme da hun rev seg inn i slagsmålet. Jeg sto lamslått og så på. Det grøsset i meg hver gang Tjodolf skrek, eller hvis jeg så blodet styrte ut av kroppen hans. Det grøsset i meg når hårtustene spratt og fråden boblet ut av de forvriddede grevlingkjeftene, grøsset i meg når jeg så Brynhild glefse så umenneskelig og Rødrumpa som åpenbart frydet seg over å få lov til å bite, rive opp, klore. (Nilsson, 2021, s. 329)

Ut ifra dette utdraget fremstilles Rødrumpa, Brynhild, Grimbart og Tjodolf som hierarkisk over Sotpels og Sem, siden det er en selvfølge at det er disse dyrene som skal møtes i kamp mot hverandre. Sotpels og Sem derimot, anses som nytteløse i en slik kamp på bakgrunn av deres fysiske underlegenhet. Selv om det for en kort stund fremstilles som om de andre dyrene tar rotta på Tjodolf, er det likevel bjørnen som vinner kampen:

Tjodolf var langt fra å bli gjort hakkemat av. Han blødde riktignok, men hadde akkurat greid å ta tak i nakkeskinnet til Grimbart med den ene labben – og med den andre hadde han fanget Brynhild. Nå hang grevlingene der i grepet hans, sparket og freste – og på ryggen hadde Rødrumpa klamret seg fast. Hun gnagde på ham av hjertens lyst, gnagde på ørene og i nakken hans, men Tjodolf bare rusket på seg som om hun var en hesteflue eller et annet litt irriterende kryp. (Nilsson, 2021, s. 332-333)

Vi forstår dermed Tjodolf som over de andre forheksede dyrene, da han overlegent vinner kampen, på tross av at de andre dyrene er tre stykker. Vi kan se at hierarkiet begynner å vende mot en mer økosentrisk oppbygging, siden det fysiske, og dermed det dyriske, begynner å få en større verdi enn tidligere. Etter denne kampen gjenstår den blodige kampen mot dronning Indra:

Deretter kom slaget så fort og med en sånn kraft at Tjodolf straks gikk over ende. Han tumlet langt bortover, og kolliderte mot en ansamling av kister og tønner så flisene føyk [...] Jo da, jeg visste at Indra var sterk – men *så* sterk hadde jeg ikke skjønt at hun var. Tjodolf veide sikkert tre hundre kilo, og dronningen hadde sendt ham over halve borggården med en hånd. Han kavet seg opp, men den brekte tønna han hadde truffet, klappet sammen, og falt igjen. [...] Han tok spenntak mot bakken og løftet seg opp på knærne. Indra bare ventet, bare så på ham uten å fortrekke en mine av redsel, ikke av nervøsitet engang. Tjodolf summet seg i et par sekunder. Så formet han ansiktet til en grimase og flekket tenner. Med et brøl hev han seg opp og stormet mot henne, med klør som glimtet som

kniver og nakkepels som reise seg. Rasende, og med fektende armer, fløy han på henne mens Indra svarte med samme raseri. Så begynte den, holmgangen mellom bjørnen og linnormen. (Nilsson, 2021, s. 336)

Selv om Indra har overtaket, er Tjodolf sterk nok til å oppholde dronningen slik at Sem får sluppet ut Immer. Når Sem og Immer har kommet seg ned fra tårnet, oppdager de Tjodolf som ligger full av blod i borggården: «Han lå noen meter fra brønnen, på siden. Han rørte seg ikke. Bakken rundt ham var mørk av blod» (Nilsson, 2021, s. 340). Vi tolker dette som at dronning Indra er over Tjodolf i rang, da hun vant kampen grunnet hennes fysiske styrke. Likevel har Tjodolf klart å skade henne så mye at hun har blitt svakere, noe Sem poengterer: «Skadene hadde gjort henne svak» (Nilsson, 2021, s. 341).

Når Sem finner Indra i fjellene etter hun har vunnet kampen mot Tjodolf og stukket av med Immer, poengterer også dronningen at bjørnen har gjort henne svak: «Bjørnen ble min undergang, sa Indra. Godt. Han er i hvert fall en skapning som er tilnærmet verdig» (Nilsson, 2021, s. 361). Vi tolker Indras utsagn som at hun mener at Tjodolf er høyt oppe i hierarkiet grunnet hans fysikk, og derfor verdig, men også ved at bjørnen har løsrevet seg fra naturens system. Tjodolf har revet seg fra de urgamle lovene om naturen, der dyr handler etter drifter, og handler nå etter fornuft og medlidenhet.

Selv om dronningen fremstår øverst i rang og guttene nå lenger nede, grunnet deres fraværende fysiske evner, ser vi at dronningen blir redd når hun ser Sems pil og bue: «[...] hun var livredd, det så jeg, så at det lyste panikk ut av øynene hennes, og jeg nøt synet» (Nilsson, 2021, s. 362). Dronningen plasserer seg over guttene gjennom hele boken siden de er barn, men når hun ser Sem med våpen blir han raskt oppfattet som en trussel. I dronningens øyne blir Sem neppe lenger oppfattet som et barn, men som en ungdom. I motsetning til dette underkapittelet frem til nå, der det fysiske bestemmer hvor du plasseres på rangstigen, ser vi her at det psykologiske spiller inn igjen, i likhet med analysen tidligere. Det fysiske er altså det vi mener avgjør hvor man rangeres i makssystemet nå, muligens med unntak av Sem i dette tilfelle, da han har lært seg å lage pil og bue.

Forhekselsen blir opphevet

En hendelse som kan ses på som nok et vendepunkt i fortellingen og som endrer plasseringen av karakterene hierarkisk, er når forhekselsen til Indra blir opphevet og de forheksede dyrene blir til vanlige dyr igjen:

[...] endelig hadde Grimbart, Brynhild, Rødrumpa og Sotpels blitt dyr igjen [...] det var jo litt ubehagelig for Sotpels å være innestengt med de andre når det skjedde. For nå hadde jo lovene som Indra hadde likt så godt, blitt gjenopprettet. Naturens lover, de som bestemte at den som er sterkere, fortærer den som er svakere. Og både grevlingene og revehunnen var sultne. Mens de blottet tenner og reiste bust, sloss de om hvem som skulle få den saftige rottesteiken – og Sotpels sprang for det elendige lille gnagerlivet sitt. Det var rart å tenke tilbake på hvordan han hadde herset med dem tidligere, og hvordan de hadde adlydt det minste vink fra ham og føyd seg etter alt han bestemte. (Nilsson, 2021, s. 376-377)

Utdraget over viser hvordan Sem reflekterer rundt forhekselsen. Vi mener at han indirekte får frem at hvilken plass man har i verden, hierarkisk sett, blant annet har sammenheng med hvilke privilegier man har. Tidligere i fortellingen har Sotpels vært over de andre dyrene og herset over dem grunnet sine kognitive evner, mens nå er han under alle dyrene og blir kun sett på som mat. Utseendemessig og fysisk sett, har ingenting endret seg før og etter forhekselsen, men de menneskelige egenskapene og plassen Sotpels hadde i Indras system er imidlertid endret. Med andre ord kan vi si at verdisystemet er endret med utgangspunkt i en økosentrisk tankegang, og at Sotpels derfor heller ikke har noe verdi for de andre dyrene lenger.

Som nevnt har Rødrumpa tidligere blitt sett på som nederst på rangstigen i Linnormenes land, da hun ikke har passet inn i Indras system og ikke mestret å ha menneskelige egenskaper. Sotpels har vært krass, slem og herset med henne. Nå når forhekselsen er slutt, er derimot dette snudd på hodet. Rødrumpa kan følge de naturlige instinktene sine igjen og ta en form for hevn på Sotpels, da det fysiske er over det psykiske i naturen:

På en måte var vel dette Rødrumpas hevn, for alle gangene hun hadde blitt straffet etter å ha tråkket i salaten. På en måte var det kanskje rett og rimelig [...] Sotpels kom pilende opp i lyset [...] men Rødrumpa klatrer også fort opp stigtrinnene og satte etter. Skrikene fra rotta gikk over i ekko da han forsvant mot en uviss fremtid. Det var det siste vi så til rådgiveren og kammerjomfruen. (Nilsson, 2021, s. 377).

Etter dronningens hemmelighet blir avslørt, kan vi se at den hierarkiske maktbalansen går fra å være et psykologisk spill, til å bli en kamp om fysisk makt. Hierarkiet som bygde på hvem som mestret de menneskelige egenskapene best, og dermed det psykologiske maktspeillet best, er nå erstattet av et hierarki der den som er fysisk overlegen er den som plasserer seg høyest.

Oppsummering: Hierarkiet utfordres

Vi kan se at maktsystemet i boken ikke lenger bygger på en antroposentrisk tankegang, men en økosentrisk. Likevel ser vi at dronningen frykter menneskene grunnet deres kognitive evner, selv om de er svake fysiske. Dette kan med andre ord bety at den hierarkiske rangeringen har falt tilbake til sin naturlige gang, med unntak av menneskene som kanskje enda plasseres øverst. På en annen siden fremstår det som at det kun er dronningen som frykter menneskene, siden Sem får i oppgave om å gå i kamp mot den som nå anses som svakest og dermed nederst i rang, nemlig Sotpels. De andre dyrene derimot, hadde antageligvis ikke nølt i en kamp mot Sem, da han anses som fysisk svak og da de kanskje ikke verdsetter det psykiske like mye som Indra gjør. Likevel vet vi ikke hvordan dyrene hadde reagert mot Sem, om de hadde sett hans pil og bue eller om han var eldre.

Oppsummering: Hierarkiske fremstillinger

Vi vil påstå at bokens hierarki og endringen av dette hierarkiet blant annet tematiserer en kamp mellom det antroposentriske og det økosentriske. Gjennom endringen av hierarkiet fremstiller boken at de fantastiske dyrene ønsker å få være dyr igjen, siden det er det de er ment til å være. Vi mener derfor bokens norm viser at dyr skal få være dyr, da dyr ikke ønsker å være mennesker og vi må se verdien i alle arter. *Linnormenes land* fremhever altså at det må skje en endring innenfor de hierarkiske skillene som posthumanismen så sterkt kritiserer, ved å sette spørsmål ved det antroposentriske og fremheve det økosentriske. Med andre ord at boken altså fronter en posthumanistisk tankegang, som ønsker å endre de hierarkiske skillene som vi ser i verdenen i dag.

3.3 Antroposentriske og økosentriske holdninger

Under denne delen har vi valgt å ta utgangspunkt i hvilke antroposentriske og økosentriske holdninger et utvalg av de forskjellige karakterene har. Årsaken til at vi ønsker å undersøke dette, er for å se hvilke holdninger de ulike karakterene fremstilles med. Det er for å senere kunne drøfte hvordan disse antroposentriske og økosentriske holdningene blir tilgjengeliggjort

for leseren. Vi ser både på hvilke holdninger de forskjellige karakterene har, men også hvordan disse holdningene utvikles eller endrer seg underveis i boken. Det er viktig å merke seg at dyr ikke kan ha antroposentriske eller økosentriske holdninger, men siden de er tildelt menneskelige egenskaper, mener vi det likevel er relevant å bruke disse begrepene i analysen når vi ser på de ulike fremstillingen av karakterene.

3.3.1 Antroposentriske og økosentriske holdninger hos karakterene

Sem: Pendling mellom antroposentrisme og økosentrisme

Gjennom hele boken pendler Sem mellom en antroposentrisk og en økosentrisk tankegang, noe vi allerede ser ved første møte med Sotpels. Før Sem og Immer vet at Sotpels kan snakke, ser de begge på rotta som ekkel som nevnt tidligere. Sem sier blant annet: «Fysj, sa jeg, for jeg likte ikke rotter» (Nilsson, 2021, s. 22). Når Sem prøver å skremme den bort, presterer Immer som sagt å sparke rotta, så den blir påkjørt. Når guttene går bort til rotta for å se om den klarte seg, ser vi ingen tegn på at Sem ser på livet til rotta som verdt noe, da han verken viser medfølelse eller empati for det skadede dyret. Noe senere kommer imidlertid en annen tankegang til uttrykk:

Det var noe uhyggelig med alt sammen. Kanskje det var galt av oss å ikke prøve å hjelpe den? Kanskje vi kunne klart å redde den? Uff, hvorfor det? En rotte fra eller til i verden kan vel ikke spille noen rolle! (Nilsson, 2021, s. 25)

Sem har med andre ord en trang til å redde rotta, samtidig som han stiller spørsmål til verdien av rottas eksistens. Vi ser altså tegn til både et antroposentrisk og et økosentrisk syn, og at Sem dras mellom de to holdningene.

Etter første møte med dronning Indra ser det ut til at den antroposentriske holdningen vinner frem. Sem har fortsatt ikke bestemt seg for om han vil bli værende på slottet. Selv om han aldri nevner noen grunn for hvorfor han er usikker, kan det tolkes som at han er skeptisk til at dronningen og alle de andre på slottet ikke egentlig er mennesker:

Jeg visste fortsatt ikke om jeg ville bli her. For Mortimer hadde det gått så fort å bestemme seg. Ja da, Indra var faktisk vakker. Det vil si, på sin måte. Men jeg syntes kanskje det var synd at hun ikke så ut som en vanlig dronning med krone på hodet og juveler og knitrende, sid kjole. Det var jo liksom sånn man så for seg dronninger. (Nilsson, 2021, s. 72)

Ut fra dette utdraget kan det se ut til at Sem har en antroposentrisk tankegang. Det at Sem sier at dronningen «faktisk var vakker» kan forstås som at han generelt ikke ser på dyr som like vakre som mennesker. Med andre ord forstår han kanskje ordet «vakker» som et ord tilknyttet beskrivelser av mennesket. Det kan virke som Sem rett og slett er skuffet over at dyrene ikke er mennesker. Samtidig er det interessant at Sem likevel ønsker dronning Indras kjærlighet så høyt. Det er akkurat som om han tar til takke med Indra som ny mor, selv om han likevel er skuffet over at hun ikke er et menneske.

Flere steder i boken fremstilles Sem som fortvilet og frustrert over at dronningen kun ser ut til å elske hans bror, og ikke han selv. Et eksempel på dette er når Sem lurert Immer med seg ut i skogen, uten Indras tillatelse. Da Immer ønsker å vende tilbake til slottet i stedet for å leke ute med Sem, blir Sem sint da han føler at hans bror har valgt han bort: «Det er forresten ingen på det slottet som bryr seg om meg! Det gjør de, det! [svarer Immer.] Ikke Indra! skrek jeg så det gjorde vondt i halsen. Hun elsker bare deg!» (Nilsson, 2021, s. 191). Det at Sem fremstilles som likegyldig til om hans «mor» er et menneske eller ikke, så lenge han får kjærlighet og omsorg, styrker en tolkning om at Sem likevel har antydninger til en økosentrisk tankegang, om enn kun ubevisst.

Senere snur imidlertid holdningen igjen. En dag når Sem og Immer spiller brettspill, finner Immer ut at han vil leke dyr. Selv om Sem er skeptisk blir han likevel med å leke, helt til Rødrumpa skremmer han ved å være for dyrisk:

Unnskyld, sa hun. Det var ikke meningen å skremme deg. Jeg trodde vi lekte? Jeg hev meg forbi henne. Jeg vil ikke være med å leke lenger! sa jeg. Jeg løp gjennom gangene og tilbake til spisesalen, men da jeg nådde fram, hørte jeg at de fortsatt glefset og holdt på der inne, og da ville jeg ikke gå inn. I stedet satte jeg meg inntil veggen og la armene rundt de opptrukne knærne mine. Jeg skalv, hikstet av gråt innimellom. Men jeg var ikke bare lei meg, jeg var sint også. Jeg likte ikke denne leken, den føltes feil og rar og unaturlig. (Nilsson, 2021, s. 179-180)

Det at Sem ikke vil leke dyroleken kan tolkes som at han ble redd for Rødrumpa, da hun viste sin sanne natur, noe som kan være forståelig da hun er et rovdyr. Sem blir også sint, da han mener at leken føles «feil og rar og unaturlig». Disse følelsene burde kanskje vekket noen tanker i ham om at dyrene på slottet heller ikke synes det føles naturlig eller riktig å oppføre seg som mennesker. Det kan dermed vitne om antroposentriske holdninger, da det ser ut til at

tanken om at dyr vil være dyr ikke treffer han. Ettersom dagene i slottet går, fremstilles det som om Sem får enda mer avsky for leken:

Dyreleken i spisesalen ble stadig voldsommere. Snart lå sitteputer og andre puter istykkerrevne på gulvet, nedtissede og sure. Grimbart hadde begynt å spise mark igjen, og Brynhild tok store omveier rundt peisen så ikke flammene skulle hugge etter henne. Immer så nesten ikke på meg. Det eneste han gjorde, var å pile rundt i en motbydelig, loppespist frakk, som var et slags lappverk av forskjellige pelstyper, og luktet stall. Hvis jeg prøvde å snakke med ham, knurret han bare til svar, og om kvelden, da det var på tide å gå og legge seg, rullet han seg under bordet sammen med de andre. (Nilsson, 2021, s. 183)

Det fremstilles som Sem ser på denne dyriske oppførselen som noe udannet og uskikkelig, noe vi kan se ved at han kommenterer at sitteputene snart vil havne på gulvet, lukter surt og er fulle av tiss. Han forbinder også Immers frakk med noe motbydelig, da den er loppespist og lukter stall, og fremstiller det som noe negativt og meningsløst i å pile rundt på bakken som et dyr hele dagen. Sem trekker med andre ord paralleller mellom dyrisk oppførsel og udannet og meningsløs oppførsel. Sem viser den samme holdningen som han hadde overfor rotta tidligere, der han syns dyr som er dyr, er ekle. Han liker bedre dyr som er som mennesker.

Et forhold som påvirker Sems økosentriske og antroposentriske holdninger, er forholdet han etter hvert opparbeider seg med en mann han møter i skogen – nemlig Ale. Ale er et menneske som er ute på jakt, og som Sem møter på han når han kanskje er på sitt mest sårbare, siden han har kranglet med sin bror. Dette gjør muligens så han lettere blir påvirket av Ale sine holdninger.

Litt ut i det første møtet med Ale, prater Sem om hvordan vi mennesker har makten over dyr: «Hvordan er det mulig, at en pil og bue kan gjøre godt? spurte jeg [...] det fins jo andre ting man kan skyte med pil og bue, mumlet jeg. Skyte og drepe og utrydde» (Nilsson, 2021, s. 202). Ale har imidlertid et ordtak fra bygda si, om hvordan en pil og bue kan gjøre godt, og han prøver å lære Sem dette: «Du må lære ditt barn å lage pil og bue. Og du må lære ditt barn å gjøre godt med pil og bue» (Nilsson, 2021, s. 201). Ordtaket til Ale forklarer kanskje noe om hvordan man økosentrisk kan tenke om eller forholde seg til natur, dyr og mennesker. Det er naturens gang å drepe, men vi tolker utdraget som noe mer enn det. Ordtaket kan si noe om at man kun er nødt til å ta det man har bruk for og ikke la noen dyr lide. Senere når Ale skal lage

en pil og bue til Sem, spør Sem om hvorfor han egentlig vil lære han å lage en bue. Ale svarer: «For å hjelpe deg til å klare deg selv» (Nilsson, 2021, s. 208). Dette forsterker tolkningen over, da Ale velger å bruke setningen om «å klare seg selv». Han sier ikke at pil og buen skal brukes til å skade, true, drepe eller utrydde noen, men kun brukes til å klare seg, noe som viser til et økosentrisk perspektiv, eller i hvert fall en balanse mellom det økosentriske og antroposentriske. Et annet eksempel som kan være med på å påvirke og få holdningene til Sem i en økosentrisk retning, er blant annet når Ale dreper en villsvinunge:

Ale drepte en villsvinunge med bare en eneste pil. Så bar vi ungen til leiren, og der viste han meg hvordan man skulle ta ut innmaten og kutte opp kjøttet. Vi laget et stativ av noen greiner og hengte de lange blanke tarmene til tørk. (Nilsson, 2021, s. 212)

Litt senere når pil og buen skal lages ferdig, forstår Sem at all jakten og alt de har samlet fra naturen, var for en grunn – både villsvinjakt, samling av bunnsteiner, rypefangst, plukking av never, høsting av harpiks fra furutrær og samling av skudd fra seljetrær:

Og nå skal jeg fortelle hva tingene skulle brukes til, de vi hadde skaffet på utfluktene i skogen. For det var egentlig ikke for moro skyld vi hadde samlet på alt sammen, men fordi vi trengte det. Grisetarmene skulle brukes til buestrengen [...] Pilene laget vi fra seljetrær [...] Spissene banket vi ut av jaspissteinen vi hadde funnet på bunnen av abborvannet [...] Men pilene var ikke ferdig enda. Fasthet måtte til for at de skulle suse rett gjennom luften når man siktet og skjøt, og til det brukte vi halefjærene til rypa. Vi kløyvde stilken på fjærene med kniven, og så laget vi lim av furuharpiks og kullpulver. Kullpulveret fikk vi ved å male litt trekull fra leirbålet. Så festet vi tre små fjærbiter bakerst på hver pil og svidde bitene langs kanten så de ble like store. Helt til slutt laget vi et futteral av never og litt mer grisetarm, så var alt ferdig. (Nilsson, 2021, s. 214-215).

Dette styrker tolkningen vår om at Sem blir påvirket av de økosentriske holdningene til Ale. Sem forstår at ikke alt handler kun om mennesker, altså et antroposentrisk perspektiv, men at man er avhengig av hverandre. Før drepte menneskene linnormer med pil og bue, uten noe spesiell grunn, og dermed har Sem fått et skremmebilde av denne situasjonen. Ale trengs derfor for å forstå at det ikke trenger å være noe enten eller når det gjelder for eksempel jakt, men at det handler om måten man gjør det på og hvilke tanker og holdninger som ligger bak. Ale fungerer dermed som en voksen modell eller lærer som viser økosentriske holdninger i en ellers antroposentrisk verden til en ung og usikker gutt som pendler mellom begge holdningene.

Dagene Sem har med Ale i skogen, lærer han derfor om hvordan man kan leve sammen, både dyr og mennesker, i naturen.

Senere i boken ser vi at Sem muligens har tatt med seg noe av lærdommen fra Ale. Etter Sem har vunnet den blodige kampen mot dronning Indra og hjulpet Immer ut av grotten, titter han på dronningen og sier: «Hvis vi hadde orket, kunne vi slept henne ned i grotten igjen, sa jeg. Gitt henne en begravelse. Men sånn som det nå er, må vi la henne ligge» (Nilsson, 2021, s. 374). Det at Sem mener hun burde begraves, på tross av hennes forsøk på å drepe hans bror, tolker vi det som at Sem på én måte forstår Indras handling, siden det er naturens gang, og synes at hun fortjener en begravelse. Noe som styrker denne tolkningen, er når Sem står og betrakter dronningen før han hjelper Immer ut av grotten:

Hun var død. Jeg ble stående litt til mens jeg betraktet henne der hun lå i alt blodet. Hånden på magen, som om hun ønsket å holde rundt noe der inne, barnet som aldri ble født. Ja, jeg syntes synd på henne, jeg gjorde faktisk det. (Nilsson, 2021, s. 370)

Sem synes synd på dronningen og innehar en forståelse for Indras ønske om å få barn, til tross for den brutale måten hun må befruktes på og hvordan dette målet skal nås. På en side forstår han dronningen, men på en annen side velger han å ikke ta hensyn til naturens lover for å redde broren sin. Han sier blant annet: «Naturen ville en ting. Hjertet mitt ville noe annet. Ja, dyrene var merkverdige. Men menneskene var enda mer merkverdige» (Nilsson, 2021, s. 380). Han velger å følge hjertet sitt, og hjertet sier at mennesker, og broren hans Immer, er mer merkverdige. Det er vanskelig å si om han har en antroposentrisk holdning eller tanke her, eller om det faktisk er veldig naturlig å ville redde broren sin. Likevel reflekterer han rundt det og viser at han har samvittighet og omsorg ovenfor begge parter.

Etter Sem har beseiret dronning Indra og befrikk Immer, vender guttene tilbake til slottet for å pakke. Når de ankommer slottet, hører guttene de knurrende, glefsende, utemmede og blodtørstige dyrelydene fra potetkjelleren. Siden dronningen nå er død, er forhekselsen over dyrene opphevet, og dyrene har fått tilbake sin sanne atferd og væremåte:

Vi åpner den ikke, sa Immer. Vi må det, svarte jeg [...] Vi kan ikke la dem dø der nede. Jeg satte meg på huk, måtte ta meg en inn et par-tre sekunder. Så tok jeg i håndtaket og svingte opp luka. Synet som møtte oss, var vanskelig å beskrive. Det var liksom kaos av hårtusser og blod og villskap

der nede i kjellerdypet [...] Ingen av dem gikk på to bein lenger, og ingen av dem hadde klær på. Mamelukker og nattskjorter og sjal lå på kjellergulvet, revet i filler. (Nilsson, 2021, s. 375-376)

Utdraget over viser hvordan Sems samvittighet overfor dyrene kommer frem. Selv om Immer ikke vil åpne, klarer ikke Sem å la vær:

Immer stirret forferdet på opptrinnet. Hva er det som har skjedd? sa han. Forhekselsen, sa jeg mens jeg kilte fast trebiten, den som Sotpels hadde slept bort dit for å bruke som støtte. Den er brutt. Ja, endelig hadde Grimbart, Brynhild, Rødrumpa og Sotpels blitt dyr igjen [...] jeg la likevel fra meg pil og buen og gikk for å hente en stige som jeg visste sto i fjøset. (Nilsson, 2021, s. 376-377)

Det at Sem velger å legge fra seg drapsvåpenet, noe vi mener han mest sannsynlig ikke hadde valgt å gjøre tidligere, mener vi viser at han har tatt et valg. Han velger å redde dyrene, tross deres skumle og dyriske atferd, og dette til tross for at dyrene forsøkte å hjelpe til med å drepe broren hans.

Da jeg hadde lirt den nedi potetkjelleren, tok det ikke mer enn et par sekunder før Sotpels kom pilende opp i lyset [...] Rødrumpa klatret også fort opp stigetrinnene og satte etter [...] Det tok en stund før ekteparet Grevling klarte å finne ut hvordan de skulle bruke stigen [...] men til slutt kom de seg likevel opp. De løp rundt og rundt i borggården og kolliderte med ting og hveste opphisset mot den store bjørnekroppen ved brønnen. Det var først da jeg tok en kjepp og jaget dem at de fant veien ut i friheten. (Nilsson, 2021, s. 377)

Selv om Sem mener det dyrene gjør er galt, klarer han likevel sette seg inn i deres sted og føle med dem. Sem jager dem ut i friheten, så dyrene kan få være seg selv igjen. Han viser dermed en økosentrisk holdning, og aksepterer hvordan naturens gang faktisk fungerer i praksis. Alt tatt i betraktning, mener vi Sem pendler mellom en antroposentrisk og en økosentrisk tankegang. Likevel anser vi ham som en karakter med utvikling, da han utover boken handler og tenker mer økosentrisk enn tidligere. Det er stor forskjell mellom å la en rotte dø fordi den er ekkel, og å redde dyr til friheten.

Immer: Antroposentrisme

Vi forstår Immer som en karakter med en antroposentrisk tankegang, på samme tid som han viser tegn til økosentriske holdninger og handlinger. Den antroposentriske tankegangen kommer tydelig til uttrykk første gang Immer og broren møter Sotpels, for da presterer Immer å sparke rotta:

[...] og da, uten forvarsel, tok Mortimer sats og sparket til rotta! Og rotta rullet og sprellet langt bortover gatesteinene til den ble liggende. I neste øyeblikk kom en hestekjerre kjørende i full galopp [...] På et tordenbuldrende øyeblikk var rotta overkjørt. (Nilsson, 2021, s. 23)

Når guttene så ser på den overkjørte, lille rottekroppen, sier Immer: «Jeg likte den ikke» (Nilsson, 2021, s. 23). Immer viser på ingen måte tegn til anger, selv om han vet at han har skyld i ulykken og det de tror er rottas død. Årsaken til at Immer ikke likte rotta, har sammenheng med at han ikke liker dens dyriske sider. Det viser seg nemlig at Immer liker Sotpels så fort han skjønner at den kan snakke menneskespråk. Immer viser derfor tydelige tegn til et antroposentrisk syn, da han ikke ser noe verdi i rottas eksistens, før de menneskelige egenskapene til rotta kommer til syne.

Senere behandler Immer dyr på en helt annen måte. Som tidligere nevnt fremstilles Rødrumpa til tider som Immers lekekamerat eller kjæledyr. Flere steder i boken forsvarer Immer Rødrumpa når hun får kjeft for sin dyriske oppførsel, da Immer mener at revehunnen ikke skal straffes for sine dyriske sider. Et eksempel på dette er når Immer anklager de andre på slottet for å være dumme, da de ønsker å sperre Rødrumpa inne i potetkjelleren, siden hun ødela guttenes drage med tennene sine:

Du er dum! skrek Immer. Nå har jeg ikke hørt på maken, blåste Sotpels. Han snudde seg mot Indra. Deres Nåde? Så, så, sa Indra til Immer. Nå må du ikke ta dette så tungt. Rødrumpa har sittet i potetkjelleren mange ganger før. Det bryr jeg meg ingenting om! skrek Immer. Jeg vil uansett ikke at Sotpels skal stenge henne inne der! [...] Kom nå. Skal det ikke smake godt med litt middag? sa Indra. Immer nølte noen lange, sinte, motvillige sekunder. Så tok han noen bestemte steg bort til døra. Jeg spiser ikke middag med dere! freste han og fortsatte i rasende fart opp trappa som førte til barneværelset. Dere er dumme! Alle sammen! (Nilsson, 2021, s. 148-149)

Immer fremstilles her som en karakter med en økosentrisk tankegang, da han påstår at de andre dyrene er dumme siden de straffer Rødrumpa for denne dyriske handlingen. Spørsmålet er imidlertid om denne økosentriske handlingen kommer av at Immer muligens ikke ønsker at Rødrumpa skal sperres inne siden det er hans lekekamerat, eller om handlingen kommer av en tanke om at det er feil å straffe dyr for dyrisk oppførsel. Basert på Immer sin alder og hvor han er kognitivt, tolker vi det som at denne handlingen ikke kommer av at Immer har en økosentrisk tankegang, men heller et ønske om å hjelpe sin lekekamerat. Ønsket om å hjelpe, kan også

knyttet til et antroposentrisk perspektiv, da Immer ønsker å hjelpe Rødrumpa for egen vinning. Med egen vinning mener vi altså at han skal ha noen å leke med og at hun er den eneste som er på samme kognitive nivå som han.

På en annen side viser Immer ingen tegn på at han ser ned på Rødrumpas dyriske oppførsel. Dette vises for eksempel når Immer river og røsker i dragen sammen med Rødrumpa til den blir ødelagt, eller når Immer ønsker å leke dyr. Likevel kan vi ikke påstå at det å leke dyr kan kobles til økosentriske handlinger, da de fleste barn i denne alderen liker å leke på denne måten. Et eksempel som derimot fullt og helt uttrykker Immers økosentriske holdning, er når dronningen forteller guttene at menn og kvinner for lenge siden skjøt på linnormer med pil og bue. Immer responderer til dronningen slik: «Det var slemt av dem å skyte på dere. Jeg syntes det skal være plass til alle i verden, ikke bare mennesker» (Nilsson, 2021, s. 102). Immers holdninger er klare og tydelige. Han forstår ikke hvorfor det ikke skal være plass til alle i verden, og at menneskene ikke hadde noen form for rett til å skyte på linnormene. Om Immer forsvarer linnormene og ikke menneskene her, kan være fordi dette ble sagt tidlig i boken, og han her så på Indra som en form for hans nye mamma. Vi velger likevel å se det i en økosentrisk sammenheng.

Senere snur det imidlertid igjen. Etter at Sem har beseiret dronning Indra og forhekselsen er oppløst, ønsker ikke Immer å slippe ut dyrene fra potetkjelleren, i motsetning til sin bror: «Vi åpner den ikke, sa Immer. Vi må det, svarte jeg. Nei! sa Immer. Det vil jeg ikke! Vi kan ikke la dem dø der nede» (Nilsson, 2021, s. 375). Om årsaken til at Immer ikke ønsker å slippe dyrene fri er at han føler seg dolket i ryggen av dem, eller om han er redd dyrene siden forhekselsen nå er brutt og dyrene dermed oppfører seg dyrisk, kommer ikke klart frem i boken. Det finnes imidlertid antydninger til at det er en antroposentrisk holdning som ligger til grunn. Det fremstår som viktigere for Immer at han selv er trygg enn at dyrene slippes fri, noe vi kan se ved at han klatrer opp på søppelhaugen for å holde seg trygg når dyrene løslates. Han ser heller ikke ut til å anse det som viktig eller alvorlig at dyrene vil dø, hvis han og broren ikke slipper dem ut.

Selv om Immer til tider fremstilles som en karakter med økosentriske holdninger, anser vi han likevel som en karakter med en antroposentrisk tankegang da hans økosentriske handlinger, som oftest bygger på en viss naivitet og et ønske om å ha det gøy.

Indra: Fra økosentriske drømmer til antroposentrisme

Dronning Indra viser til både det vi forstår som økosentriske og antroposentriske holdninger gjennom boken. Ganske tidlig etter vi møter Indra i boken, forklarer hun Sem hvordan Linnormenes land var før det kun var hun igjen som levende linnorm:

Vi kalte landet for Linnormens land, fortsatte hun. Vi delte det med alger, rådyr, rever og maur – og også med mennesker. Var det virkelige mennesker? spurte jeg – for jeg trodde kanskje Indra mente dyr som linnormene hadde forhekset så de kunne gå på to bein og alt sånt. Men Indra sa at det var virkelige mennesker som i aller høyeste grad hadde vært virkelige. De hadde vært mange på den tiden, akkurat som linnormene. (Nilsson, 2021, s. 98)

Utdraget over mener vi viser til en økosentrisk tanke eller holdning Indra hadde til Linnormenes land før. Hun forklarer det som noe alle delte og at de levde fredelig sammen – nesten som et økosentrisk himmelrike. Måten hun forklarer at alger, rådyr, rever, maur, linnormer og mennesker levde sammen kan bli ansett som et savn på hvordan det tidligere var. Det at hun nevner «alger» som et av eksemplene, kan også settes i sammenheng med økosentriske holdninger. Alger blir kanskje automatisk og opprinnelig ikke ansett som en likeverdig art som for eksempel rever. Indra forklarer med andre ord hvordan alle liv er verdt noe, og at alle arter skal leve sammen i en helhet for å ha en velfungerende verden. Menneskene innlemmer hun derimot ikke i harmonien først, da det er en distanse der som er markert med tankestrek i utdraget over, og den videre skildringen av det gamle livet avslører hvorfor hun nøler med å innlemme menneskene. Det viser seg nemlig at menneskene ødela harmonien.

Videre i samtalen, spør Sem Indra: «Kalte de [menneskene] også landet for Linnormens land? spurte jeg. Jeg vet ikke hvilket navn de brukte, svarte hun. Men jeg er helt sikker på at de ikke kalte det Linnormens land. Menneskene hatet linnormer. De jaktet på oss» (Nilsson, 2021, s. 98). I dette sitatet uttrykker Indra er form for sinne til at menneskene forstyrrer den harmoniske orden og det harmoniske samlivet mellom artene hun beskriver over. Måten Indra først forklarer at hun ikke vet hva menneskene kalte landet, kan kobles til at hun ikke så på mennesket som en del av fellesskapet og helheten. Immer blir deltakende i samtalen mellom Sem og Indra, og spør Indra:

Hvorfor det? sa han. Hvorfor hatet de dere? Indra svelget hardt. Jeg skjønnte det var vanskelig for henne å snakke om dette. Hvorfor hater menneskene det de ikke forstår seg på? sa hun. Jeg vet ikke.

Menneskene mener kanskje at det ikke er plass til andre enn mennesker i verden? Menneskene har kanskje vanskeligheter med å dele med andre? (Nilsson, 2021, s. 99)

Indra reflekterer rundt menneskenes tankegang og holdninger i utdraget over. Hun skildrer at det er menneskene som har antroposentriske holdninger, der mennesker har vanskeligheter med å dele med andre. Ifølge Indra er mennesker egoistiske vesener. Hun viser også til at mennesker muligens har en fremmedfrykt, og derfor ikke forstår eller ønsker å forstå. Det Indra mener her, er at om mennesker hadde klart å sette seg inn i andre enn seg selv, ville de kanskje bedre forstå og på denne måten ikke ha et menneskesentrert syn.

Senere i boken viser Indra sin mer sårbare side og kjemper mot tårene. Hun forklarer hvordan Sems lukt minner om mennesket som drepte moren hennes, og litt senere i samtalen uttrykker hun hva hun syns om menneskers smålighet:

Jeg blir kvalm av menneskers smålighet [...] Hvorfor får dere lov til å ta uten å måtte gi? Dere opprettet egne betingelser for livets gang. Satte dere foran sveiven som driver hjulet rundt, i stedet for å kaste dere inn og løpe som alle oss andre. Det er urettferdig! (Nilsson, 2021, s. 281-282)

Utdraget over viser hvordan Indra fremstiller mennesker som antroposentriske vesener, og dessuten hvordan mennesker har ødelagt noe som i utgangspunktet var harmonisk. Når hun forklarer at menneskene «opprettet egne betingelser for livets gang», setter hun antroposentrismen nærmest som naturstridig. Hun mener det tydelig er menneskene som har skapt ubalanse og dermed «krig» i dette universet.

Noe som derimot setter Indra i et antroposentrisk perspektiv, er hvordan slottet til Indra blir fremstilt på en måte som kan gi noe feil signaler om hvordan hun tidligere har uttalt seg om harmonien hun ønsker for alle arter. Dette er hvordan Sems tanker og inntrykk blir skildret første gang guttene får se hvordan slottet ser ut innvendig:

Bålene i ildstedet danset foran øynene våre, og det hang vakre gobelenger og broderier og dyreskinn overalt. Jeg så en utstoppet grevling på en hylle. Den var helt lik Grimbart, men var litt raggete og slitt, og så hadde den jo selvfølgelig ikke silkejakke, men sto på alle fire i bare pelsen, akkurat som vanlige grevlinger. (Nilsson, 2021, s. 72)

Vi kan ikke vite om Indra har tatt over slottet uten å ha endret noe innvendig, eller om hun har dekorert det slik selv. Likevel ville det vært naturlig å ta vekk den utstoppede grevlingen og lignende dyreartikler, da det kan vise en form for nedverdiggelse av dyret. Spesielt siden en av hennes egne tjenere som hun har forhekset, er en grevling. Om dette er for å skremme de andre dyrene og gi dem en slags varsel på at «dette kan bli deg», eller om hun rett og slett har tatt over menneskenes væremåte og verdisystem. Vi vil uansett påstå at hun er dobbeltmoralsk, eller at det viser til noen motsetninger ved holdningene hennes. På den ene siden romantiserer hun det fine livet alle artene hadde sammen før, mens hun på den andre siden har utstoppede dyr og dyreskinn som interiør i slottet sitt. Det kan være at hun er dobbeltmoralsk og utfører disse ugjerningene fordi hun er oppslukt i makten hun har, og på samme tid har et ønske om å gjenopprette harmonien som tidligere var i Linnormenes land.

Tross Indras til dels økosentriske holdninger som er blitt fremstilt, virker det likevel som om dyrene skjønner at Indras handlinger i Linnormens land ikke samsvarer med naturens gang. Grimbart sier blant annet: «Jeg tror vi alle synes det er vanskelig å forstå hvordan Indra gjør sine besvergelses. Det har vel med trolldommens sanne natur å gjøre. Jeg mener, hvordan ville det vært hvis hver eneste grevling kunne trylle?» (Nilsson, 2021, s. 87). Det virker som Grimbart stusser på magien Indra rår over, men samtidig rettferdiggjør denne egenskapen ved å indirekte si at det er slik hennes art er. Grimbart reflekterer videre, og vi får vite om den gangen Indra forhekset kua de melker hver morgen:

Sotpels syntes Indra kunne forhekse geita som gikk nede i borggården og drev dank [...] Men da sa Grimbart at den skapningen var det nok best å la være i fred. Indra hadde nemlig forhekset kua en gang for at han skulle få noen å snakke med mens han melket om morgenen. Men kua hadde blitt så borti veggene ubehagelig og uvennlig, og selv om Indra tryllet henne tilbake fort som svint, var melka sur i flere uker etterpå. Det var visst vanskelig å få til sånn trylling. (Nilsson, 2021, s. 87)

Dette utdraget viser at Grimbart har lært fra sist de skulle forhekse gårdsdyrene, og han stusser noe rundt bruken av magien. Vi tolker det som at han på en måte reflekterer rundt Indras bruk av magi og makt, der det settes i sammenheng med å tukle med naturen og naturens gang. Det er ikke en naturlig måte å leve på, og viser heller ikke til et økosentrisk perspektiv, da hun gjør det hun vil med dyrene som lever sammen i Linnormenes land ved å blant annet gi dem unaturlige egenskaper. Vi mener Indra altså går imot naturens gang, og kun tenker på seg selv fremfor de andre dyrene. Dette viser til egoistiske og antroposentriske holdninger. Nok en gang

kan det være at Indra har en grunntanke om at menneske har skylden for dette, og at målet hennes derfor egentlig er å gjenopprette harmonien – altså at de antroposentriske holdningene hennes skal bunne i økosentriske holdninger til syvende og sist.

Et annet eksempel som viser til hvordan Indra «leker» med andre dyrs liv, er da hun forhekser en spurv kun for å vise Sem og Immer hvordan magien hennes fungerer i praksis. Når hun etter hvert har fått vist frem og «lekt seg litt» med spurven, skal hun sette den fri igjen. Indra bruker denne besvergelsen for å sette fuglen fri:

Lytt nå til de ord jeg mæler,
dem som løser opp din tvang;
heretter skulle trelen bli
lik en spurv nok en gang;
bæres høyt på doble vinger,
høres blott med skarpe gjall.
Kom ut av lenken, kast den renken;
du er fri, nå skal du fly dit du skal!
(Nilsson, 2021, s. 90)

Flere ord og setninger hun bruker i besvergelsen kan settes i et antroposentrisk perspektiv, eller i alle fall vise til at hun selv er klar over at det å forhekse andre dyr og manipulere naturens lover og gang, er noe galt. Hun bruker ord og setninger som «løser opp din tvang», «trelen», «kom ut av lenken», «du er fri» og «fly dit du skal». Hun sier direkte ut at fuglen er fri fra tvangen Indra har påført den, og at fuglen er hennes trell eller slave når den er forhekset. Det å være fri, er noe som gjerne assosieres med noe positivt – at man har kommet seg ut av noe man ikke ønsket eller noe som ikke føltes eller er naturlig. Dessuten sier hun at spurven nå skal fly dit den *skal*. Det viser at Indra er fullt og helt klar over at fuglen, og andre dyr for så vidt, ikke hører til under hennes trolldom, men at de hører til i naturen der de opprinnelig skal og bør være.

Ut ifra analysen om Indras økosentriske og antroposentriske holdninger over, viser hun i boken at hun underliggende har antroposentriske holdninger, men kanskje har lagt et slør over det og prøvd å virke økosentrisk og forståelsesfull ovenfor arter og naturen. Vi velger å se de antroposentriske holdningene til Indra i sammenheng med den hierarkiske overlegne posisjonen hun har. Dette kommer eksempelvis frem når Sotpels spør Indra om å endelig bli

fri, for at han og de andre dyrene snart har utført alle pliktene sine for at dronningen skal få oppfylt målet sitt:

Deres Nååååde? Han hørtes svært innsmigrende ut i stemmen. Nå når alt har fått en så god løsning, er det kanskje ... [sa Sotpels.] Er det kanskje hva da? sa Indra. Er kanskje tiden inne? Til å gi oss det du har lovet? [spør Sotpels.] Friheten? [...] Allerede? [spør Indra.] Hvorfor ikke? Deres Nåde sier selv at det ikke er lenge igjen [...] Å, kunne Deres Nåde vær så snill å gjøre det? Jeg lengter så veldig, forstår Deres Nåde! Vær så snill! Gjør det, Deres Nåde! Det har jeg fortjent! [sa Sotpels.] Indra lo. (Nilsson, 2021, 303)

Istedenfor å heve forhekselsen over Sotpels som hun har lovet, klemmer hun han «så hardt at øynene hans begynte å bule» og sier: «En rådgiver, simpel og sleip, innbiller seg at behovene hans er viktigere enn mine! Hvordan våger du?!» (Nilsson, 2021, s. 304). Her viser Indra både overlegenhet hierarkisk sett og uttrykker en antroposentrisk tilnærming til Sotpels ved å hånlig le av det han sier og spør om. Hun sier rett ut at hennes liv er mer verdt enn hans, der hun er egoistisk og setter seg selv i sentrum. På samme tid anklager dronningen også menneskene for å være antroposentriske, som nevnt tidligere. Hun mener mennesker ser på seg selv som bedre og over andre arter. Jaques (2017) påpeker at dyrs annerledeshet kan tjene den antroposentriske tankegangen om at dyr blir sett på som mindre verdt på grunn av deres manglende evne til å snakke og mangel på rasjonalitet (s. 43-44). Dette kan derfor knyttes til at Indra ser på de andre dyrene som mindre verdt, da de i utgangspunktet ikke kan snakke. Menneskene derimot, ser hun kanskje ikke på som mindre verdt på grunn av deres evner, men at hun heller er misunnelig og har et hat mot menneskearten da hun mener de får alt servert rett i fanget.

Alt i alt forstår vi det som at Indras mål muligens er å gjenopprette den harmonien og det tilnærmet nostalgiske som én gang var. Ved å ha dette i bakhodet, kan ondskapen forsvares eller rettferdiggjøres på en måte. Samtidig avslører hun gjennom utdragene vi har vist, at hun har blitt fanget eller nærmest er ruset på makten. Hun har mulighet til å gjenopprette harmonien, men velger likevel å ikke gjøre det. Hun stiller menneskene til ansvar og gir dem skylden for hvordan verden nå er. Dette synliggjør kanskje noe om hvor farlig antroposentriske holdninger kan være. Den antroposentriske verden korrupperer makt, der «mye vil ha mer» og den edle tanken om gjenoppretting av det harmoniske må vike for ønsket om makt. Indra har rett og slett blir fordervet av makten det antroposentriske systemet legger til rette for.

Sotpels: Fra antroposentrisme til økosentrisme

Sotpels fremstilles flere steder i boken som en karakter som hyller det menneskelige. Et eksempel på dette er hans avsky mot skit og møkk, noe som strider med rotters egentlige natur. Han ser heller ut til å foretrekke det rene, som er typisk for mennesket, noe vi blant annet ser da han anser Sem og Immer som skitne etter den lange reisen til Linnormenes land: «Og dere kunne vel også hatt godt av en vask, sa han og så strengt på oss. Pføy, for noen grisunger. Jeg sender rødumpa hit» (Nilsson, 2021, s. 74). Sotpels bruker ordet «grisunger» om guttene i forbindelse med møkkete og noe negativt. Dette kan knyttes til zoomorfisme (jf. 2.2.1.2), da Sotpels bruker dyrs særtrekk på en negativ måte for å beskrive at guttene er skitne. Vi tolker derfor som at for Sotpels sin del, er dyr, eller dyrisk atferd, assosiert med noe mer negativt enn menneskelig atferd. Han kunne for eksempel valgt å kalle de for «skitne barn». Med andre ord viser Sotpels derfor antroposentriske holdninger, der han altså har et menneskesentrert syn på verden og setter menneskelige kvaliteter over dyriske.

Sotpels ser ut til å hylle det menneskelige da han stadig hakker ned på Rødrumpa for sin dyriske atferd. Et eksempel er når Rødrumpa ikke vil slutte å bite i guttenes drage på piknikturen: «Det har klikket for Revetossa igjen! [...] Jeg advarer deg ditt udannede krek! [...] Vi burde visst bedre enn å la henne være med» (Nilsson, 2021, s. 142-143). Det at Sotpels kaller Rødrumpa for et «udannet krek» kan tolkes som at han har et antroposentrisk verdenssyn, da han assosierer Rødrumpas dyriske atferd som noe udannet, og menneskelig atferd som noe dannet. Det går imidlertid an å diskutere om dette antroposentriske synet representerer Sotpels sitt *egentlige* syn eller om situasjonen han nå befinner seg i, som dronning Indras nestleder, der han må passe på at ingen av dyrene oppfører seg dyrisk, fremtvinger synet. Senere i boken avslører nemlig Sotpels at han alltid har ønsket å leve som et dyr igjen. Dette kommer blant annet til uttrykk når Sotpels trygler dronning Indra om å heve forhekselsen over han: «Å, kunne Deres Nåde være så snill å gjøre det? Jeg lengter så veldig, forstår Deres Nåde!» (Nilsson, 2021, s. 303). Under det hele ligger et intenst ønske om å få være dyr, noe som tydeliggjør at hans *egentlige* verdenssyn er økosentrisk.

Et annet moment som støtter tolkningen om at rotta har et økosentrisk verdenssyn, ser man når Sem har i oppgave å fange Sotpels. Under denne jakten ser vi at Sotpels overhodet ikke hyller det menneskelige på noe som helst måte. I motsetning til avskyen for skit og møkk som han tidligere viste, gjemmer han seg nå i møkkahaugen der Sem må «ta greipen og kjøre den

gjennom halmen for å jage ham ut» (Nilsson, 2021, s. 331). Sotpels er med andre ord tilbake til sitt dyriske, fysiske og instinktive selv igjen, og verdenssynet er økosentrisk rettet.

Tjodolf: Fra økosentrisme til antroposentrisme

Vi mener Tjodolf går fra å ha økosentriske til antroposentriske holdninger. Han utvikler seg altså på motsatt vis av Sotpels. Tjodolf lever i starten av boken i en form for harmoni med de andre dyrene og menneskene. Han behandler alle ganske så likt og lar livet i Linnormens land gå sin gang. Det er ikke dermed sagt at han er fornøyd med denne levemåten, da han som sagt velger å holde seg mye for seg selv. Imidlertid er han kanskje avvisende og distansert til hele situasjonen, noe som kan samsvare med den livsleie bjørnen vi tidligere har karakterisert han som. Et eksempel på dette, er når Indra, guttene og de andre forheksede dyrene skal ut på tur:

Skogen summet av liv. Fuglene sang overalt, og to harer pilte av gårde da vi kom dundrende. Ved skogvokterhytta sto Tjodolf og garvet et hjorteskin. Bli med! sa Rødrumpa. Du kommer ikke til å tro det når du får se hva Sem skal gjøre! Hvis jeg ikke kommer til å tro det, er det vel ingen vits at jeg ser det, sa Tjodolf. Hva mener du? pep Rødrumpa enfoldig. Men Indra smilte og sa: Skogvokteren min klarer vel å rive seg løs fra gjøremålene sine i et par timer, bare? Alle andre er med, som han ser. Jeg vil helst være hjemme, svarte Tjodolf. (Nilsson, 2021, s. 136)

Med andre ord virker han ikke å være tilfreds med den antroposentriske verden og levemåten som rå i Linnormenes land, da han distanserer seg fra det livet de andre dyrene lever. På en annen side vet vi at Tjodolf setter pris på brennevin som er menneskeskapt. Vi mener derfor årsaken til denne oppførselen i utdraget over kommer av at han heller ønsker å være alene enn å oppføre seg som mennesker med de andre dyrene, eller at han bare rett og slett er livslei.

Det økosentriske hos Tjodolf kommer til syne allerede tidlig i bekjentskapet med guttene. Dette vises i en samtale han og Sem har om hva luen til Tjodolf er laget av:

Liker du lua? sa han. Hva mener du? Han nikket mot den store pelslua, den som jeg hadde prøvd den dagen ved hytta hans. Den, ja, sa jeg. Nja, jeg vet ikke. Tjodolf rensket fortennene med tunga. Gjett hva det er, sa han. Hva mener du? sa jeg igjen. Gjett hvilken type pels det er. Jeg tenkte meg om, kjente forsiktig på den tjukke, grove pelsen. Mår? Feil. Ekorn? Feil. Bever? Feil igjen. Eh ... da vet jeg ikke [...] Det er selvfølgelig bjørn, sa han. B-bjørn? sa jeg og rykket hånden forskrekket til meg. E-er ikke det fryktelig? [...] Hvorfor skulle det være frykteligere enn å drepe en hjort og lage

bukse av den? spurte han. Eh ..., mumlet jeg. Fordi ... *du* er bjørn? Og så? Hvis jeg er nødt til å drepe en bjørn, gjør jeg det, svarte han. Det er ett fett for meg [...] Svin eller elg, hjort eller bjørn – det er ett fett for meg, sa han igjen. Men hvis jeg slipper å slåss mot en som er jevnsterk igjen, er jeg glad for det [...] Du vet vel hvordan dyrene i naturen velger sitt bytte? spurte han [...] De velger naturligvis en som er svakere, sa han [...] Vet du ikke det? Velg en som er svakere, så vil du helt sikkert vinne, Sem. (Nilsson, 2021, s. 161-164)

Utdraget over er meningsladet. For det første viser det hvordan Tjodolf har en økosentrisk tankegang, der han verdsetter og anerkjenner naturens gang. Det virker som han prøver å forklare Sem hvordan verden fungerer. Sem forstår kanskje ikke hvordan Tjodolf kunne drepe en av sin egen art, altså en bjørn. Det virker derfor som Tjodolf prøver å lære Sem at alle dyr og alle liv er jevnbyrdige, og at det derfor ikke skal være verre å drepe én art fremfor en annen art. Samtidig som Tjodolf viser hvordan alle liv har en verdi, viser han for det andre til naturens gang om at den sterkeste arten ofte vinner. Sem virker ikke å forstå at man kan trosse sin egen art, men Tjodolf får frem at det ikke bare er mennesker som betyr noe, eller bare bjørner som betyr noe, men at konseptet «den sterkestes rett» er det som gjelder. Det er den sterkestes rett som altså har en verdi i en økosentrisk sammenheng.

Imidlertid begynner disse økosentriske holdningene til Tjodolf å minske, da de menneskelige godene kan være svært forlokkende. I en samtale med Sem sier han: «Naturen, skjønner du, mumlet han, er ikke bare vennlig. Naturen er ubarmhjertig. Jeg måtte få et bevis på hvor bortskjemte menneskene var før jeg forsto det» (Nilsson, 2021, s. 257). Selv om Tjodolf tidligere viser til økosentriske holdninger, lar han seg likevel friste av den antroposentriske tilværelsen. Vi mener altså at Tjodolf sakte, men sikkert velger å legge de økosentriske tankene til side.

Når relasjonen hans blir bedre til Sem og Immer, utvikler han samvittighet for dem, og han velger til slutt å ofre sitt eget liv for å redde menneskebarna. Vi kan se at Tjodolf går fra å bli forlokket av antroposentrismen til å faktisk bli antroposentrisk, altså inneha et antroposentrisk verdenssyn. Det er interessant hvordan han selv forholder seg til sine menneskelige egenskaper. Det kan virke som han først prøver å fortrenge disse menneskelige egenskapene, men i møtet med guttene tillater han de menneskelige egenskapene å komme til uttrykk. En bjørn vil naturlig ikke bekymre seg for to menneskegutter. Dette kommer eksempelvis frem når guttene og Tjodolf snakker sammen nærmere mot slutten i boken. Guttene konfronterer Tjodolf med

at han selv har sagt han nesten ikke har noe samvittighet, men her forteller han guttene at han ønsker å redde dem, og at han virkelig bryr seg om dem:

Det var som om det var tent et lys, dypt der nede i det mørke blikket. Jeg kom for deres skyld, sa han. For deg og broren din. Jammen, jeg trodde ikke du brydde deg om oss, sa jeg. Jeg mener, du sa jo selv at du ikke hadde noe samvittighet i deg. Jeg sa at det nesten ikke var noe samvittighet i meg, sa Tjodolf. Det virker som om dere har antent den lille strimen av liv som er der [...] jeg skal gjøre mitt beste. Og kanskje det er tilstrekkelig til at du skal kunne ta med deg Immer og flykte. (Nilsson, 2021, s. 320-321)

Tjodolf er altså villig til å gi opp alt for å kunne gi Sem og Immer alt – nemlig livet. Han velger altså å se vekk ifra konseptet om at sterkeste art er naturens vinnere til å heller sette andre verdier høyere. Dette er verdier som hører til den antroposentriske tenkemåten, da vi kan anta at dyr ikke kan ha denne menneskelige samvittigheten. Han fremstilles dessuten som det eneste dyret som ikke lengter tilbake til det vanlige livet igjen, og han ønsker heller å forbli bjørnen med de menneskelige egenskapene. Dette vises blant annet til i en samtale han har med Sem:

Det som skjedde, sa Tjodolf med øyne som lyste som lykter, var at jeg fikk smaken. Smaken? [svarte Sem.] For det gode liv, Sem. Maten, drikken, buksene. Et bål å varme seg ved, ei pute å hvile hodet på. De vil tilbake til skogen, men jeg – han ristet på hodet – det er lenge siden jeg innså at jeg vil dø med skinnbuksa på. Jeg avskyr tilværelsen i villmarken, for jeg husker hvordan den var. (Nilsson, 2021, s. 256)

Videre og mot slutten av boken, i en samtale mellom Indra og Tjodolf, mener vi han viser ulike holdninger, der han virker forvirret og ikke lenger vet hva som er rett og galt – akkurat som om han er ved et veiskille:

Det var noe vaksomt i øynene til Indra da hun målte Tjodolf fra topp til tå. Som om hun syntes han var rar – eller kanskje interessant? Det må ha skjedd noe med deg, sa hun. Så lenge jeg har kjent deg, har du vært en bjørn som styres av instinktene, en overlever. Og nå står du her i borggården og utstråler tvert imot sunn fornuft. (Nilsson, 2021, s. 334)

Det kommer klart frem gjennom Indra at Tjodolf har endret seg, og at endringen hans går mot en holdning som Indra ikke foretrekker. Videre får vi en forklaring på hvorfor Tjodolf har endret seg:

Jeg gjør ikke som naturen sier, svarte Tjodolf [...] Indra la hodet på skakke. Gjør du ikke som naturen sier? Nei [svarte Tjodolf.] [...] Så det er det som har skjedd med deg, sa hun. Du har revet deg løs. Satt deg over urgamle lover. Ja, svarte Tjodolf. Hele livet har jeg vært forsiktig med å utfordre de som er sterkere enn meg. Hele livet har lukten av overlegenhet fått meg til å snu. Men jeg snur ikke lenger [svarte Tjodolf.]. Uansett hvilke ideer du har gått i hodet, sa Indra, må du forstå at ei mus aldri kan beseire en katt. Men kanskje musa kunne gjort det, sa Tjodolf, hvis den bare hadde slåss for noe som var større enn sitt eget museliv [...] Da får vi finne ut av hva som har lengst holdbarhet: driften min eller heltemotet ditt [svarer Indra]. (Nilsson, 2021, s. 335)

I utsagnet over forstår vi hvor endringen til Tjodolf faktisk ligger. Han mener man skal slåss for noe annet enn seg selv. Dette er noe som gjenspeiler en menneskelig tenkemåte, å være eller leke helt fremfor å følge instinktene sine. Han velger å ha empati for andre og kun basere valgene sine på hva som er best for en antroposentrisk verden. Utviklingen Tjodolf gjennomgår, er dessuten sentral for å forstå bokens norm. Den viser nemlig at det også fremstilles gode verdier knyttet til antroposentrisme, da ikke alt ved det menneskelige er grusomt. Det å ha følelser og medfølelse for andre og sette pris på relasjoner, mener vi ikke bør eller kan kobles til noe negativt, men heller en kvalitet ved det antroposentriske.

Samlet sett mener vi Tjodolf i starten av boken tar valg basert på økosentriske holdninger, mens han senere går over til en mer antroposentrisk holdning. Det kan være de menneskelige egenskapene han senere har turt å eksponere seg for og prøvd å leve med, har gjort så han endrer tankegangen og synet på livet. Vi tror det i bunn og grunn handler om teori versus praksis. Det er annerledes å ha økosentriske holdninger i teorien enn å faktisk gjennomføre og handle etter disse holdningene. Dette kan også være noe av grunnen til hvorfor Tjodolf er alkoholiker, da han sliter med alle de motstridende tankene og holdningene han blir eksponert for og ønsker å vise. Han sliter med andre ord å holde sin ideologiske posisjon, da det er så behagelig i den antroposentriske verden.

Rødrumpa: Økosentrisme

Rødrumpa prøver stadig å tilpasse seg den menneskelige tilværelsen, men uten hell. Hun sliter, som nevnt tidligere, med å huske, og hun forveksler hva hun har lov til og ikke lov til. Dette vises for eksempel når Brynhild påminner Rødrumpa om at hun må ligge i sengen hele natten, som mennesker gjør, og ikke gå ut og leke dyr:

Nå går vi og legger oss. Og Rødrumpa, i natt håper jeg at du er flink og blir i senga. Det håper jeg også! sa Rødrumpa ivrig. Jeg håper det så veldig at jeg holder på å sprekke! Si til deg selv: jeg får ikke lov til å gå ut og leke rev. Jeg *må* ikke gjøre det. Jeg får ikke lov til å gå ut og leke rev. Jeg *må* ikke gjøre det. (Nilsson, 2021, s. 313)

Ut ifra dette utdraget fremstilles det som om Rødrumpa har en antroposentrisk tankegang, da hun rett og slett prøver og ønsker å være som et menneske. Et annet eksempel på dette er når hun får kjeft av Sotpels, for å ha glemt at hun ikke får lov til å ta med seg bein på rommet:

Og hvor er det så du har tenkt deg, om jeg får spørre? sa Sotpels med streng stemme. Jeg tenkte å sjekke om det var noe bein igjen etter steiken vi spiste tidligere, svarte Rødrumpa. Og nøyaktig hva skal du med dem? spurte rotta. Ehh ..., mumlet rødrumpa, av og til klør det veldig i tennene mine. Du får ikke lov til å ta bein med deg inn på rommet og ligge og gnage på dem der, bare så du vet det! skrek Sotpels. Hennes Nåde har vært veldig tydelig! Ikke mer dyreaktig oppførsel! [...] Unnskyld, Sotpels, pep Rødrumpa. Jeg glemmer det hele tiden. Det er så vanskelig Sotpels. (Nilsson, 2021, s. 246)

Det kan stilles spørsmål til om ønsket å tilpasse seg det menneskelige kommer av situasjonen hun nå befinner seg i, siden all dyrisk atferd resulterer i straff, eller at hun selv ser på det menneskelige som bedre. Likevel vil vi påstå at Rødrumpa er en karakter med en økosentrisk tankegang. Dette fordi hun ofte gjør ting som blir sett på som dyrisk og glemmer hva som er forventet av henne som et forhekset dyr og Indras tjener. Det dyriske sitter med andre ord for dypt inne i henne. Selv om Rødrumpa stadig glemmer hva hun har lov til og ikke, finnes det også flere eksempler i boken der Rødrumpa er bevisst den dyriske atferden, men gjør det i skjul for de andre. Dette blir blant annet uttrykt i boken når dronning Indra tar Reverumpa i å leke rev ute sent på natten:

Hun stanset og så på den hoppende Rødrumpa. Hva holder du på med? sa hun. Jeg leker, svarte Rødrumpa. Jeg leker at jeg er en rev som leker i måneskinnet om natten, men du må IKKE si noe til Hennes Nåde, for jeg får ikke lov. I neste øyeblikk skjønnte hun hvem hun snakket med, og da slo hun labbene foran munnen med et lite pip. (Nilsson, 2021, s. 280)

Vi mener utdraget over viser at Rødrumpas dyriske oppførsel faktisk ikke kommer av at hun har glemt hva hun har lov til og ikke lov til, men at hun iherdig jobber med ikke å avsløre for noen andre at hun faktisk leker dyr. Likevel virker hun å være i sin egen lille og glade boble

når hun leker dyr, og klarer ikke oppfatte at det er dronning Indra som står overfor henne ved første øyekast. Dette uttrykker med andre ord at hun føler seg mest komfortabel som dyr.

Rødrumpa ønsker at forhekselsen skal oppheves, slik at hun kan få være seg selv og dyr igjen. Vi anser henne for å ha en økosentrisk holdning, men likevel undres vi over om Rødrumpa faktisk kan ha en holdning da hun er tilnærmet lik et dyr. I utgangspunktet kan man tenke at hun ikke er kognitivt i stand til å ha en holdning, da hun fremstår som veldig dyrisk, og vi mener dyr i seg selv ikke har holdninger og synspunkter. Imidlertid viser hun til en merkbar menneskelig egenskap, der hun blir fornærmet når Sem kaller hun for «dumskalle»: «Når jeg bor i skogen igjen, skal jeg være fullstendig meg selv! freste hun. Jeg skal spise akkurat hva jeg vil, og jeg skal tisse akkurat hvor jeg vil! Og da skal ingen INGEN kalle meg dumskalle igjen!» (Nilsson, 2021. s. 316). Sitatet viser at Rødrumpa er fullt klar over at hun ikke kan innfri forventningene de andre dyrene har til henne. Hun ønsker bare å være seg selv, og blir fornærmet over at dyr knyttes til det å være dum. Samlet sett fremstår dermed Rødrumpa som en karakter med økosentriske holdninger, selv om man i utgangspunktet kunne tenkt at hun ikke er i stand til å ha slike holdninger, kognitivt sett.

Oppsummering: Antroposentriske og økosentriske holdninger hos karakterene

Oppsummerende kan vi si at boken tematiserer ulike tenkemåter når det gjelder ulike verdenssyn, altså antroposentrisme og økosentrisme. I denne sammenhengen viser boken ulike problemstillinger. For det første tematiserer boken at man kan utvikle verdenssynet sitt – enten endre holdning helt eller forsterke den holdningen man allerede har. For det andre viser fremstillingen av dyrekarakterene at de ikke ønsker å være antropomorfisert, noe som blant annet vises ved at de ikke ønsker å ha menneskelige egenskaper eller ønsker å leve på samme måte som mennesker gjør. For det tredje mener vi at flere av karakterene viser til begge verdenssynene gjennom boken. Vi mener derfor at deres handlinger er med på å avsløre deres egentlige og dominerende tankegang. Et eksempel på dette er Indra som fronter det økosentriske, men likevel blir oppslukt i makt og dermed handler antroposentrisk.

4. Drøfting

I den første delen skal vi drøfte rundt økokritiske problemstillinger vi har funnet ved å analysere forholdet mellom mennesker og dyr i *Linnormenes land*, og om disse problemstillingene er gjort tilgjengelige for barn i en barnelitterær form. Videre i den andre delen skal vi drøfte om fantasy-universet og dyrene i boken har de forutsetningene som må til for å fungere dannende til økoborgerskap.

4.1 Økokritiske problemstillinger i barnelitterær form

I første del av analysen undersøkte vi fremstillingen av forholdet mellom mennesker og dyr ved å studere bokens etablerte hierarki, og endringen av dette hierarkiet. Vi ønsket å avsløre hvilke tanker og verdenssyn som lå til grunn for oppbygningen av disse hierarkiene. Ved å undersøke dette, fant vi ut at det etablerte hierarkiet som utspiller seg tidlig i boken bygger på antroposentriske tanker. Karakterene som mestret Indras psykologiske spill, og dermed de menneskelige egenskapene best, ble altså rangert øverst i hierarkiet. Etter dronningens hemmelighet blir avslørt, blir maktsystemets hierarkiske oppbygning derimot endret etter en økosentrisk tenkemåte. De karakterene som mestrer det fysiske og er sterkest, blir dermed plassert øverst i rang etter endringen.

En økokritisk problemstilling vi mener kommer til syne i første hoveddel i analysen er at boken tilgjengeliggjør posthumanistisk teori i en barnelitterær form. Som nevnt ønsker posthumanismen å endre de hierarkiske skillene ved å utfordre antroposentriske systemer som ligger til grunn (jf. 2.2.1.1). Med andre ord mener vi fremstillingen av forholdet mellom mennesker og dyr i *Linnormenes land* kan sette søkelys på posthumanistisk teori for barneleseren når det etablerte hierarkiet utfordres. Etter Indras hemmelighet avsløres og det etablerte hierarkiet utfordres av økosentriske tanker og begynner å briste, kan det forstås som at boken fremhever at makten burde fordeles annerledes. Etter hemmeligheten avsløres, endres som sagt synet på hva som verdsettes mest av det menneskelige og det dyriske. Vi mener altså at årsaken til at hierarkiet endrer seg, kommer av at det menneskelige ikke lenger anses som det mest verdsatte. Med andre ord skjer det en endring eller omforming av begrepene «menneske» og «dyr», da det menneskelige blir mindre verdsatt og det dyriske bli mer verdsatt (jf. 2.2.1.1). Med dette er dyrene og menneskene i *Linnormenes land* heller ikke lenger fremstilt som binære motsetninger, der menneskene blir mest verdsatt.

Ved at fremstillingen av forholdet mellom mennesker og dyr tilgjengeliggjør posthumanistisk teori i en barnelitterær form, kan vi se at fremstillingen har potensial til å endre den antroposentriske tankegangen som ligger til grunn for de hierarkiske skillene mellom mennesker og dyr. Som nevnt i teorikapittelet mener Flanagan (2017) at barnelitteraturen er viktig for posthumanismen da den kan bidra til å utfordre dominerende ideologiske oppfatninger og verdier (s. 29-30). Med dette mener vi de hierarkiske fremstillingene av forholdet mellom mennesker og dyr og endringene av disse i *Linnormenes land*, kan være med på å perspektivere måter å tenke om og se dyr og mennesker på. Dette kan bidra til at vi mennesker ikke anser oss selv som mer verdt enn dyr, og dermed heller ikke plassere oss hierarkisk over dyrene.

I andre del av analysen undersøkte vi de antroposentriske og økosentriske holdningene som et utvalg av de forskjellige karakterene har. Analysen viser at *Linnormenes land* tematiserer ulike tenkemåter og verdenssyn, ved at noen karakterer prioriterer menneskets ønsker og behov fremfor andre hensyn, mens andre karakterer understreker at menneskets interesser på ingen måte har særrett fremfor andre interesser. Med dette viser fremstillingen at det ikke bare finnes en menneskesentrert måte eller en helhetlig måte å tenke om liv på, men at det kan være av ulik grad eller en mellomting når det gjelder antroposentriske og økosentriske verdenssyn, noe vi mener styrker bokens potensial. Dessuten mener vi at det å fremstille antroposentriske holdninger i *Linnormenes land*, både kan være med på å synliggjøre denne ene holdningen, men også vise økosentrismens verdi, og motsatt. Med andre ord kan det å fremstille én type holdning også synliggjøre den andre holdningen. Et eksempel på dette er Sotspels' antroposentriske og brutale oppførsel mot Rødrumpa når hun har oppført seg dyrisk. I det videre skal vi drøfte to økokritiske problemstillinger som vi mener kommer til syne i andre del av analysen.

Det vi mener er den største økokritiske problemstillingen, og dermed bokens norm, er at fremstillingen viser at dyrene ønsker å være dyr. Gjennom hele analysen etter at hierarkiet endres, viser fremstillingen av dyrenes holdninger og handlinger, at de ønsker å bli vanlige dyr igjen, med unntak av Tjodolf. Vi påstår dermed at boken i sin helhet, både gjennom fremstillingen av karakterene og forholdene mellom dem, tematiserer en motstand mot antropomorfisme. Det at dyrene selv sier med sin menneskestemme at de ønsker å få bli dyr igjen, mener vi er et tydelig tegn på kritisk antropomorfisme. Som nevnt i teoridelen innebærer kritisk antropomorfisme at dyr i litteraturen får menneskelige egenskaper, men at dette er gjort

på en nøye måte for å få frem dyrenes stemme (jf. 2.2.1.2). Likevel er det viktig å huske at det er forfatteren av boken som har satt ord i munnen på dyrene, selv om forfatterens intensjon muligens har vært å få frem dyrenes budskap. Det at dyrene ønsker å være dyr og få gå tilbake til sin sanne natur, mener vi gjør at dyrefremstillingen fremmer et økosentrisk verdenssyn, noe som kan bidra til å utfordre antroposentriske tankeganger hos leseren. Vi vil også påpeke at denne økokritiske problemstillingen også befinner seg i første analysedel, da hierarkiet endres.

En annen økokritisk problemstilling som blir tilgjengeliggjort i analysen og som vi skal drøfte, er at de menneskelige karakterene og de som hjelper de menneskelige karakterene blir ansett som «de gode» i boken av leseren. Vi mener dette er problematisk da det kan opprettholde antroposentriske holdninger hos leseren. Tjodolf er en av karakterene som vi tror leseren vil anse som en av «de gode», da han blant annet utvikler samvittighet og redder guttene. Med dette vil trolig leseren oppleve Tjodolf som en slags helt, som hever seg over de andre dyrene ved å følge sin samvittighet, og derfor mer verdig enn de andre dyrene. Ut ifra et økosentrisk verdenssyn skal dyr få være dyr, uten å bli ansett som mindre verdt, selv om de ikke innehar samvittighet eller andre følelser og egenskaper som mennesker. Sem er også en karakter vi tror leserne vil anse som en av «de gode» karakterene i boken. Dette mener vi kommer av at han er lett for leseren å identifisere seg med, da han er jevnaldrende med bokens anbefalte lesere. Han er også fortellerstemmen i boken, og alt blir derfor sett fra hans ståsted. Selv om Sem viser en stor økosentrisk utvikling i boken, som nevnt tidligere, er han likevel *et menneske*. Det at bokens helt og «de gode» i boken er en som hyller og hjelper de menneskelige, og en som er et menneske, kan være med på å opprettholde antroposentriske tanker hos leseren. På en annen side er det viktig å påpeke at Sem i seg selv også kan bidra til å utfordre antroposentriske holdninger, da vi gjennom boken får følge han utvikling der han handler og tenker mer økosentrisk enn tidligere.

Imidlertid er det viktig å poengtere at det antroposentriske ikke bare er negativt, men at det også innehar positive sider. Å knytte relasjoner og vise medlidenhet for andre er menneskelige egenskaper, som vi mener ikke skal assosieres med noe negativt. Fremstillingen av forholdet mellom mennesker og dyr får frem dette, da Tjodolf redder guttene grunnet hans samvittighet. Medlidenhet og relasjonsbygging er altså noe vi ikke mener ligger naturlig hos dyret. Vi mener derfor boken går mot sin egen norm, da vi tidligere har påpekt at bokens norm er at dyr skal få være dyr.

Ut ifra drøftingen over, mener vi at fremstillingen av forholdet mellom mennesker og dyr tilgjengeliggjør økokritiske problemstillinger i barnelitterær form for leseren. Klarer leseren å lese boken med en økokritisk tilnærming, vil hen kunne eksponeres for flere økokritiske problemstillinger.

4.2 Danning gjennom *det ukjente*

I det forrige drøftet vi noen av de økokritiske problemstillingene som vi fant i analysen. I denne delen skal vi drøfte om fantasy-universet og de fantastiske dyrene i *Linnormenes land* har de forutsetningene som skal til for å fungere dannende for økoborgerskap. I teorikapittelet presenterte vi det Nussbaum og Langer definerer som forestillingsevne. For at vi skal kunne evne å sette oss inn i «den andre» og forstå «den andre», er forestillingsevnen helt avgjørende. Dette er for at vi på best mulig måte skal kunne forestille oss mennesker og skapninger som er annerledes enn oss selv. Nussbaum og Langer har dessuten en enighet om at litteraturen må oppleves som noe ukjent, for at den skal kunne røre noe i oss og dermed virke dannende for leseren (jf. 2.3.1).

Det første vi vil trekke frem, og som kan oppleves som noe ukjent for leseren, er at boken befinner seg innenfor fantasy-sjangeren. *Linnormenes land* fremstilles som et helt nytt fantasy-univers, der det magiske og unaturlige har en sentral funksjon. I dette universet møter vi på vanskelige livsfilosofiske og etiske temaer, som Skyggebjerg poengterer er dominerende innenfor sjangeren (jf. 2.3.1.2). Eksempler på slike temaer i boken er hva som er godt og ondt, dyrs verdi og andre økokritiske temaer. Etersom boken behandler temaer som er relevante for vår verden, og spesielt økokritiske problemstillinger som omhandler dyrs verdi og ønsker, som vist i forrige drøftingsdel, vil vi påstå at det finnes en overføringsverdi. Noe vi mener er med på å gjøre denne overføringsverdien mulig, er at fantasy-sjangeren tilbyr fantastiske dyr. Med dette mener vi at de fantastiske dyrene i *Linnormenes land* kan få frem økokritiske problemstillinger som omhandler dyr, ved at de kan snakke. Som nevnt i teorikapittelet mener vi det vil være vanskeligere å sette seg inn i dyr enn mennesker (jf. 2.3.1.1). Med andre ord vil det være vanskeligere å sette seg inn i «den andre» som dyr enn «den andre» som menneske. Etersom dyrene i *Linnormenes land* som nevnt er fantastiske og kan snakke menneskespråk, mener vi imidlertid det vil være lettere å sette seg inn i disse enn realistiske dyr. Spørsmålet blir da om disse fantastiske dyrene klarer å få frem dyrs egentlige stemme og/eller budskap.

De fantastiske dyrene er som nevnt kritisk antropomorfe dyr, som har fått evnen til å snakke. På tross av at dyrene tidlig i boken oppfører seg som mennesker, og later som de har et antroposentrisk verdenssyn, ser vi etter endringen av det etablerte hierarkiet at dyrene faktisk bare ønsker å være dyr igjen og at de dyriske sidene kommer frem. Dette kan ses i sammenheng med det Jaques får frem når hun påpeker at dyr alltid skal være i ett med eller relateres til naturen, og at dyr aldri vil kunne skilles helt fra den (jf. 2.3.1.2). Vi mener at fremstillingen av dyrene i *Linnormenes land* går fra å fungere som metaforer for mennesket til at dyrene blir fremstilt som dyr, og skal bli forstått som nettopp dyr. Dette er noe vi mener motsier Skarets påstand om at fantastiske dyr skal forstås som metaforer for mennesket, nettopp da vi mener at dette ikke alltid er tilfellet (jf. 2.3.1.2). På denne måten vil dyrene i *Linnormenes land* kunne fortelle noe om seg selv som dyr og ikke som mennesker, noe som gjør at dyrefremstillingen kan oppleves som noe ukjent.

Leseren får altså mulighet til å kunne sette seg i «den andre» som oppleves som annerledes sitt ståsted, og dermed kunne prøve å forstå og sette seg inn i dyrekarakterenes tanker og valg som er gjort i boken. Imidlertid er det viktig å poengtere at de fantastiske dyrene ikke må oppleves som for ukjente da dette kan skape for stor avstand til leseren. Ut ifra vår analyse og forståelse av fremstillingen, mener vi det er funnet en balanse rundt det realistiske og fantastiske tilknyttet dyret, som gjør at leseren hverken opplever det som for kjent eller for ukjent (jf. 3.1).

For at dyrene skal fungere dannende mot økoborgerskap må de som nevnt oppleves som noe ukjent, altså som dyr og ikke som mennesker. Et interessant unntak av dette mener vi er karakteren Indra, som er et fabeldyr. Vi mener dronningen kan forstås som en metafor for eller en representasjon av mennesket, og på denne måten bidra til danning til økoborgerskap ved å fungere som et speil for selve menneskeheten. I analysekapittelet viser fremstillingen og tolkningene vi har gjort av Indra at hun er dobbeltmoralisk, ved at hun både referer til naturens gang og det harmoniske, men også pynter slottet med utstoppede dyr og forhekser dyr mot sin egen vilje. Det å tvinge dyr til å utføre handlinger de ikke har lyst til, er på ingen måte nytt for menneskeheten. Dette ser vi blant annet ved tvangsfôring av dyr for at menneskene skal få mer kjøtt å spise. Denne dobbeltmoralen og det at hun setter seg over, utnytter og forhekser dyrene, kan dermed forstås som et visuelt bilde av eller en metafor for hvordan mennesker i den virkelige verden er antroposentriske. Menneskene har alltid satt seg over dyrene hierarkisk, da vi mener vi er mer verdt enn dem. Dette samsvarer med det Jaques påpeker om at dyrs annerledeshet kan tjene den antroposentriske tankegangen til mennesker (jf. 2.2.1.2).

Eksempelvis har menneskene behandlet dyr akkurat slik de vil, nettopp noe Indra også gjør med de andre dyrene i *Linnormenes land*. Vi stiller oss også spørsmålet om dronningen kan være et bilde av hvordan vi mennesker, gjennom antroposentriske holdninger, har blitt maktsyke? Med dette mener vi at mye vil ha mer, og at Indra kanskje gjør så leseren selv kan se, forstå og bli bevisst hvordan vi mennesker er antroposentriske i den virkelige verden.

På tross av at vi mener at Indra kan forstås som en metafor for mennesket, og på denne måten bidra til dannelse til økoborgerskap, mener vi hovedsakelig at fantastiske dyr i litteraturen må forstås som dyr og ikke mennesker for å fungere dannede i en økosentrisk sammenheng. Dette er for at dyrenes stemme, altså det ukjente, skal komme frem og at vi lærer noe nytt om dyret.

5. Avslutning

I dette kapittelet skal vi oppsummere med utgangspunkt i alle delene av oppgaven og konkludere med et svar på problemstillingen vår. *Linnormenes land* kan i seg selv være en ganske krevende og tung bok, og derfor kan det være vanskelig å sette seg inn i *det ukjente*, spesielt med tanke på bokens aldersanbefaling, som er tiltenkt barn og unge lesere. Med det ukjente her mener vi at det magiske universet er noe ukjent i seg selv, og dessuten at det kan være flere nye økokritiske innsikter i *Linnormenes land* som leseren ikke har møtt på før. Vi mener fremstillingen av forholdet mellom dyr og mennesker inneholder flere aspekter, som kan fungere dannede for leseren.

Ved å putte dyrene i *Linnormenes land* inn i et antroposentrisk system eller et antroposentrisk hierarki, bidrar den til å vise frem noe vi vanligvis ikke ser. Dette kan gi oss et fremmedgjørlig blikk på hvordan menneskers maktsystem faktisk fungerer, der menneskene har plassert seg øverst. Vi mener dette ikke hadde kommet like tydelig frem hvis dyrekarakterene ikke hadde hatt egne stemmer. Fremstillingen i boken viser som sagt et alternativt hierarki, ved at de antroposentriske holdningene blir utfordret. Dette sier noe om hvordan makten muligens burde være fordelt i den virkelige verden. Altså at hverken dyr eller mennesker skal være hierarkiske over hverandre, men at de skal være to parter som blir verdsatt like mye. Vi mener den økosentriske tanken her er at alle arter, inkludert menneske, skal leve i harmoni med hverandre. Vi mennesker skal altså forstå at vi er den del av det mangfoldige livet på jorden og at vi ikke er i sentrum (jf. 2.3).

Fremstillingen av forholdet mellom dyr og mennesker eksponerer også leseren for flere økosentriske holdninger og handlinger, som vist i analysen og drøftingen. For eksempel vil fremstillingene av Sem, gjøre så leseren eksponeres for flere økosentriske refleksjoner, da han viser en tydelig økosentrisk utvikling gjennom boken, og på denne måten kan bli sett på som et slags bærekraftsideal for leseren. Fremstillingen av forholdet mellom mennesker og dyr anskueliggjør dermed en del poenger og verdisystemer som vi mener er relevant for leseren, om hen skal kunne bli bevisst en økoborgersk tenkemåte. Leserens vil muligens med dette se dyret i det virkelige liv på en annen måte enn tidligere, og dermed behandle og verdsette dyret bedre.

Fantasy-universet har også et dannelsespotensial, da vi mener den kan fremme dyrenes stemme gjennom de fantastiske dyrene i *Linnormens land*. Dette kan være med på å kaste lys over noe vi ellers ikke ville ha sett. Med andre ord gjør sjangeren økokritiske problemstillinger tilgjengeliggjort for barneleseren, som at dyrene selv får fortelle at de ønsker å være dyr. Dyr skal altså forstås som faktiske dyr, med unntak av Tjodolf og Indra som nevnt i drøftingen. Ved at dyrene fremstilles som faktiske dyr etter endringen av hierarkiet, får leseren mulighet til å se og forsøke å forstå den som er annerledes, altså «den andre», og dermed å lære noe om dyret. Leserens vil her kunne reflektere over hvordan dyr har det i det virkelige liv og hvordan en selv behandler dyr i det virkelige liv. Selv om alt dyrene gjør og sier blir skildret gjennom hva Sem ser, hører og tolker, mener vi at dyrenes meninger og perspektiv likevel kommer frem.

5.1 *Linnormens land* – et skritt mot økoborgerskap?

Det er viktig å poengtere at leserne ikke får en endelig eller avsluttet forestilling etter de har lest *Linnormenes land*. Med dette mener vi at du ikke kan anse deg selv som en fullt ut økoborger, bare fordi du har lest boken. Forestillingen blir derimot modifisert (jf. 2.3.1). Leserens kan med andre ord få inntrykk og lærdom av de hierarkiske, antroposentriske og økosentriske fremstillingene av forholdet mellom dyr og mennesker i boken, og ta med seg de økokritiske problemstillingene som fremstillingene tilgjengeliggjør til det virkelige liv. Altså at dette kan påvirke valg leseren senere tar. Det er viktig å påpeke at leseren ikke vil klare å fange opp alle økokritiske momenter, da leseren vil ha ulike forutsetninger for hva de opplever som det ukjente. Imidlertid vil nye problemer, følelser og hendelser bringe nye tanker og antakelser hos leseren, som kan endre forståelsen mot økosentriske tanker (jf. 2.3.1). Alt tatt i betraktning, vil vi dermed konkludere med at fremstillingen av forholdet mellom mennesker

og dyr i *Linnormenes land*, ut fra vår analyse og drøfting, kan bidra til danning til økoborgerskap. Med andre ord et skritt mot økoborgerskap.

5.2 Veien videre

I vårt prosjekt har vi undersøkt hvordan forholdet mellom mennesker og dyr fremstilles i *Linnormenes land*, og hvordan denne fremstillingen kan bidra til danning til økoborgerskap. For å undersøke dette valgte vi å benytte oss av litterær analyse med nærlesning og tekstintern tilnærming.

Noe som kunne vært interessant å ha undersøkt videre, er hvordan elever i skolen hadde tolket og opplevd fremstillingen av forholdet mellom mennesker og dyr i boken, gjennom en litterær samtale. Her kunne vi på forhånd ha utarbeidet en rekke spørsmål, som spør om de hierarkiske skillene i boken, og spørsmål om hvem av karakterene som innehar økosentriske holdninger og hvem som har antroposentriske holdninger, ved å referere til hendelser i boken. Det er viktig å poengtere at vi ikke hadde brukt begrepene «antroposentrisk» og «økosentrisk», men formulert oss på en mer barnevennlig måte, for at elevene på best mulig skulle forstått hva de ble spurt om.

Boken tilbyr ikke bare økokritisk tilnærming gjennom å undersøke dyr, men også natur. *Linnormenes land* inneholder flere beskrivelser og sammenligninger av den gråe, eksos- og tåkefylte, virkelige verden Sem og Immer først befinner seg i, og det frodige og grønne landet Linnormenes land. Det hadde vært interessant å ha undersøkt fremstillingen av disse to ulike verdenene, og sammenlignet dem.

En annen tanke kunne ha vært å ha benyttet seg av en annen tilnærming i den litterære analysen enn økokritikk, da boken er innholdsrik og inneholder flere temaer. Som nevnt tidligere lengter guttene etter kjærlighet, da deres foreldre er døde. Under guttenes reise møter de på tre morsroller: Tyra, dronning Indra og Ales kjæreste. Som videre forskning hadde det vært spennende å ha analysert og sammenlignet disse tre ulike morsrollene, for å se på deres ulikheter og likheter.

Kort sagt er veien videre stor. Vi har skissert flere forslag og ideer til videre forskning ovenfor, men mener likevel at behovet er størst innenfor det økokritiske feltet. Som sagt er det allerede forsket en del innenfor det økokritiske, men da miljøkriser og dyrevelferd har blitt ett viktigere

og større tema enn noen gang, mener vi relevansen og behovet er stort. Vi vil påstå at det finnes flere måter å forske økokritisk på *Linnormenes land* på, og vi mener derfor at denne boken har potensiale til å bidra til videre forskning.

Litteraturliste

- Andersen, P. T. (2019). *Forstå fortellinger: Innføring i litterær analyse*. Universitetsforlaget.
- Andersen, P. T., Mose, G. & Norheim, T. (Red.). (2012). *Litterær analyse: En innføring*. Pax Forlag.
- Batra, N. & Wenning, M. (2019). *The Human-Animal Boundary: Exploring the Line in Philosophy and Fiction*. Lexington Books.
- Claudi, M. B. (2013). *Litteraturteori*. Fagbokforlaget.
- Cosslett, T. (2016). *Talking Animals in British Children's Fiction, 1786–1914*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315241852>
- De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2018, 29. august). *Kva er forskningsetikk?*.
<https://www.forskningsetikk.no/om-oss/kva-er-forskningsetikk/>
- Dyrebeskyttelsen Norge. (u.å.). *Dyrevelferd*. Dyrebeskyttelsen. Hentet 26. oktober 2022 fra
<https://www.dyrebeskyttelsen.no/dyrevelferd/>
- Flanagan, V. (2017). Posthumanism: Rethinking “The Human” in Modern Children’s Literature. I C. Beauvais. & M. Nikolajeva (Red.), *The Edinburgh Companion to Children’s Literature* (s. 29-41). Edinburgh University Press.
- FN-sambandet. (2022, 2. juni). *Livet på land*. <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/livet-paa-land>
- Garrard, G. (2012). *Ecocriticism* (2. utg.). Routledge.
- Glotfelty, C. (1996). Introduction: Literary studies in an age of environmental crisis. I C. Glotfelty & H. Fromm (Red.), *The Ecocriticism Reader: Landmarks in literary ecology* (s. xv-xxvii). The university of Georgia Press.
- Goga, N. (2017). I begynnelsen var treet. Økokritisk lesning av omformingen fra et stykke tre til gutt i Carlo Collodis *Le avventure di Pinocchio. Storia di un burratino* (1883). *Barnelitterært forskningstidsskrift*, 8(1), 18-28.
<https://doi.org/10.1080/20007493.2017.1308750>
- Goga, N. (2018). Økofantasy. Frida Nilssons Ishavspirater. I S. Slettan (Red.), *Fantastisk litteratur for barn og unge* (s. 77-90). Fagbokforlaget.
- Goga, N. & Guanio-Uluru, L. (2019). Ecocritical Perspectives on Nordic Children’s and Young Adult Literature. *Barnelitterært forskningstidsskrift*, 10(1), 1-2.
<https://doi.org/10.18261/issn.2000-7493-2019-01-06>

- Goga, N., Guanio-Uluru, L., Hallås, B. O. & Nyrnes, A. (Red.). (2018). *Ecocritical Perspectives on Children`s Texts and Cultures: Nordic Dialogue*. Palgrave Macmillian UK.
- Heggen, M. P., Sageidet, B. M., Goga, N., Grindheim, L. T., Bergan, V., Krempig, I. W., Utsi, T. A. & Lynngård, A. M. (2019). Children as eco-citizens? *NorDiNa*, 15(4), 387-402. <https://doi.org/10.5617/nordina.6186>
- Jaques, Z. (2014). *Children's Literature and the Posthuman: Animal, Environment, Cyborg*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203581490>
- Jaques, Z. (2017). Animal Studies. I C. Beauvais. & M. Nikolajeva (Red.), *The Edinburgh Companion to Children`s Literature* (s. 42-55). Edinburgh University Press.
- Karlsson, F. (2012). Anthropomorphism and mechanomorphism. *Humanimalia: a journal of human/animal interface studies*, 3(2), 107-122. <https://doi.org/10.52537/humanimalia.10051>
- Kallestad, Å. H. & Røskeland, M. (2020). Skjønnlitterær analyse som metode. I L. I. Aa & R. Neteland (Red.), *Master i norsk: Metodeboka 1* (s. 44-62). Universitetsforlaget.
- Kunnskapsdepartementet (2019). *Læreplan i norsk (NOR01-06)*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://data.udir.no/kl06/v201906/laereplaner-1k20/NOR01-06.pdf?lang=nob>
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del - Verdier og prinsipper for grunnsopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. [file:///C:/Users/47936/Downloads/Overordnet%20del%20p%C3%A5%20bokm%C3%A5%20\(9\).pdf](file:///C:/Users/47936/Downloads/Overordnet%20del%20p%C3%A5%20bokm%C3%A5%20(9).pdf)
- Massey, G. & Bradford, C. (2011). Children As Ecocitizens: Ecocriticism and Environmental Texts. I K. Mallan & C. Bradford (Red.), *Contemporary children's literature and film: engaging with theory* (s. 109-126). Palgrave Macmillian.
- Michta, K. (2017). Jacques Derrida and zoomorphism: an inquiry. *Przestrzenie Teorii*, (28), 193-201. <https://doi.org/10.14746/pt.2017.28.9>.
- Nayar, P. K. (2014). *Posthumanism*. Polity Press.
- Langer, J. A. (2011). *Envisioning Literature: Literary Understanding and Literature Instruction* (2. utg.). Teachers´ College Press.

- Levy, M. & Mendelsohn, F. (2016). *Children's Fantasy Literature: An Introduction*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139087421.001>
- Neteland, R. & Aa, L. I. (2020). Å designe og gjennomføre eit forskingsprosjekt. I R. Neteland & L. I. Aa (Red.), *Master i norsk: Metodeboka 2* (s. 12-24). Universitetsforlaget.
- Nilsson, F. (2017). *Ishavspirater*. Aschehoug.
- Nilsson, F. (2021). *Linnormenes land*. Aschehoug.
- Nussbaum, M. C. (2016). *Litteraturens etikk: Følelser og forestillingsevne*. Pax Forlag.
- Nyeng, F. (2017). *Hva annet er også sant?: En innføring i vitenskapsfilosofi*. Fagbokforlaget.
- Skaret, A. (2018). Kulturelt mangfold i fantastisk barnelitteratur: Kulturmøte i dyreforteljinga *Fremmed* av Kaia, Bendik og Trond Brønne og Per Dybvig. I S. Slettan (Red.), *Fantastisk litteratur for barn og unge* (s. 27-40). Fagbokforlaget.
- Skyggebjerg, A. K. (2005). *Den fantastiske fortelling i dansk børnelitteratur: 1967-2003*. Roskilde Universitetsforlag.
- Strandos, I. (2020). *Å verte ein økoborgar: Ein studie av Ishavspirater og medvit om bærekraftig utvikling* [Masteroppgave]. Høgskulen på Vestlandet. <https://hdl.handle.net/11250/2660228>
- Store norske leksikon. (2022, 5. januar). *Linnorm*. <https://snl.no/linnorm>
- Teigland, A-S. (2020). Fantasy. I S. Slettan (Red.), *Ungdomslitteratur – ei innføring* (2. utg., s. 113-128). Cappelen Damm.

Vedlegg

En fil om beskrivelsen av samarbeidet vårt, vil bli vedlagt ved innleveringen av oppgaven.